

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Η ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΤΩΝ *ΟΛΥΜΠΙΟΝΙΚΩΝ* ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΣΧΟΛΙΑ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

της φοιτήτριας

ΠΙΤΣΙΚΟΥΛΑΚΗ ΟΛΥΜΠΙΑΣ

A.M.: 0830

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΠΑΝΟΥΔΑΚΗΣ

ΡΕΘΥΜΝΟ, ΜΑΡΤΙΟΣ 2021

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Αλφαβητικός πίνακας συντομογραφιών.....	2
Πρόλογος.....	3-4
Εισαγωγή.....	5-10
<i>Εισαγωγή στον Πίνδαρο.....</i>	<i>5-7</i>
<i>Εισαγωγή στα σχόλια στον Πίνδαρο.....</i>	<i>7-10</i>
Παρανοήσεις στα σχόλια.....	11-32
<i>Νοηματικά σφάλματα.....</i>	<i>11-21</i>
<i>Γλωσσικά σφάλματα.....</i>	<i>21-32</i>
Σχόλια για τον εγκωμιαζόμενο.....	33-51
<i>Σχόλια τη θεϊκή καταγωγή.....</i>	<i>33-38</i>
<i>Σχόλια για τα επιτεύγματα των προγόνων.....</i>	<i>38-42</i>
<i>Σχόλια για το αθλητικό παρελθόν και τις αρετές.....</i>	<i>42-51</i>
Σχόλια για τη νίκη.....	52-72
<i>Σχόλια για τον αγώνα.....</i>	<i>52-63</i>
<i>Σχόλια για την παράσταση.....</i>	<i>64-72</i>
Ανακεφαλαίωση- συμπεράσματα.....	73-74
Γενική βιβλιογραφία.....	75-76
Ευρετήριο.....	77-80
<i>Γενικό ευρετήριο.....</i>	<i>77</i>
<i>Ευρετήριο χωρίων.....</i>	<i>78-80</i>

Αλφαβητικός πίνακας συντομογραφιών

<i>Carm.</i>	<i>Carmina</i>
<i>JSH</i>	<i>Journal of Sport History</i>
LSJ	Liddell, H. G. & Scott R. 1996. <i>A Greek- English lexicon</i> . Oxford.
<i>QUCC</i>	<i>Quaderni urbinati di cultura classica</i>
SGLG	Sammlung Griechischer Und Lateinischer Grammatiker
<i>Αριστ.</i>	<i>Αριστείδης</i>
<i>Ισθ.</i>	<i>Ισθμιόνικοι</i>
<i>Λούκ.</i>	<i>Λούκουλλος</i>
<i>Νεμ.</i>	<i>Νεμεόνικοι</i>
<i>Ολ.</i>	<i>Ολυμπιόνικοι</i>
Όμηρ.	Όμηρος
Πίνδ.	Πίνδαρος
Πλούτ.	Πλούταρχος
Σχόλ.	Σχόλιο

Πρόλογος

Θέμα της παρούσας εργασίας αποτελεί η ερμηνεία επιλεγμένων αρχαίων σχολίων και υπομνημάτων του πινδαρικού έργου. Αυτό θα οδηγήσει την έρευνα στην οπτική με την οποία προσλαμβάνονταν οι πινδαρικές ωδές και οι αναφερόμενοι σε αυτές αθλητές, αλλά και οι αθλητικοί αγώνες από τους μεταγενέστερους σχολιαστές. Συγκεκριμένα, τα σχόλια που θα εξεταστούν αντλούνται από την έκδοση του Drachmann, ενώ αναφέρονται στα κείμενα των *Ολυμπιονίκων*, μια υποκατηγορία των πινδαρικών ωδών, η οποία αποτελείται από δεκατέσσερις επινίκιους ύμνους. Η παραπάνω ομάδα ωδών επιλέχθηκε, διότι τα εν λόγω ποιήματα ανήκουν ίσως σε μερικά από τα γνωστότερα κείμενα του Πινδάρου, τα οποία χαρακτηρίζονται από λογοτεχνική μεγαλοπρέπεια. Παράλληλα, η επιλογή του έργου του συγκεκριμένου ποιητή οφείλεται στο γεγονός ότι αναφορικά με τα κείμενα αυτά παρέχεται πλούσιο υλικό από τους αρχαίους σχολιαστές, γεγονός το οποίο στέκεται σημαντικός αρωγός, σε συνδυασμό με τη σχεδόν απύσχα σύγχρονη φιλολογική ματιά στην έρευνα των σχολίων. Ως αποτέλεσμα των προαναφερθέντων παραμέτρων είναι δυνατόν να εντοπιστούν διάφορες ερμηνείες, η οπτική του εκάστοτε σχολιαστή και η παρουσίαση των ωδών και του περιεχομένου τους μέσω των σχολίων. Επιπροσθέτως, αναπόφευκτη είναι η εμφάνιση παρανοήσεων ή και πληροφοριών, οι οποίες δεν είναι πλέον διαθέσιμες, εξαιτίας της πρόσβασης των αρχαίων σχολιαστών σε πηγές που δε βρίσκονται στη διάθεση μεταγενέστερων μελετητών.

Σε αυτό το πλαίσιο πρόκειται να συζητηθούν επιμέρους θέματα, δηλαδή σημεία των *Ολυμπιονίκων* που έχουν παρανοηθεί από τους αρχαίους σχολιαστές, είτε σε γλωσσικό, είτε σε νοηματικό επίπεδο, σχόλια τα οποία σχετίζονται με τον εκάστοτε εγκωμιαζόμενο και το οικογενειακό, αλλά και αθλητικό του παρελθόν, καθώς και σχόλια τα οποία έχουν άμεση σχέση με το γενικότερο περιβάλλον της εκάστοτε ολυμπιακής νίκης.

Η δομή που ακολουθείται για την ανάπτυξη του θέματος στηρίζεται σε ενότητες, αλλά και βοηθητικές υποενότητες για την πληρέστερη δυνατή κατανόηση, οι οποίες θα παρουσιάσουν πληροφορίες για τον λυρικό ποιητή και το συγγραφικό του έργο στο σύνολό του, όπως και επιμέρους στοιχεία για τις *Ολύμπιες ωδές*. Θα γίνει αναδρομή στην ιστορική πορεία και την επιβίωση των αρχαίων σχολίων γενικότερα, και των

πινδαρικών ειδικότερα, ενώ στη συνέχεια θα ακολουθήσει η ομαδοποίηση των πινδαρικών σχολίων. Θα μεταφραστούν και θα αναλυθούν τα εσφαλμένα σχόλια, τα οποία χρήζουν είτε νοηματικής, είτε γραμματικής και συντακτικής επεξήγησης και διόρθωσης, θα συγκεντρωθούν τα σχόλια που κάνουν αναφορά στον εγκωμιαζόμενο και στον *οίκο*, τις αρετές ή την προηγούμενη αθλητική του δραστηριότητα, και τέλος, θα συλλεχθούν και θα ερμηνευθούν τα σχόλια που σχετίζονται με τις λεπτομέρειες της νίκης του εκάστοτε αθλητή. Οι παραπάνω ενδείξεις στο σύνολό τους θα μας βοηθήσουν τόσο στη σκιαγράφηση μιας πληρέστερης εικόνας των αρχαίων σχολίων, η οποία θα βοηθήσει στην αξιολόγησή τους, όσο και στην καλύτερη δυνατή ερμηνεία και κατανόηση των πινδαρικών ωδών.

Εισαγωγή

Εισαγωγή στον Πίνδαρο

Ο λυρικός ποιητής ζει και αναπτύσσει τη συγγραφική του δραστηριότητα στο μεταίχμιο της αρχαϊκής και της κλασικής εποχής, από το 518 π.Χ. περίπου μέχρι το 438 π.Χ. Γεννιέται στις Κυνός Κεφαλές, έναν μικρό συνοικισμό έξω από τη Θήβα. Γονείς του ήταν ο Δαΐφαντος και η Κλεοδίκη.¹ Σύμφωνα με τον αλεξανδρινό κανόνα, οι φιλόλογοι του έχουν αποδώσει την πρώτη θέση ανάμεσα στους εννέα λυρικούς ποιητές, ενώ είχε ήδη θεωρηθεί από τον Οράτιο ως ένα «άφθαστο πρότυπο» (*Carm.* 4.2.1-8).² Ο Πίνδαρος εμφανίζει παράλληλα χαρακτηριστικά χορικού ποιητή, αφού ένα μέρος του έργου του, οι επινίκιοι ύμνοι που συνέθετε ήταν δυνατόν να εκτελεστούν από κάποια *χορεία*. Η χορική λυρική ποίηση εκτελούνταν στις μεγάλες πανελλήνιες εορτές από τις *χορείες*, ομάδες που μπορούσαν να αποτελούνται από ένα σύνολο ανδρών ή γυναικών -ή ακόμα να είναι και μεικτές-, οι οποίοι χόρευαν και τραγουδούσαν ταυτοχρόνως με τη συνοδεία αυλού.³

Το έργο του ήταν αρκετά εκτενές και γι' αυτόν τον λόγο διαιρέθηκε σε δεκαεπτά βιβλία από τον σημαντικότερο αρχαίο μελετητή του Πινδάρου και επικεφαλής βιβλιοθηκάριο της Βιβλιοθήκης της Αλεξάνδρειας, τον Αριστοφάνη τον Βυζάντιο (περ. 255-180 π.Χ.), όπως μαθαίνουμε από απόσπασμα παπύρου της Οξυρύγχου.⁴ Στα πρώτα έντεκα περιλαμβάνονταν ποιήματα λατρευτικού περιεχομένου, όπως ήταν οι *παιάνες*, οι *ύμνοι*, δύο βιβλία *διθυράμβων*, δύο *προσοδίων*, δύο *υπορχημάτων* και τρία βιβλία *παρθενείων*. Τα υπόλοιπα έξι βιβλία αποτελούνταν από τα *εγκώμια*, τους *θρήνους*, καθώς και τα τέσσερα βιβλία των *επινικίων*. Από το ποικίλο αυτό έργο σώζονται συνολικά περίπου τριακόσια πενήντα αποσπάσματα, ενώ έχουν διασωθεί ακέραια τα βιβλία των *επινικίων*. Το καθένα από αυτά είναι αφιερωμένο σε μια πανελλήνια εορτή, δηλαδή τα Ολύμπια, τα Πύθια, τα Ίσθμια και τη γιορτή της Νεμέας, με αποτέλεσμα να βρίσκονται στη διάθεσή μας δεκατέσσερις *Ολυμπιόνικοι*, δώδεκα *Πυθιόνικοι*, εννέα *Ίσθμιόνικοι* και έντεκα *Νεμεόνικοι* αντίστοιχα.⁵ Οι Ολυμπιακοί

¹ W. H. Race 1997, 5.

² H. G. Nesselrath 2013, 193.

³ Για τον παραστατικό χαρακτήρα των *Ωδών* βλ. Αθανασάκη 2010.

⁴ *P. Oxy.* 2438, 35 saec. II-III p.c.

W. J. Slater 1986, 145, απ. 381.

⁵ ο. π.

αγώνες ιδρύθηκαν το 776 π.Χ., οι Πυθικοί το 582 π.Χ., οι Ισθμικοί το 581 π.Χ. και αυτοί της Νεμέας το 573 π.Χ.⁶ Οι νικητές των αγώνων στεφανώνονταν με κλαδιά ελιάς, δάφνης, πεύκου και φοίνικα -τα οποία στη συνέχεια αντικαταστάθηκαν από στεφάνια αγριοσέλινου- και σέλινου, αντίστοιχα. Συγκεκριμένα, οι Ολυμπιακοί αγώνες διεξάγονταν για παραπάνω από μια χιλιετία, ενώ πρόσφατες ανασκαφές έδειξαν ότι μάλλον διήρκεσαν περισσότερο από όσο υπολογιζόταν, δηλαδή μέχρι το 400 μ.Χ. περίπου.⁷ Ήταν οι αρχαιότεροι όλων των αθλητικών εορτών καθώς και οι καλύτεροι, γι' αυτόν τον λόγο συνέχισαν να προσελκύουν το ενδιαφέρον αθλητών και θεατών μέχρι το τέλος της ύστερης ελληνιστικής περιόδου, όπου ίσως έχασαν λίγη από τη λάμψη τους.⁸ Οι γιορτές της Ολυμπίας και της Πυθίας, λάμβαναν χώρα κάθε τέσσερα χρόνια, ενώ οι γιορτές στον Ισθμό και τη Νεμέα κάθε δύο.⁹ Επομένως, ανά συγκεκριμένα χρονικά διαστήματα συντίθεντο κι εκτελούνταν οι ωδές που αντιστοιχούσαν στην περίπτωση.

Ο Αριστοφάνης ο Βυζάντιος βέβαια δε σταμάτησε στην ειδολογική κατηγοριοποίηση των βιβλίων. Ακόμα και η θεματοποίηση του κάθε βιβλίου των *επινικίων* ξεχωριστά δεν αφέθηκε στην τύχη. Στα συγκεκριμένα βιβλία η κατάταξη των ωδών στηρίζεται στο αγώνισμα που έχει επιτύχει ο εκάστοτε αθλητής -διάφορα είδη ιπποδρομιών και αρματοδρομιών, πάλη, πυγμαχία, πένταθλο και διάφορα είδη αγώνων δρόμου- ανεξάρτητα από την ηλικία του, αν δηλαδή ήταν ενήλικος, έφηβος ή παιδί-, τις χρονολογικές ή τις γεωγραφικές ενδείξεις. Το μοναδικό κριτήριο που μπορεί να χρησιμοποιηθεί βοηθητικά για τη σειρά τοποθέτησης των ωδών, πέραν αυτού του αθλήματος, είναι η θέση τερματισμού του νικητή. Εξαίρεση στους προηγούμενους κανόνες κατάταξης αποτελεί ο 1^{ος} *Ολυμπιόνικος*, ποίημα αφιερωμένο στον Ιέρωνα, ωδή που τοποθετείται πριν τον 2^ο *Ολυμπιόνικο*, ο οποίος είχε συντεθεί για τον Θήρωνα. Όπως, όμως, παρατηρεί ένας σχολιαστής, το περιεχόμενο της συγκεκριμένης ωδής δικαιολογεί την «εύνοια» αναφορικά με την κατάταξή της.¹⁰

Όσον αφορά τις επινίκιες ωδές καθαυτές, και συγκεκριμένα τους *Ολυμπιόνικους*, οι οποίοι θα μελετηθούν στην παρούσα εργασία, παρουσιάζουν τριμερή δομή, η οποία

⁶ J. Irigoien 1952, 43.

⁷ A. Farrington 1997, 19.

D. C. Young 2004, 12/16-7.

⁸ A. Farrington 1997, 35.

Z. Newby 2005, 7.

⁹ W. H. Race 1997, 12.

¹⁰ J. Irigoien 1952, 43-4.

διαίρειται στα εξής νοηματικά μέρη: τον *καιρόν*, μέρος που επαινεί τη νίκη του αθλητή, την οικογένεια, αλλά και την πατρίδα του, τον *μῦθον*, που αφηγείται θεϊκά κι ανθρώπινα κατορθώματα, και τη *γνώμην*, που αποτελεί το συμβουλευτικό μέρος της ωδής.¹¹ Παράλληλα, οι *επινίκιοι* είναι δομημένοι ως προς το τεχνικό τους μέρος σε *στροφές*, *αντιστροφές* κι *επωδούς*. Η γλώσσα του Πινδάρου είναι αρκετά επιτηδευμένη, γεγονός το οποίο οφείλεται στην έντονη χρήση διαλεκτικών τύπων από τη δωρική κυρίως διάλεκτο, όπως κι από την αιολική. Αρκετές φορές χρησιμοποιούνται ομηρικοί και επικοί τύποι, όχι όμως με τη συχνότητα που εμφανίζονται διαλεκτικές λέξεις και φράσεις στο πινδαρικό κείμενο.¹² Επομένως, το ύφος των κειμένων του ποιητή είναι αυστηρό και περίπλοκο, πλούσιο σε εικόνες και εκφραστικά μέσα, ενώ θεωρείται αρκετά επιβλητικό.¹³

Ο Πίνδαρος θεωρούσε τα *επινίκιά* του ως μέσο, το οποίο ήταν σε θέση να μεταδώσει τη νίκη του αθλητή -που του είχαν προσφέρει οι θεοί, και συγκεκριμένα ο Δίας στην Ολυμπία-¹⁴ πέρα από τα όρια που θέτει ο χρόνος και ο τόπος, πράγμα στο οποίο η ίδια η πραγματικότητα τον έχει απόλυτα δικαιώσει.

Εισαγωγή στα σχόλια στον Πίνδαρο

Η αρχαία φιλολογία εκδηλώνεται από πολύ νωρίς στην αρχαιότητα. Παρόλα αυτά, κατά τον 3^ο αιώνα π.Χ., και συγκεκριμένα το 285 π.Χ., αποκτά τη μορφή επιστήμης, με την ίδρυση της Βιβλιοθήκης στην Αλεξάνδρεια. Η Βιβλιοθήκη καθίσταται πολύτιμη, αφού αφενός αποτέλεσε το κέντρο των αρχαιότερων ακαδημαϊκών, κι αφετέρου τους προσέφερε την πρόσβαση σε έναν ευρύ αριθμό πηγών, ο οποίος φαίνεται μάλλον ασύλληπτος στους μεταγενέστερους μελετητές.

Πρώτος επικεφαλής της Βιβλιοθήκης διετέλεσε ο Ζηνόδοτος ο Εφέσιος, ο οποίος έζησε το 325-270 π.Χ., και συνέθεσε διάφορα γλωσσάρια. Ο Αρίσταρχος, με τη σειρά του, με καταγωγή από τη Σαμοθράκη, υπήρξε ο έκτος κατά σειρά Βιβλιοθηκάριος της Βιβλιοθήκης της Αλεξάνδρειας, κι έζησε μεταξύ 216-145 π.Χ. Είχε γράψει εκτενέστερες σχολιασμένες εκδόσεις, εκ των οποίων έχουν διασωθεί σχόλια και για το

¹¹ H. G. Nesselrath 2013, 192.

¹² W. H. Race 1997, 24-5.

¹³ H. G. Nesselrath 2013, 193.

¹⁴ ο.π.

πινδαρικό corpus. Τα διασωθέντα σχόλια από αυτόν και τους διαδόχους του ενσωματώθηκαν από τον Δίδυμο.

Ο Αρίσταρχος ήταν ο πρώτος μελετητής που σχολίασε τα πινδαρικά κείμενα λεπτομερώς. Παρόλα αυτά πολλές φορές η εξηγητική διάθεση των σχολίων του ξεπερνά την κριτική του ικανότητα, γεγονός το οποίο στέκεται εμπόδιο στην αξιοπιστία των σχολίων. Σε άλλες περιπτώσεις, ο συντηρητικός χαρακτήρας των ερμηνειών του φαίνεται να εξυπηρετεί το αποτέλεσμα. Βέβαια δεν είναι δυνατόν να αμφισβητηθούν οι ικανότητες του Αρίσταρχου, καθώς διαθέτουμε πλέον μόνο τα σχόλια που έχει επιλέξει ο Δίδυμος, τα οποία αρκετές φορές έχει αντικρούσει ή ακόμα και διαψεύσει με τη βοήθεια των ιστορικών εξαιτίας της ιστορικής τους ανεπάρκειας ή της έλλειψης τεκμηρίων.¹⁵ Εντούτοις, είναι ανάγκη να υπογραμμιστεί ότι το έργο του Αρίσταρχου ήταν αναγνωρισμένο σε μεγάλο βαθμό από τους συγχρόνους του και αποτέλεσε το θεμέλιο για την έκδοση του Διδύμου.¹⁶

Ο Δίδυμος έζησε κατά το δεύτερο μισό του 1^{ου} αι. π.Χ. μέχρι τις αρχές του 1^{ου} αι. μ.Χ., ενώ γενικότερα ήταν γνωστός για τον συμπληρωματικό χαρακτήρα του έργου του, τον συνδυασμό δηλαδή πληροφοριών από διάφορους σχολιαστές.¹⁷ Είχε επιμεληθεί αρκετές σχολιασμένες εκδόσεις έργων του Πινδάρου, αλλά η μοναδική έκδοση για την οποία κατέχουμε κάποια ουσιαστικά στοιχεία είναι αυτή των επινίκιων ύμνων.¹⁸ Τα σχόλιά του βασίζονταν σε μεγάλο βαθμό στις γνώσεις των ιστορικών. Για την ελληνική ιστορία συμβουλευόταν τον Απολλόδωρο, για την ιστορία της Σικελίας τον Τίμαιο τον Ταυρομενίτη, ενώ για την επεξήγηση γλωσσικών λεπτομερειών συχνά παρέθετε παράλληλα χωρία από προγενέστερους συγγραφείς.¹⁹ Παράλληλα, σχολιασμένη έκδοση για τον λυρικό ποιητή είχε γράψει και ο Ευστάθιος από τη Θεσσαλονίκη (1115-1195 μ.Χ.), από την οποία μόνο η εισαγωγή έχει αντέξει στον χρόνο, και είναι διαθέσιμη στην έκδοση του Α. Καμπύλη.²⁰ Σε αυτό το σημείο καλό είναι να προστεθεί ότι όταν πρόκειται για αρχαία σχόλια ισχύει η παλαιότερη στιχαρίθμηση.

Τα σχόλια στις ωδές του Πινδάρου, και συνεπώς στους *Ολυμπιονίκους*, είναι συγκεχυμένα και ανοιχτά σε μεταγενέστερες παρεμβολές, γεγονός που αποτελεί

¹⁵ G. W. Most 1985, 35.

¹⁶ J. Irigoin 1952, 56.

¹⁷ E. Dickey 2007, 7/39.

¹⁸ B. K. Braswell 2017, 113.

¹⁹ B. K. Braswell 2017, 123.

²⁰ Kambylis, A. 1991. *Prooimion Zum Pindarkommentar*. Göttingen.

τροχοπέδη στη χρονολόγησή τους. Τα παραθέματα αυτά προσπαθούν να εξηγήσουν τις δυσκολίες των ωδών και να παράσχουν μια ερμηνεία της σκέψης του ποιητή. Από τα ποικίλα δεδομένα μάλιστα που παρουσιάζουν στους μελετητές -ιστορικά, μυθολογικά, βιογραφικά- κάποια φαίνονται να πηγαινούν πίσω στην εποχή του Πινδάρου, ενώ κάποια άλλα να αποτελούν εικασίες των αλεξανδρινών φιλολόγων.²¹

Σχετικά με τα ίδια τα αρχαία σχόλια ας σημειωθεί ότι διακρίνονταν σε περιθωριακά, σχόλια που βρίσκονταν στο περιθώριο δίπλα, πάνω ή κάτω από τα αρχαία κείμενα, και μεσόστιχα, σχόλια που υπήρχαν ανάμεσα από τα κείμενα. Κατείχαν μάλιστα καθοριστικό ρόλο για την κατανόηση των κειμένων, αφού διακρίνονταν ακόμα σε γλωσσικά σχόλια -αυτά συνήθως ήταν τα σχόλια ανάμεσα στις γραμμές του κειμένου- και ερμηνευτικά -σχόλια που στην πλειοψηφία τους αντιστοιχούσαν στα περιθωριακά.²² Τα σχόλια μπορούσαν να αποτελούνται από τα εξής μέρη: το λήμμα το οποίο αποτελούσε το θέμα της συζήτησης, τη μετάφραση ή την παράφραση αυτού, κάποιο παράλληλο κείμενο ως τεκμήριο και την άποψη του σχολιαστή.²³ Επομένως γίνεται αντιληπτό ότι τα σχόλια, εκτός από την προσωπική ερμηνεία του εκάστοτε σχολιαστή, ήταν δυνατόν να φέρουν θέματα τονισμού, στίξης, πνευματισμού, σημασιολογίας, θεμάτων δηλαδή που αφορούσαν την κατάρτιση του κειμένου. Επιπροσθέτως, τα σχόλια είχαν την ικανότητα να φωτίσουν το πεδίο σχετικά με τα ήθη, τα έθιμα, τη θρησκεία, τις τέχνες και τις επιστήμες, δηλαδή το πολιτισμικό πλαίσιο κάθε εποχής. Παράλληλα, εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι αρκετές φορές εντοπίζονται μέσω των σχολίων «συνομιλίες» μεταξύ των σχολιαστών, αλλά και μεταξύ των ίδιων και του ίδιου του κειμένου. Αρκετά συχνά έχουν τη μορφή ερώτησης ή απάντησης- επεξήγησης (*ὅτι*), γεγονός το οποίο μάλλον ξεκινούσε από την εποχή του Αριστοτέλη, όταν οι ερευνητές αντιμετώπιζαν δυσκολίες τις οποίες ονόμαζαν *ζητήματα* στα οποία προσπαθούσαν να δώσουν *λύσεις*.²⁴ Τα σχόλιά τους απαντούν το ένα στο άλλο, προσθέτουν πληροφορίες σχετικά με προγενέστερες σχολιασμένες εκδόσεις, ή και διαφωνούν με άλλους σχολιαστές. Είναι επομένως ευδιάκριτο το γεγονός ότι οι σχολιαστές λάμβαναν υπόψιν τις θέσεις των υπολοίπων σχολιαστών κι αυτό επιβεβαιώνεται από τη χρήση της αντωνυμίας *τινές* στα σχόλια, με σκοπό να παρουσιαστεί κάποια επιπρόσθετη άποψη σχετικά με το εκάστοτε ζήτημα. Η αόριστη

²¹ E. Dickey 2007, 39.

²² E. Dickey 2007, 11.

²³ R. Nünlist 2009, 8.

²⁴ R. Nünlist 2009, 11.

αυτή ανωνυμία βέβαια τις περισσότερες φορές αναφερόταν είτε σε κάποια ομάδα σχολιαστών την οποία ο εκάστοτε ερευνητής επέλεξε να μην ονοματίσει ή σε κάποιον συγκεκριμένο σχολιαστή που είχε εκφέρει γνώμη για το αντικείμενο σχολιασμού.²⁵ Συγκεκριμένα, στα πινδαρικά σχόλια υπήρχε μεγάλη μερίδα σχολιαστών η οποία προσπαθούσε να δώσει τη δική της λύση στα προβλήματα που εντοπίζονταν, προτείνοντας διάφορες υποθέσεις.²⁶

²⁵ R. Nünlist 2009, 12.

²⁶ G. W. Most 1985, 23.

Παρανοήσεις στα σχόλια

Νοηματικά σφάλματα

Οι παρανοήσεις των αρχαίων κειμένων από τους σχολιαστές ήταν ένα αρκετά σύνηθες φαινόμενο, όπως ακριβώς συμβαίνει και με τους σύγχρονους φιλόλογους, οι οποίοι πολλές φορές αδυνατούν να αντιληφθούν τη σημασία των κειμένων και τα νοήματα που επιθυμεί να εκφράσει ο εκάστοτε συγγραφέας. Οι νοηματικές αποδόσεις των μελετητών διαφέρουν και ποικίλλουν ανάλογα με τα ερεθίσματα που δέχονται οι σχολιαστές ανά τις χρονολογικές περιόδους και βέβαια σύμφωνα με την προσωπική ματιά του καθενός από αυτούς. Τα νοηματικά αυτά σφάλματα αφορούν την εσφαλμένη κατανόηση αναφορικά με τη σημασία της ίδιας της λέξης, καθώς και με το περιεχόμενο κάποιων μύθων. Αυτό είναι πιθανό να συμβαίνει εξαιτίας διαφόρων παραγόντων, οι οποίοι θα αναλυθούν στη συνέχεια. Εξ αυτών αρκετά σημαντική κρίνεται η σύγχυση που δημιουργείται ανάμεσα στη μεταφορική και την κυριολεκτική χρήση της γλώσσας, αφού ο Πίνδαρος χρησιμοποιούσε πλήθος συμβολισμών και διαφόρων εκφραστικών μέσων, κυρίως μεταφορών.²⁷

Η πρώτη κατηγορία νοηματικών παρανοήσεων που θα παρατεθεί αφορά τα σχόλια που σφάλλουν σχετικά με την ίδια τη λέξη ή φράση του πρωτότυπου κειμένου την οποία αρκετές φορές οι σχολιαστές αποδίδουν με διαφορετικό τρόπο.

20b. αὐτὸ τὸ ἄκρον δρεπόμενος ἀπὸ πασῶν τῶν ἀρετῶν· οἶονεὶ ἀφ' ἐκάστης τὸ ὠφέλιμον καρπούμενος. 20d. ἄλλως· ἀγλαΐζεται δὲ: ἀκαταλλήλως τῷ δρέπων τὸ ἀγλαΐζεται. ἐχρῆν γὰρ εἶπεῖν ἀγλαϊζόμενος ἐν τῷ τῆς μουσικῆς ἄνθει καὶ τῇ ὠδῇ, ἥτοι μουσικὸς ὢν ἢ περὶ τὴν μουσικὴν διακεείμενος.

Μετάφραση

²⁷ H. G. Nesselrath 2013, 194.
G. W. Most 1985, 23.

20b. Αυτήν την άκρη κορφολογώντας από όλες τις αρετές• αποκομίζει όμοια το καλό από την καθεμία. 20d. Διαφορετικά• «λαμπρύνεται»: αταίριαστα (ενν. έχει τοποθετήσει) τη λέξη «συλλέγοντας» με τη λέξη «λαμπρύνεται». Γιατί έπρεπε να πει «λαμπρυνόμενος στο άνθος της μουσικής και στην ωδή», δηλαδή ότι είναι μουσικός ή θετικά προσκείμενος στη μουσική.²⁸

Αναφορικά με το συγκεκριμένο σχόλιο το οποίο αναλύει το κείμενο του 1^{ου} *Ολυμπιονίκου*, υπάρχει διαφωνία ανάμεσα στους σχολιαστές σχετικά με τη μετοχή *δρέπων*. Σύμφωνα με τα σχόλια 20c και d η μετοχή αυτή δεν ταιριάζει με το ρήμα της πρότασης.²⁹ Οι συγγραφείς των σχολίων αυτών όμως την έχουν αποδώσει εσφαλμένα με την αυστηρή μετάφραση «συλλέγω». Το γεγονός αυτό οφείλεται στην προσωπική ματιά των συγκεκριμένων σχολιαστών που δεν κατανόησαν εις βάθος την ποιητικότητα στο σύνολο του κειμένου, αλλά αντιμετώπισαν τη μετοχή ως ένα καθαρά γλωσσικό εργαλείο. Αντιθέτως, οι υπόλοιποι σχολιαστές, όπως στο σχόλιο 20b, έχουν χρησιμοποιήσει τη μετάφραση «απανθίζω», καθώς η μετοχή αναφέρεται στις *κορυφές των αρετών* σαν να ήταν λουλούδια (*δρέπων μὲν κορυφὰς ἀρετᾶν ἄπο πασᾶν*, Πίνδ. *Ολ.* 1.14), με αποτέλεσμα να δένει αρμονικά με την ποιητικότητα του ρήματος *ἀγλαΐζεται*.

Την προσωπική άποψη του σχολιαστή φαίνεται να εκφράζει και το επόμενο σχόλιο, αφού η κυριολεκτική σημασία του επιθέτου έχει παρακαμφθεί εντελώς και τη θέση της έχει πάρει μάλλον η γνώμη του σχολιαστή για τον πόλεμο:

5a. λαιψηροὶ πόλεμοι: κοῦφοι καὶ ἀνόητοι· διὰ τὸ ἀνοήτως ποιεῖν ὄρμᾶν τοὺς μαχομένους. 5b. ἦτοι ὅτι ὀξέως ἢ ὄργῃ διανίσταται τῶν ἀνθρώπων, ἐξ ἧς ὁ πόλεμος.

Μετάφραση

²⁸ Η επιμέλεια των μεταφράσεων όλων των αρχαίων σχολίων στη νέα ελληνική γλώσσα είναι δική μου. Για τη διεκπεραίωσή της χρησιμοποιήθηκαν τα λεξικά των F. Montanari 2013 και LSJ 1996.

²⁹ Σχόλ. Πίνδ. *Ολ.* 20c. *ἀκαταλλήλως δὲ τῷ δρέπων τὸ ἀγλαΐζεται ἐπενήνοχεν. ἐχρῆν γὰρ εἰπεῖν ἀγλαΐζόμενος, ἴν' ἦ καλλωπιζόμενος ἐπὶ τῷ τῆς μουσικῆς κάλλει, τουτέστι τῆς ὠδῆς.*

5a. «βιαστικοί πόλεμοι»: μάταιοι και ανόητοι• εξαιτίας της ανοησίας που κάνει τους πολεμιστές να ορμούν. 5b. Είτε επειδή η οργή απομακρύνει τους ανθρώπους με ορμή, εξαιτίας της οποίας (ενν. γεννιέται) ο πόλεμος.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση το σχόλιο έχει παρανοηθεί ως προς τη σημασία του επιθέτου «λαιψηρός», το οποίο σημαίνει «γρήγορος» με την έννοια του παρορμητικού,³⁰ όπως αυτό αναλύεται στο σχόλιο 5b, κι όχι με τη σημασία του «ελαφρύ» και του «ανόητου» όπως αναφέρεται στο 5a. Οι πόλεμοι που εγείρονται ανάλογα με τις συγκυρίες που απαριθμούνται στον 12^ο *Ολυμπιονικό*, είναι δριμείς απέναντι στους ανθρώπους, κάθε άλλο παρά ανόητοι -όπως μάλλον τους κρίνει ο σχολιαστής-, ούτε οι ίδιοι, ούτε οι επιπτώσεις τους.

Παράλληλα, η οπτική του Διδύμου κι ο υπερβολικός ζήλος του να αποδείξει τη θέση του στάθηκαν αιτίες για την παρερμηνεία του σχολίου, όπως θα δούμε παρακάτω:

34c. <μαλεραῖς:> ὁ δὲ Δίδυμος ἀντὶ τοῦ μαλακαῖς· καὶ γὰρ ἐτέρωθι (J. II, 8) μαλακοφώνους τὰς ᾠδὰς φησιν.

Μετάφραση

Ο Δίδυμος όμως (ενν. λέει ότι χρησιμοποιείται) αντί του «μαλακές»• γιατί και αλλού (Ισθ. 2.8) λέει τις ᾠδές «απαλές».

Το παραπάνω σχόλιο αναφέρεται στη χρήση του επιθέτου *μαλερός* που προσδιορίζει τις ᾠδές στο κείμενο του 9^{ου} *Ολυμπιονίκου*. Στο δεύτερο σχόλιο ο σχολιαστής θεωρεί ότι αναφέρεται στη διαπεραστικότητα των ᾠδών,³¹ ενώ στο τρίτο σχόλιο ο Δίδυμος μιλά για τη μελωδικότητά τους. Παρά το γεγονός ότι ο Δίδυμος θέτει ως τεκμήριο ένα παράλληλο κείμενο στο οποίο οι ᾠδές παρουσιάζονται ως *μαλακόφωνες*, στο συγκεκριμένο κείμενο ο συγγραφέας δε χρησιμοποιεί το ίδιο επίθετο, επομένως δεν μπορούμε να συσχετίσουμε αυτόν τον συνειρμό. Στο σφάλμα αυτό οδήγησαν η επιπόλαια ανάγνωση του κειμένου, όπως και η υπερερμηνεία του χωρίου της ᾠδής. Επιπλέον, στο κείμενο του *Ολυμπιονίκου* υπάρχουν ενδείξεις πως το επίθετο *μαλερός*

³⁰ D. J. Verdenius 1987, 92.

³¹ Σχόλ. Πίνδ. *Ολ.* 34b. *λαμπρὰς δὲ τὰς ᾠδὰς διὰ τὸ δικνεῖσθαι ὡς τὸ πῦρ.*

αναφέρεται στη λάμψη ή έστω στη διαπεραστικότητα της ωδής, όπως υποστηρίζουν και οι υπόλοιποι σχολιαστές στο 34, η οποία μοιάζει με τη φωτιά,³² αφού το επίθετο συνδυάζεται με τη μετοχή *επιφλέγων* (*μαλεραῖς ἐπιφλέγων ἀοιδαῖς*, Πίνδ. *Ολ.* 9.22).

Η επιπόλαιη αντιμετώπιση της ωδής από τους επόμενους σχολιαστές θα αποτελέσει την αφορμή για τη σύγχυση στα επιχειρήματά τους. Η παράκαμψη ενός μείζονος σημασίας αρωγού της ποιητικής δημιουργίας θα δημιουργήσει ουσιαστικό πρόβλημα στην κατανόηση του κειμένου:

12b. Θεόδματον χρέος: ἢ τὸ ἀπὸ θεῶν μεριζόμενον, ἢ τὸ εἰς θεοὺς μεριζόμενον.

Μετάφραση

«θεόπνευστο χρέος»: ή αυτό που μοιράζεται από τους θεούς ή αυτό που αποδίδεται στους θεούς.

Το προηγούμενο σχόλιο αναφέρεται στον ίδιο τον 3^ο *Ολυμπιονικό*. Εκείνο που πρέπει να ξεκαθαριστεί είναι αν την ωδή την έχουν στείλει οι θεοί ή αν ο ποιητής «τη στέλνει», δηλαδή την αφιερώνει σε αυτούς. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι ωδές, πέρα από το γεγονός ότι εξυμνούν τις νίκες των αθλητών, υμνούν και τους θεούς, οι οποίοι είναι οι προστάτες των αγώνων. Χωρίς την εύνοιά τους δε θα είχε λάβει χώρα κανένας αγώνας και δε θα είχε επιτευχθεί καμία νίκη. Στη συγκεκριμένη περίπτωση όμως, θεωρώ ότι ο Πίνδαρος κάνει αναφορά στη Μούσα, η οποία τον εφοδίασε με την κατάλληλη έμπνευση για να συνθέσει την ωδή, κι όχι σε κάποια άλλη θεότητα.³³ Υπό την προϋπόθεση αυτή, η οποία δε λήφθηκε υπόψη από τους σχολιαστές, η ωδή δεν μπορεί παρά να είναι πράγματι *θεόπνευστο* έργο και να είναι σωστή η πρώτη μισή διατύπωση του σχολίου 12b, ενώ εσφαλμένες οι υπόλοιπες διατυπώσεις.³⁴ Την άποψη αυτή ενισχύει το επίθετο *θεόμοροι* που χρησιμοποιείται για τις ωδές στη συνέχεια του πινδαρικού κειμένου.

³² D. E. Gerber 2002, 30-1.

³³ D. J. Verdenius 1987, 14.

³⁴ Σχόλ. Πίνδ. *Ολ.* 12c. *θεόδματον· τὸ εἰς θεοὺς πεποιημένον. λέγει δὲ τὴν ὠδήν.*

Η απρόσεκτη ανάγνωση της ωδής κι από τον επόμενο σχολιαστή, καθώς κι η αυστηρή ματιά του, θα εμφανίσει δυσκολίες σχετικά με την πλήρη κατανόηση του κειμένου:

1b. Λίσσομαι παῖ Ζηνὸς ἐλευθερίου: τὴν Εἰρήνην ἐλευθερίου Διὸς ὑποτίθεται θυγατέρα διὰ τὴν ἐνοῦσαν τοῖς εἰρηνεύουσιν ἐλευθερίαν. 1d. ἰκετεύω οὖν σε, ᾧ του ἐλευθερίου Διὸς παῖ Τύχη σῶτειρα, περὶ τῆς μεγαλοσθενοῦς πόλεως τῆς Ἰμέρας καλουμένης.

Μετάφραση

1b. «Σε ικετεύω παιδί του ελευθερίου Διός»: εκλαμβάνει την Ειρήνη ως κόρη του ελευθερίου Διός εξαιτίας της ελευθερίας που υπάρχει ανάμεσα σε αυτούς που έχουν ειρήνη. 1d. Σε ικετεύω λοιπόν, σωτήρια Τύχη του ελευθερίου Διός παιδί, σχετικά με την εξαιρετικά δυνατή πόλη της οποίας το όνομα είναι Ιμέρα.

Το παραπάνω σχόλιο αναφέρεται στην εναρκτήρια φράση του 12^{ου} *Ολυμπιονίκου*. Ο ποιητής επικαλείται τη βοήθεια της Τύχης, η οποία στη συγκεκριμένη περίπτωση παρουσιάζεται ως κόρη του Δία, αν και σύμφωνα με την παράδοση κάτι τέτοιο δεν ισχύει. Ωστόσο, όλες οι θεότητες μπορούν να θεωρηθούν παιδιά του Δία σε ένα ευρύτερο πλαίσιο. Αυτή η άποψη φαίνεται να είναι η επικρατέστερη ερμηνεία για το συγκεκριμένο σχόλιο, αφού αμέσως μετά ακολουθεί μια κλητική προσφώνηση της Τύχης στο κείμενο. Επομένως, το σχόλιο 1b που ταυτίζει την κόρη του Δία με την Ειρήνη δε φαίνεται να συνάδει με αυτό που θέλει να πει ο ποιητής, καθώς οι Ὄρες δεν αναφέρονται πουθενά.

Στα επόμενα σχόλια η δυσκολία του πινδαρικού κειμένου θα καταστεί εμφανής μέσω της χρήσης της γενικής πτώσης. Ο συνδυασμός της γενικότερης περιπλοκότητας του κειμένου, καθώς και των πολλαπλών χρήσεων της συγκεκριμένης πτώσης θα φέρουν τους σχολιαστές σε αμηχανία ως προς τη σωστή επιλογή:

41a. ἐν βάσσαις Κρονίου Πέλοπος: τότε. κατὰ τοῦ Κρονίου Πέλοπος βήσσαι. 41b. Ἀρίσταρχος· χῶρος ὁ ἐν Κρονίου βήσσαις Πέλοπος. λόφος δὲ ἐστὶν ἐν Ὀλυμπίᾳ ὁ καλούμενος Κρόνιος. 41c. τινὲς δὲ Κρονίου Πέλοπος, ὅτι Πλουτῶ θυγάτηρ Κρόνου ἐγένετο, ἧ συγκοιμηθεὶς ὁ Τάνταλος ἔσχε Πέλοπα. 41d. Κρονίου Πέλοπος: ἦτοι ὅτι ἀπὸ Κρόνου εἶχε τὸ γένος ὁ Πέλοψ· Πλουτῶ γὰρ θυγάτηρ Κρόνου, ἧς Τάνταλος ὁ πατὴρ Πέλοπος. 41e. ἵνα οὖν εἴπῃ ὅτι οὐπω ἦν τὸ τοῦ κοτίνου φυτὸν ἐν ταῖς βήσσαις καὶ τοῖς τόποις τοῦ Πέλοπος τοῦ Κρονίου· τῆς Πελοποννήσου γὰρ ἦν ἡ Ἥλις. 41f. ἡ ἀπλούστερον οὕτως· ὅτι ὁ χῶρος τοῦ Πέλοπος ὁ ἐν ταῖς βήσσαις τοῦ Κρονίου οὐδέπω εἶχε τὸ φυτὸν. Κρόνιον δὲ ὄρος πλησίον <Ὀλυμπίας>.

Μετάφραση

41a. «στις κοιλάδες του Κρονίου στου Πέλοπα (ενν. τη χώρα)»: τότε. Στου Κρονίου τις κοιλάδες στου Πέλοπα (ενν. τη χώρα). 41b. Ο Αρίσταρχος• τόπος (είναι) ο μες στου Κρονίου Πέλοπα τις κοιλάδες. Υπάρχει λόφος στην Ολυμπία με το όνομα Κρόνιος. 41c. Κάποιοι (ενν. υποστηρίζουν) ότι ο Πέλοπας ήταν από τη γενιά του Κρόνου, δηλαδή υπήρχε η κόρη του Κρόνου η Πλουτώ, με την οποία αφού πλάγιασε ο Τάνταλος έκανε τον Πέλοπα. 41d. «Ο Πέλοπας του Κρονίου»: ότι δηλαδή ο Πέλοπας είχε καταγωγή από τη γενιά του Κρόνου• γιατί η Πλουτώ ήταν η κόρη του Κρόνου, της οποίας σύζυγος ήταν ο Τάνταλος ο πατέρας του Πέλοπα. 41e. Για να πει λοιπόν ότι ακόμη δεν υπήρχε το φυτό της αγριελιάς στις κοιλάδες και στους τόπους του Πέλοπα του Κρονίου• της Πελοποννήσου βέβαια ήταν η Ἥλιδα. 41f. Ἡ πιο απλά κατ' αυτόν τον τρόπο• ότι δηλαδή ο τόπος του Πέλοπα στις κοιλάδες του Κρονίου ακόμη δεν είχε το φυτό. Κρόνιον είναι ένα όρος δίπλα στην Ολυμπία.

Το συγκεκριμένο σχόλιο έχει παρανοηθεί από τους σχολιαστές, καθώς υπάρχουν διαφωνίες ανάμεσά τους για τη γενική «Κρονίου». Η γενική αυτή θα μπορούσε να είναι γενική της καταγωγής, η οποία θα αναφερόταν στην καταγωγή του Πέλοπα από τον Δία και την Πλουτώ και θα επιβεβαίωνε τα σχόλια 41c και d, είτε γενική του τόπου, αναφορικά με τις κοιλάδες του Κρονίου στη γη του Πέλοπα, που θα καθιστούσε ορθά τα υπόλοιπα σχόλια. Γενικότερα θα μπορούσαν να ευσταθούν και οι δύο γενικές, όμως

από τη στιγμή που γνωρίζουμε ότι ο Πέλοπας εγκαταστάθηκε στην Πελοπόννησο μετά τη συνάντησή του με την Ιποδάμεια, κι αφού υπάρχουν μέρη εκεί που αιτιολογούν τη χρήση της τοπικής γενικής,³⁵ θα ήταν μάλλον παρερμηνεία να ταυτίσουμε τη συγκεκριμένη γενική με τους γονείς του Πέλοπα, καθώς μερικές λέξεις προηγουμένως ο Πίνδαρος αναφέρεται ξεκάθαρα στον τόπο μιλώντας για τις όχθες του Αλφειού (*ζαθέοις ἐπὶ κρημνοῖς Ἀλφειοῦ*, Πίνδ. *Ολ.* 3.22).

Επιπλέον, έναν εξαιρετικά σημαντικό παράγοντα για τον σχολιασμό των πινδαρικών κειμένων έχει αποτελέσει η εξέλιξη της γλώσσας με τα χρόνια, η οποία αρκετές φορές έχει σταθεί τροχοπέδη στην ορθή ανάλυσή τους:

106a. μετάλλασεν: ἰδίως κέχρηται τῇ λέξει· μεταλλῆσαι γὰρ λέγουσι τὸ ζητῆσαι, ἀπὸ τῶν μετάλλων· ἐπὶ δὲ τοῦ τοιούτου οὐ τέταχεν, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ ἐφθέγξατο καὶ προσεῖπεν αὐτόν. 106b. ἔνιοι οὕτως· ἐπεὶ ἀφανῆς ἦν ὁ Ἀπόλλων, ἐπεφάνη μὲν οὐ, προσέπιπτε δὲ αὐτῷ ἡ βοή. 106c. μετάλλασέν τέ νιν: ἐὰν μὲν ἐπὶ τοῦ Ἀπόλλωνος, νοεῖσθαι δεῖ οὕτως· ἐπεζήτησέ τε αὐτόν καὶ ἐν φροντίδι ἔσχεν ὅπως ἂν τὰ μέλλοντα προλέγειν παράσχη αὐτῷ· ἐὰν δὲ ἐπὶ τοῦ Ἴαμου, ὅτι τῆς φωνῆς ἀκούσας τοῦ Ἀπόλλωνος ἐπεζήτησεν αὐτόν, ὥστε καὶ κατ' ὄψιν αὐτόν εὐτυχήσαι τῆς θεᾶς τοῦ θεοῦ.

Μετάφραση

106a. «ρώτησε»: η λέξη χρησιμοποιείται με ιδιαίτερο τρόπο• γιατί *μεταλλῆσαι* λένε το «αναζητώ», από την «έρευνα για άλλα πράγματα»• δεν το εφάρμοσε όμως σ' αυτό, αλλά στη θέση του «μίλησε δυνατά» και «του απευθύνθηκε». 106b. Κάποιοι με αυτόν τον τρόπο• επειδή ο Απόλλωνας ήταν άφαντος, δεν παρουσιάστηκε λοιπόν, όμως έφτασε σε αυτόν ο ήχος. 106c. «και τον ρώτησε»: αν βέβαια (ενν. αναφέρεται) στον Απόλλωνα, πρέπει να το καταλάβουμε έτσι• τον αναζήτησε και ήταν σε σκέψη πως θα μπορούσε να πει αυτά που θα συμβούν σε αυτόν• αν από την άλλη μεριά στον Ίαμο,

³⁵ D. J. Verdenius 1987, 24-5.

ότι δηλαδή τον ρώτησε αφού είχε ακούσει πρώτα τη φωνή του, άρα και ότι ο ίδιος χάρηκε με τη θέαση του θεού.

Στο παραπάνω παράθεμα, οι σχολιαστές διχάζονται σχετικά με τη χρήση του ρήματος *μεταλλάω*. Στο πρώτο σχόλιο, το οποίο συμφωνεί με τα d και e, γίνεται αρχικά κατανοητή η σωστή σημασία, ότι δηλαδή η λέξη χρησιμοποιείται ως συνώνυμη του ρήματος «ρωτώ». Η σημασία αυτή στηρίζεται στην ετυμολογία της λέξης (*μετ' ἄλλα*), καθώς ο Ίαμος ζήτησε από τον θεό να μάθει για άλλα γεγονότα. Στη συνέχεια όμως παρανοείται η σημασία της λέξης, αφού ο σχολιαστής επισημαίνει ότι το συγκεκριμένο ρήμα δε χρησιμοποιείται γι' αυτόν τον λόγο, αλλά στη θέση του «μίλησε δυνατά». Παράλληλα, οι σχολιαστές στα σχόλια b και c, τα οποία εκφέρουν παρόμοια άποψη με το σχόλιο f, θεωρούν πως το ρήμα αναφέρεται στον ήχο που ίσως συνόδεψε τη φωνή του Απόλλωνα, πιθανόν λόγω της πανοπλίας του, σκεπτόμενοι ίσως την περίπτωση του Χρύση, όταν εκείνος είχε επικαλεστεί τον Απόλλωνα.³⁶ Η ερμηνεία αυτή δεν είναι δυνατόν να ευσταθεί, διότι στην κλασική εποχή η λέξη *μέταλλον* δεν είχε την έννοια του μετάλλου, όπως συνέβη μεταγενέστερα, αλλά σχετιζόταν με την ετυμολογία που αναφέρθηκε στο 106a.³⁷ Επομένως, γίνεται αντιληπτό ότι τα σχόλια αυτά είναι μεταγενέστερων σχολιαστών, καθώς στο κείμενο του 6^{ου} *Ολυμπιονίκου*, δε γίνεται λόγος για κάποια *επιφάνεια*.

Το επόμενο σχόλιο αποτελεί άλλο ένα παράδειγμα επιρροής του χρόνου, αφού πέραν του πεζού τρόπου ανάγνωσης της ωδής από τον σχολιαστή, ως τροχοπέδη εμφανίζεται η πιθανότητα να μην είχε παρακολουθήσει αντίστοιχη παράσταση λόγω της εποχής του ή πιο συγκεκριμένα να μην είχε βρεθεί σε χορική παράσταση, αφού υπήρχαν διάφοροι τρόποι επανεκτέλεσης των ωδών, όπως θα δούμε πιο αναλυτικά σε επόμενη ενότητα:

23b. τὸ κοῦφα βιβῶντα ἀντὶ τοῦ εὐκόλως προβαίνοντα. c. ἐν Λυδῶ
τρόπῳ καὶ ῥυθμῶ καὶ μουσικῇ.

³⁶ Όμηρ. *A* 44-9 ὡς ἔφατ' εὐχόμενος, τοῦ δ' ἔκλυε Φοῖβος Απόλλων, βῆ δὲ κατ' Οὐλύμπιοι καρῆνων χωόμενος κῆρ, τόζ' ὄμοισιν ἔχων ἀμφορεφέα τε φαρέτην: ἔκλαγξαν δ' ἄρ' οἴστοι ἐπ' ὤμων χωομένοιο, αὐτοῦ κινηθέντος: ὁ δ' ἦϊε νυκτὶ εὐκίως. ἔζετ' ἔπειτ' ἀπάνευθε νεῶν, μετὰ δ' ἰὸν ἔηκε: δεινὴ δὲ κλαγγὴ γένετ' ἀργυρέοιο βιοῖο.

³⁷ LSJ 1996, 1113.

Μετάφραση

23b. Το «με ανάλαφρο βάδισμα» αντί του «με γρήγορο βήμα». c. Με λυδική μελωδία και με μέτρο και με μουσική.

Το προηγούμενο σχόλιο αναφέρεται στην κίνηση που ακολουθεί ο χορός κατά τη διάρκεια της παράστασης του 14^{ου} *Ολυμπιόνικου*. Παρόλα αυτά το επίρρημα «κοῦφα» δεν έχει χρησιμοποιηθεί για να υπογραμμίσει την ευκολία της κίνησης ή την ταχύτητά της,³⁸ όπως δηλώνεται στο σχόλιο 23b. Το επίρρημα αναφέρεται μάλλον στη χάρη του χορού,³⁹ ο οποίος ακολουθεί τον λυδικό ρυθμό ανάλαφρα, όπως αναφέρεται στο σχόλιο 23c, σχεδόν σαν να χορεύει στον αέρα.

Η επόμενη κατηγορία που θα ακολουθήσει περιέχει σχόλια στα οποία απαντώνται ελλειπείς ή ανακριβείς πληροφορίες αναφορικά με το περιεχόμενο κάποιων μύθων ή με ιστορικές πληροφορίες που έχουν χρησιμοποιηθεί στις ωδές. Το αποτέλεσμα αυτό θα μπορούσε να σχετίζεται με τις πηγές που διέθετε ο εκάστοτε σχολιαστής ή ακόμα και με τις προσωπικές του γνώσεις οι οποίες θα μπορούσαν να είναι ανεπαρκείς:

62a. φίλαν τε Σίπυλον: οί μὲν πόλεως ὄνομα, οί δὲ ὄρους περὶ τὴν Λυδίαν[, ὅθεν ὁ Πέλοψ].

Μετάφραση

«την αγαπητή Σίπυλο»: κάποιοι λένε ότι είναι όνομα πόλης, κάποιοι άλλοι ότι είναι βουνό στην περιοχή της Λυδίας, [από όπου κατάγεται ο Πέλοπας].

Στο παραπάνω σχόλιο υπάρχει η διχογνωμία αναφορικά με τη χωροθέτηση του Σίπυλου. Στο κείμενο του 1^{ου} *Ολυμπιόνικου* αναγράφεται ότι στο Σίπυλο κάλεσε ο Τάνταλος τους θεούς σε δείπνο, άρα λογικό θα ήταν να τους είχε καλέσει στο παλάτι του, το οποίο βρισκόταν στην περιοχή της Λυδίας. Είναι γνωστό ότι στη Λυδία υπάρχει όρος με το όνομα Σίπυλο, -όπως σημειώνουν κάποιοι σχολιαστές. Επίσης, γνωρίζουμε

³⁸ D. J. Verdenius 1987, 120.

³⁹ Λ. Αθανασάκη 2010, 101-2.

ότι ο Τάνταλος ήταν βασιλιάς του Σιπύλου (δηλ. της Λυδίας).⁴⁰ Επιβεβαιώνεται επομένως η δεύτερη μισή διατύπωση του σχολίου, ενώ η πρώτη παραμένει ασαφής, και μάλλον λανθασμένη, καθώς δεν αναφέρεται η περιοχή στην οποία θα βρισκόταν η ομώνυμη πόλη, αν αυτή υπήρχε.

142a. ἔλεν δ' Οἰνομάου: ἐνίκησεν. 142b. ...<Οἶν>όμαον. ἔλε: ἐφόνευσε. ἦ ἔλαβε τὴν Ἴπποδάμειαν, ὡς τὸ ἔχω οἰκῶ καὶ συνοικῶ.

Μετάφραση

142a. «επιβλήθηκε του Οἰνομάου»: κέρδισε. 142b. ...τον Οἰνόμαο. Κυρίευσε. Σκότωσε. Ἡ πήρε την Ἴπποδάμεια, όπως το «έχω (σύζυγο)», το «ανοίγω σπιτικό» και το «συγκατοικώ».

Τα παραπάνω σχόλια μνημονεύουν την ιστορία του Οἰνόμαου και του Πέλοπα, όμως και τα δύο αναφέρουν μεμονωμένες πληροφορίες κι όχι ολόκληρη την εξέλιξη. Ο Οἰνόμαος καλούσε όλους τους υποψήφιους μνηστήρες της κόρης του σε αγώνα αρματοδρομίας μαζί του. Στον αγώνα αυτόν, αν νικητής ανακηρυσσόταν ο Οἰνόμαος, τότε ο θάνατος του μνηστήρα ήταν δεδομένος. Σε περίπτωση που κέρδιζε ο μνηστήρας είχε το δικαίωμα να παντρευτεί την Ἴπποδάμεια. Στην αναμέτρηση με τον Πέλοπα, ο Οἰνόμαος έχασε μετά από τον δόλο του Πέλοπα -πληροφορία που υπάρχει στο σχόλιο 142a στον 1^ο *Ολυμπιονικο*-, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να δεχτεί αυτή του την ήττα, στρεφόμενος εναντίον της Ἴπποδάμειας. Ο Οἰνόμαος επιχείρησε να τη βιάσει κι έτσι ο Πέλοπας τον έριξε στη θάλασσα, γεγονός το οποίο αναφέρεται και στο σχόλιο 142b.⁴¹ Είναι ευδιάκριτο ότι και τα δύο σχόλια είναι ημιτελή -για την ακρίβεια αλληλοσυμπληρώνονται-, αφού ο Πέλοπας πρώτα νίκησε και μετά σκότωσε τον Οἰνόμαο.

⁴⁰ R. Buxton 2014, 12-13/148.

⁴¹ R. Buxton 2014, 149.

12b. ἔνιοι δὲ οὕτως· βούλημα δὲ καὶ σκοπὸν ἔχουσιν αἱ τῆς Θέμιδος
θυγατέρες ἀπαλεξεῖν τὴν ὕβριν τὴν τοῦ κόρου μητέρα τὴν θρασεῖαν. 12e.
Ὅμηρος (? Theogn. v. 153)· τίκτει τοι κόρος ὕβριν, ὅταν κακῶ ὄλβος
ἔπηται.

Μετάφραση

12b. Μερικοί έτσι• οι κόρες της Θέμιδος έχουν επιθυμία και σκοπό να διώξουν την Ὑβρη τη μητέρα του Κόρου την αυθάδη. 12e. Ὅμηρος (? Θεόγν. στ. 153)• *τίκτει τοι κόρος ὕβριν, ὅταν κακῶ ὄλβος ἔπηται*: γεννά τελικά ο Κόρος την Ὑβρη, ὅποτε συνοδεύεται η ευτυχία με το κακό.

Οι παραπάνω ερμηνείες αναφέρονται στη συγγένεια της Ὑβρεως και του Κόρου. Ο Πίνδαρος στον 13^ο *Ολυμπιόνικο* ακολουθεῖ αντίθετη πορεία από τους υπόλοιπους συγγραφείς, ὅπως βλέπουμε στο σχόλιο 12e, παρουσιάζοντας την Ὑβρη ως μητέρα του Κόρου κι όχι ως κόρη του, γεγονός το οποίο δεν είναι ορθό, ὅπως επιβεβαιώνει το σχόλιο 12d.⁴² Επομένως το σχόλιο 12b που δέχεται απερίσκεπτα αυτή την ερμηνεία είναι λανθασμένο.

Γλωσσικά σφάλματα

Παράλληλα με τα νοηματικά σφάλματα παρατηρούνται και εσφαλμένα σχόλια ως προς τη γλώσσα ή τη σύνταξη του κειμένου. Τα σχόλια με τα οποία θα ξεκινήσουμε είναι εκείνα τα οποία σφάλλουν σχετικά με τη σύνδεση κάποιων λέξεων ή φράσεων στις εκάστοτε προτάσεις. Αυτό ὅπως θα δούμε οφείλεται κυρίως στη λανθασμένη τεχνική κατανόηση του κειμένου, συνδυαστικά με την οπτική του εκάστοτε σχολιαστή. Το γεγονός αυτό δημιουργεί σύγχυση στη συντακτική μορφή του κειμένου, ὅπως την κατανοεί ο εκάστοτε σχολιαστής, με αποτέλεσμα να παρανοεῖται το κείμενο στο σύνολό του.

⁴² Σχόλ. Πίνδ. *Ολ.* 12d. *οὐκ ὀρθῶς δὲ τὴν ὕβριν τοῦ κόρου μητέρα λέγει, ἀλλὰ τὸ ἀνάπαλιν εἶπεῖν ἔδει.*

81a. ἔνιοι δὲ ἀναγινώσκουσι κεινός, ὡς παρ' Ὀμήρῳ (Γ 376)· κεινὴ δὲ τρυφάλεια, ἴν' ἧ κενή. κενός γὰρ ἂν εἶην, εἰ διώκοιμι πρόσω τῶν Ἡρακλείων στηλῶν, ὧν ὑπερ ἄγαν. 81b. γράφε κείνος εἶην, ὁ τῶν δυνατῶν ἐφιέμενος καὶ μὴ ἀδυνάτων ἐρῶν. ἔνιοι δὲ ἀναγινώσκουσι κεινός εἶην, ἴν' ἧ, ἐὰν διώξω τὰ ἀδύνατα, κεινός εἶην, οἶον ἄφρων, ὡς ἀδυνάτων ἐφιέμενος.

Μετάφραση

81a. Μερικοί διαβάζουν «κεινός», ὅπως στον Ὀμηρο (Γ 376)• *κεινὴ δὲ τρυφάλεια*: *κενή περικεφαλαία*, που σημαίνει «άδεια». Κούφιος δηλαδή θα ἦμουν, αν απομακρυνόμουν από τις Ηράκλειες στήλες, στις οποίες (ενν. βρισκόμουν) υπερβολικά κοντά. 81b. Γράφε εκείνος θα ἦμουν, αυτός που επιδιώκει τα εφικτά, όχι αυτός που ποθεί τα αδύνατα. Μερικοί από την ἄλλη διαβάζουν «κεινός» θα ἦμουν, που σημαίνει, αν επιδιώξω τα αδύνατα, κεινός θα ἦμουν, δηλαδή παράλογος, σαν να επιδίωκα τα αδύνατα.

Το προηγούμενο σχόλιο αναφέρεται στην τελευταία φράση του Πινδάρου στον 3^ο Ολυμπιονικό (οὗ νιν διώξω: κεινός εἶην, Πίνδ. Ολ. 3.45). Οι απόψεις δίστανται ως προς το αν ο ποιητής έχει χρησιμοποιήσει τη δεικτική αντωνυμία *ἐκεῖνος* ή τη λέξη «κενός». Αν λάβουμε υπόψιν ότι ο Πίνδαρος εισάγει πολύ συχνά διαλεκτικούς τύπους στο κείμενό του, θα καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι η λέξη «κεινός» πιθανότερα είναι ο ιωνικός τύπος της λέξης «κενός» κι όχι η δεικτική αντωνυμία. Το συμπέρασμα αυτό βέβαια προκύπτει πρωτίστως από το νόημα. Οι σχολιαστές που υποστηρίζουν την εκδοχή της αντωνυμίας σφάλλουν, ξεχνώντας ότι αυτός ο τύπος θα ἔπρεπε να περισπάται στην παραλήγουσα, ενώ η λέξη που παραδίδεται έχει οξεία στη λήγουσα. Επιπλέον, η δεικτική αντωνυμία δε θα προσέδιδε κανένα νόημα στη συγκεκριμένη φράση, εν αντιθέσει με τη λέξη «κενός», με τη χρήση της οποίας δηλώνεται ότι ο ποιητής θα ήταν «ανόητος» αν γύρευε πράγματα αδύνατα. Βέβαια αν υποθέσουμε ότι οι σχολιαστές είναι μεταγενέστερης εποχής θα δικαιολογούνταν η άγνοια για την ιωνική διάλεκτο, αφού βρισκόταν σε αχρηστία εκείνη την περίοδο.

Στα επόμενα σχόλια απαντούν δυσκολίες οι οποίες οφείλονται στον υψηλό βαθμό τεχνικής και νοηματικής κατάρτισης της ωδής που θα μπορούσε να γίνει πλήρως κατανοητή μόνο από σχολιαστές με τις ανάλογες γνώσεις και ικανότητες:

20a. κρατίστου παιῖδες: οὐχ ὅτι κρατίστους ἔχουσι παιῖδας, ἀλλ' ὅτι αὐταὶ κράτισται παιῖδες εἰσι· νέαι γάρ. 20b. αἱ κράτισται τῶν παιδῶν τῶν θεῶν. 20c. ἡ τῶν κρατίστων θεῶν παιῖδες.

Μετάφραση

20a. «παιδιά του δυνατότερου (ενν. θεού)»: όχι επειδή έχουν τα ισχυρότερα παιδιά, αλλά επειδή αυτές οι ίδιες είναι τα ισχυρότερα παιδιά• γιατί (ενν. είναι) νέες. 20b. Οι δυνατότερες από τα παιδιά των θεών. 20c. Ἡ παιδιά των πιο δυνατών θεών.

Στο παραπάνω παράθεμα γίνεται αναφορά στις Χάριτες, τη Θάλεια, την Αγλαΐα και την Ευφροσύνη, οι οποίες είναι κόρες του Δία, γεγονός που αιτιολογεί την ορθότητα της τρίτης και τελευταίας πρότασης του εικοστού σχολίου. Το επίθετο «κράτιστος» προσδιορίζει τον Δία, παρά το γεγονός ότι δεν αναφέρεται ξεκάθαρα στο κείμενο του 14^{ου} Ολυμπιόνικου, αφενός διότι εκείνος είναι ο ανώτερος ανάμεσα στους ολύμπιους θεούς, άρα και ο πιο κραταιός, κι αφετέρου διότι βρίσκεται σε γενική ενικού του αρσενικού γένους. Επομένως, τα σχόλια 20a και b κρίνονται εσφαλμένα, αφού το επίθετο δεν είναι δυνατόν να αναφέρεται στις Χάριτες, καθώς ούτε και στα παιδιά τους.

21d. τὸ ἰδοῖσα κοινὸν ἐπὶ ὄλων· ἰδοῖσα ᾧ Εὐφροσύνη, ἰδοῖσα ᾧ Θάλεια, ἰδοῖσα ᾧ Ἀγλαΐα. θεασάμεναι τοῦτον τὸν χορὸν σὺν εὐμενεῖ τύχη εὐκόλως χορεύοντα, ἀπὸ κοινοῦ, ἐπήκοοι γίνεσθε.

Μετάφραση

Το «να δεις» αφορά σε όλες (ενν. τις Χάριτες)• να δεις Ευφροσύνη, να δεις Θάλεια, να δεις Αγλαΐα. Παρατηρώντας με καλή διάθεση αυτήν τη χορευτική ομάδα να χορεύει ανάλαφρα, μαζί να γίνετε ακροάτριες.

Σύμφωνα με το σχόλιο 21d η μετοχή «ἰδοῖσα» αναφέρεται από κοινού και στις τρεις Χάριτες, σχόλιο που έρχεται σε αντιδιαστολή με όλες τις προηγούμενες ερμηνείες, οι οποίες σχολιάζουν τη συγκεκριμένη μετοχή. Το σχόλιο αυτό πέραν του γεγονότος ότι εκφράζει άποψη αντίθετη σε άλλα τρία σχόλια, είναι πολύ πιθανό να είναι λανθασμένο αφού σε προηγούμενο λήμμα του 14^{ου} *Ολυμπιονίκου*, όπου ο Πίνδαρος ήθελε να αναφερθεί στο σύνολο των αδερφών είχε χρησιμοποιήσει το ρήμα «ἐπακοοῖτε» στον πληθυντικό. Εξαιτίας αυτού δε θα είχε κανένα νόημα να έχει αλλάξει ο ποιητής αριθμό στη μετοχή λίγες λέξεις αργότερα στην ίδια πρόταση, εφόσον θα συνέχιζε να αναφέρεται και στις τρεις αδερφές. Είναι όμως πλέον λογικό η μετοχή να αναφέρεται μόνο στη Θάλεια, η οποία είναι «η λάτρισσα του χορού και του άσματος»,⁴³ δραστηριότητες που διεκπεραιώνονται από τον *κόμο*.

27c. ὁ δὲ Ἀρίσταρχος· ἰδίως, φησὶ, προτάξας τὰ ὀνόματα τῶν Χαρίτων ἐνικῶς ἐφώνησε· σεῦ ἕκατι, ᾧ Χάρι. προσφωνοῦσί τε οἱ ποιηταὶ τοὺς χοροὺς τοὺς ἐκ πλήθους συνεστῶτας ἐνικῶς. βεβιασμένον οὖν νυνὶ προτάξαντα τὰ ὀνόματα λέγειν ἕκατί σου ἐνικῶς. 27h. οἱ δὲ τὸ ἕκατι σοῦ ὡς πρὸς μίαν ἐκάστην ἰδίᾳ. ἢ πρὸς αὐτὸν τὸν νικηφόρον· ὅτι σοῦ ἔνεκεν, Ἀσώπιχε, ἔνδοξός ἐστιν ἡ Μιννεΐη ἢ τε Ὀρχομενὸς ὡς νικήσαντος.

Μετάφραση

27c. Ο Αρίσταρχος• κατά ιδιαίτερη χρήση, λέει, αφού έχει προτάξει τα ονόματα των Χαρίτων τις προσφώνησε σε ενικό αριθμό• «εξαιτίας σου, Χάρις». Οι ποιητές προσφωνούν τις χορευτικές ομάδες που αποτελούνται από πολλούς στον ενικό. Κατά παρέκκλιση στο παρόν χωρίο, αφού είχε τοποθετήσει παραπάνω τα ονόματα, είπε στον ενικό *εξαιτίας σου*. 27h. Οι άλλοι το «εξαιτίας σου» (ενν. λένε ότι αναφέρεται) προς

⁴³ Λ. Αθανασάκη 2010, 101.

κάθε μια ξεχωριστά. Ή προς τον ίδιο τον νικητή• ότι δηλαδή «για χάρη σου, Ασώπιχε, επειδή νίκησες έγινε ένδοξη η Μινύα και ο Ορχομενός».

Ο Πίνδαρος στο συγκεκριμένο σημείο του 14^{ου} *Ολυμπιόνικου* επιθυμεί να τονίσει πως ο Ασώπιχος πέραν των δικών του ικανοτήτων είχε στο πλευρό του και την εύνοια των Χαρίτων, η οποία στάθηκε καθοριστικός αρωγός στη νίκη του. Επομένως τα σχόλια 27d, f και h σφάλλουν όταν γράφουν ότι το «σου» αναφέρεται στον Ασώπιχο.⁴⁴ Η αντωνυμία αυτή αναφέρεται στο σύνολο των Χαρίτων, διότι καθίστανται σε μεγάλο βαθμό υπεύθυνες γι' αυτήν τη νίκη που έκανε ένδοξη την πόλη των Μινυών. Στην περίπτωση αυτή χρησιμοποιείται ο ενικός αριθμός της αντωνυμίας λόγω κεκτημένης ταχύτητας του ποιητή και αφού έχουν ήδη απαριθμηθεί οι Χάριτες. Κρίνεται αναγκαίο να σημειωθεί ότι η συγκεκριμένη περίπτωση διαφέρει από εκείνη του εικοστού σχολίου, αφού η πρόταση είναι διαφορετική κι επειδή πρόκειται για προσφώνηση των Χαρίτων.

Στη συνέχεια θα εξεταστούν σχόλια τα οποία σχετίζονται με γραμματικά σφάλματα. Στις περιπτώσεις αυτές ο γραμματικός τύπος, η συντακτική χρήση ή η καταγωγή κάποιας λέξης έχουν γίνει λανθασμένα κατανοητά από τον σχολιαστή με αποτέλεσμα το νόημα του κειμένου να παραμορφώνεται εντελώς. Τα πρώτα δύο σχόλια αντιμετωπίζουν δυσκολίες οι οποίες μάλλον σχετίζονται με την αλλαγή της γλώσσας ανά τις χρονικές περιόδους. Στην πρώτη περίπτωση το ρήμα προέλευσης του επιθέτου ίσως να μη χρησιμοποιείται πια, χωρίς να αποκλείεται η περίπτωση να μην το γνωρίζει ο σχολιαστής:

42b. κεκοσμημένον. ἀπὸ τοῦ κάζω τὸ καλλωπίζω. γράφεται δὲ καὶ κεκασμένον. σύγκειται δὲ τὸ ζ ἐκ τοῦ σ καὶ δ. διὰ τοῦτο γράφεται κεκαδμένον.

Μετάφραση

⁴⁴ Σχόλ. Πίνδ. *Ολ.* 27d. ἢ ὅτι πρὸς αὐτὸν λέγει τὸν νικηφόρον.
Σχόλ. Πίνδ. *Ολ.* 27f. σοῦ ἕκατι, ὧ νικηφόρε.

Από το ρήμα «κάζω» που σημαίνει «καλλωπίζω». Γράφεται και «κεκασμένον». Το -ζ- έχει προέλθει από το -σ- και -δ-. Γι' αυτό και γράφεται «κεκαδμένον».

Το σχόλιο 42b επιχειρηματολογεί για την προέλευση της μετοχής «κεκαδμένον», η οποία χρησιμοποιείται από τον Πίνδαρο στον 1^ο *Ολυμπιονικο*. Ο σχολιαστής, αν και έχει κατανοήσει πλήρως τη σημασία της λέξης, έχει εφεύρει, και μάλιστα λανθασμένα, το ρήμα προέλευσής της. Το ρήμα «κάζω» δε μαρτυρείται. Η μετοχή προέρχεται από τον παρακείμενο «κέκασμαι» του ρήματος «καίνυμαι» που σημαίνει «υπερτερώ»,⁴⁵ ενώ η μετοχή του, που απαντά και σε άλλους συγγραφείς πέραν του Πινδάρου, μπορεί να ερμηνευθεί ως «εφοδιασμένος», μεταφορικά «στολισμένος».⁴⁶

Στο επόμενο σχόλιο το κώλυμα αφορά τη χρήση της δωρικής διαλέκτου η οποία με το πέρασμα των χρόνων θα μπορούσε επίσης να αποτελεί σημαντικό ανασταλτικό παράγοντα κατανόησης του κειμένου, αφού είχε πια περιπέσει σε αχρηστία:

31a. ἄπερ: ἀντὶ τοῦ εἵπερ.

Μετάφραση

«αυτή»: αντί για το «αν».

Ο παραπάνω σχολιαστής κρίνει εσφαλμένα ότι στη θέση της αναφορικής αντωνυμίας ο ποιητής θα ήταν καλύτερο να χρησιμοποιήσει το υποθετικό μόριο «ἄν». Παραβλέπει όμως το γεγονός ότι μόλις προηγουμένως ο Πίνδαρος έχει χρησιμοποιήσει το ουσιαστικό «διάπειρα»,⁴⁷ εξαιτίας του οποίου χρησιμοποιεί τη δωρική μορφή της αντωνυμίας «ἤπερ» με σκοπό να αποφύγει την επανάληψη, μέσω της αντικατάστασής του από την αντωνυμία (*διάπειρά τοι βροτῶν ἔλεγχος: ἄπερ Κλυμένοιο παῖδα*, Πίνδ. *Ολ.* 4.18-9).

Στα παρακάτω σχόλια πρόβλημα θα αποτελέσει η κριτική του εκάστοτε σχολιαστή, η οποία θα μπορούσε να κριθεί ελλιπής γνώσης ή προσοχής με αποτέλεσμα να

⁴⁵ D. J. Verdenius 1988, 18.

⁴⁶ Σχόλ. Πίνδ. *Ολ.* 42a. *κεκαδμένον: κεκοσμημένον*.

⁴⁷ LSJ 1996, 406.

επιλέγονται αυθαίρετα λάθος χρήσεις μερών του λόγου, να περνούν απαρατήρητα σχήματα λόγου ή και διαφορετικές σημασίες λέξεων, αντίστοιχα:

151a. τὸ δὲ κλέος τηλόθεν δέδορκεν: ὁ νοῦς· τὸ δὲ τῆς Ὀλυμπίας κλέος ἄνωθεν ἀπὸ τῆς τοῦ Πέλοπος οἰκίσεως ὄραται· ὡς ἐκείνου τὸ τέλειον τῶ Ὀλυμπιακῶ ἀγῶνι περιθέντος. 151b. τὸ τηλόθεν χρονικῶς ἀκουστέον.

Μετάφραση

151a. «και η δόξα φαίνεται από μακριά»: το νόημα• η δόξα της Ολυμπίας φαίνεται πάνω από την οικία του Πέλοπα• καθώς εκείνος κατέστησε την τελειότητα με τον Ολυμπιακό αγώνα. 151b. Η λέξη «τηλόθεν» πρέπει να ερμηνευθεί χρονικά.

Τα παραπάνω σχόλια διαφωνούν ως προς τη σημασία του επιρρήματος «τηλόθεν» (τὸ δὲ κλέος τηλόθεν δέδορκε τᾶν Ὀλυμπιάδων ἐν δρόμοις Πέλοπος, Πίνδ. *Ολ.* 1.94). Το 151a υποστηρίζει ότι το επίρρημα είναι τοπικό,⁴⁸ ενώ το 151b ότι θα πρέπει να εξηγηθεί με χρονικό τρόπο. Βέβαια, αυτό δεν είναι δυνατόν καθώς δε συμπίπτει με καμία από τις σημασίες του επιρρήματος αυτού.⁴⁹

7a. ἀκρόθινα πολέμου: Ζηνόδοτος μετὰ τοῦ ι γράφει ἀκροθίνια, ἄπερ κυρίως λέγεται παρὰ τὰς τῶν καρπῶν θίνας, τουτέστι σωρούς, [ἦ] οἶον τὰ τῆς θινὸς ἀπάργματα καὶ ἄκρα· λέγεται δὲ ἡ λέξις μεταφορικῶς ἐπὶ παντὸς ἀπάργματος...κορυφαῖον καὶ κάλλιστον.

Μετάφραση

«εκλεκτή προσφορά από τα λάφυρα του πολέμου»: ο Ζηνόδοτος γράφει με το -ι δηλαδή «ἀκροθίνια», τα οποία κυριολεκτούν για τους καρπούς των στοιβών, δηλαδή τις σωρούς, τέτοια είναι τα πιο εκλεκτά μέρη και οι κορυφές της στοιβάς• η λέξη

⁴⁸ D. J. Verdenius 1988, 42.

⁴⁹ LSJ 1996, 1866.

χρησιμοποιείται μεταφορικά για κάθε είδους εκλεκτό μέρος...το ανώτερο και το καλύτερο.

Το συγκεκριμένο σχόλιο εκθέτει την άποψη του Ζηνόδοτου, ο οποίος διορθώνει τη γραφή «ἀκρόθινα» σε «ἀκροθίνια». Ο Πίνδαρος όμως δεν έχει αφαιρέσει το -ι- από αμέλεια. Στην πραγματικότητα, ενώ χρησιμοποιεί την ίδια λέξη για την οποία μιλάει κι ο σχολιαστής, δεν έχει συμπεριλάβει το συγκεκριμένο φωνήεν επί σκοπού. Παρατηρώντας το κείμενο της ωδής είναι ευδιάκριτη η ιδιόμορφη παρήχηση που έχει δημιουργηθεί χάρη στην απουσία του -ι-, ανάμεσα στις λέξεις *τίνα*, η οποία επαναλαμβάνεται τρεις φορές, *ἀκρόθινα* και *Θήρωνα* (*τίνα θεόν, τίν' ἥρωα, τίνα δ' ἄνδρα κελαδήσομεν; ἦτοι Πίσα μὲν Διός· Ὀλυμπιάδα δ' ἔστασεν Ἡρακλῆς ἀκρόθινα πολέμου· Θήρωνα δὲ τετραορίας ἔνεκα νικαφόρου γεγωνητέον*, Πίνδ. *Ολ.* 2.2-5). Επιπλέον, έχει παρατηρηθεί ότι μέσα στο όνομα του Θήρωνα συμπεριλαμβάνεται η λέξη *ἥρωας*,⁵⁰ γεγονός που αποδεικνύει πως αυτή η ηχητική παρέμβαση πιθανότατα αποσκοπεί στον τονισμό του ονόματος και της αξίας του νικητή, αφού αφενός αποτελεί την απάντηση στις ερωτήσεις που θέτει ο ποιητής, κι αφετέρου το όνομά του ταιριάζει ηχητικά με τις λέξεις που χρησιμοποιούνται. Σε κάθε περίπτωση η παρατήρηση του Ζηνόδοτου είναι άστοχη.

11a. Ἴππον: ἀλλ' ὦ Ζεῦ ὅς τήν Αἴτναν ἔχεις τήν παγίδα τήν ἀνεμόεσσαν (Αἴτνα δὲ πόλις καὶ ὄρος Σικελίας), ὅπου κολάζεται ὁ Τυφῶν ὁ ἑκατὸν ἔχων κεφαλᾶς. 11b. γράφεται καὶ Ἴππον. ἔστι δὲ ὄνομα ὄρους. 11c. Ἴππον ἀνεμόεσσαν: ὁ μὲν Πίνδαρος τῷ Τυφῶνι ἐπικεισθαί φησι τήν Αἴτνην, ὁ δὲ Καλλίμαχος τῷ Ἐγκελάδῳ, οὕτως (*fr.* 382)· τριγλώχιν ὀλοῶ νῆσος ἐπ' Ἐγκελάδῳ. ἔνιοι δὲ ἐν Πιθηκούσαις φασὶ τὸν Τυφῶνα, ἄλλοι ἐν Φρυγίᾳ, οἱ δὲ ἐν Σικελίᾳ, οἱ δὲ ἐν Αἰγύπτῳ, ὡς Ἡρόδοτος (*III*, 5), οἱ δὲ ἐν τῷ ὄρει τῷ κατὰ Βοιωτίαν.

Μετάφραση

⁵⁰ G. Smoot 2009, 8.

11a. «ἵππος (ὄργανο βασανιστηρίων)»: μα Δία εσύ που έχεις για παγίδα την ανεμόδαρτη Αίτνα (η Αίτνα είναι πόλη και βουνό της Σικελίας), όπου τιμωρείται ο Τυφώνας, ο οποίος έχει εκατό κεφάλια. 11b. Γράφεται και «ἵππον». Είναι όνομα βουνού. 11c. «βάρος ανεμόδαρτο»: ο Πίνδαρος λέει ότι η Αίτνα κείται πάνω από τον Τυφώνα, ενώ ο Καλλίμαχος από τον Εγκέλαδο, έτσι: (απ. 382)• *τριγλώχιν ὄλοϞ νῆσος ἐπ' Ἐγκελάδω: το τρίπτυχο νησί πάνω στον μοιραίο Εγκέλαδο*. Μερικοί λένε ότι ο Τυφώνας (ενν. είναι) στις Πιθηκούσες, άλλοι στη Φρυγία, κάποιιοι στη Σικελία, κάποιιοι άλλοι στην Αίγυπτο, όπως ο Ηρόδοτος (III, 5), κάποιιοι όμως στα βουνά στη Βοιωτία.

Στο παραπάνω σχόλιο προτείνονται διάφορες ερμηνείες για τη λέξη «ἵππον». Αρχικά οι σχολιαστές διαφωνούν ως προς την ορθογραφία της λέξης, η οποία όμως αλλάζει αποφασιστικά και τη σημασία της. Στην περίπτωση που επικροτούσαμε την ορθογραφία «ἵππον» που υιοθετούν τα σχόλια 11a και b, ο μόνος τρόπος για να επαληθεύσουμε την επιλογή αυτή θα ήταν να διαλέξουμε τη σημασία «βασανιστήριο ὄργανο» -όπως κάνει ο πρώτος σχολιαστής- για μια λέξη που κατά τα άλλα περιγράφει πράγματα σχετικά με τα ἄλογα και την ιππασία. Η συγκεκριμένη λέξη έχει χρησιμοποιηθεί στους *Παράλληλους Βίους* του Πλουτάρχου στην προαναφερθείσα εκδοχή της, παρόλα αυτά η διασπορά της παραμένει περιορισμένη.⁵¹ Παράλληλα, ο δεύτερος σχολιαστής πέραν της λανθασμένης ορθογραφίας, έχει παραθέσει κι εσφαλμένη μετάφραση, καθώς εκλαμβάνει τη λέξη ως το όνομα κάποιου βουνού, πιθανώς παρασυρμένος από το γεγονός ότι ο Πίνδαρος μέσω αυτής εννοεί την Αίτνα (*ὄς Αἴτναν ἔχεις, ἵππον ἀνεμόεσσαν*, Πίνδ. *Ολ.* 4.6-7). Καταλληλότερο κρίνεται το 11c και ως προς την ορθογραφία, αλλά και ως προς το νόημα, αφού σημαίνει το «βάρος» ή την «πίεση» που ασκείται σε κάποιον, ερμηνεία που έχουμε δει και στον Αριστοφάνη, όπως ακριβώς το βάρος της Αίτνας που καταπλάκωσε τον Τυφώνα.⁵² Βέβαια στη συνέχεια του σχολίου η διατύπωση είναι άστοχη, καθώς το βουνό αυτό βρισκόταν στη Σικελία.

⁵¹ Πλούτ. *Λούκ.* 20.2

αὐτοῖς δὲ τέλος μὲν ἦν προσθέτοις γενομένοις δουλεύειν, τὰ δὲ πρὸ τούτου χαλεπότερα, σχοινησμοὶ καὶ κλίδες καὶ ἵπποι καὶ στάσεις ὑπαιθροὶ, καύματος μὲν ἐν ἡλίῳ, ψύχους δ' εἰς πηλὸν ἐμβιβαζομένων ἢ πάγον, ὥστε τὴν δουλείαν σεισάχθειαν δοκεῖν εἶναι καὶ εἰρήνην.

LSJ 1996, 835.

⁵² D. E. Gerber 1987, 13-4.

LSJ 1996, 833.

Στο επόμενο παράθεμα χρήσιμη βοήθεια θα μπορούσε να προσφέρει η γνώση των τριών μερών των πινδαρικών ωδών (*καιρός, μῦθος, γνώμη*), η οποία σε συνδυασμό με την ορθή οπτική του σχολιαστή θα επέφερε τη σωστή ανάλυση του κειμένου:

21a. παρ' εὐηράτων σταθμῶν: ἐπεράστων οἴκων· νῦν γὰρ καταχρηστικώτερον σταθμῶν τῶν οἴκων. λέγει δὲ ἀπὸ τῆς Ὀλυμπίας.

21b. γράφεται εὐηλάτων· ἔνθα αἱ ἵππηλασῖαι γίνονται.

Μετάφραση

21a. «από το αξιέραστο στασίδι»: αξιαγάπητη οικία• εδώ βέβαια χρησιμοποιείται καταχρηστικά η λέξη «σταθμῶν» αντί «οἴκων». Εννοεί από την Ολυμπία. 21b. Η ορθή γραφή είναι *εὐηλάτων* («προσπελάσιμων»)• εκεί γίνονται οι ιππασίες.

Οι παραπάνω σχολιαστές διαφωνούν ως προς τη γραφή και κατά συνέπεια τη σημασία του επιθέτου. Από τη στιγμή όμως που στο συγκεκριμένο χωρίο της ωδής επαινείται ο *οἶκος* του νικητή, -άρα το απόσπασμα ανήκει στον *καιρόν*- αρμόζει καλύτερα νοηματικά η ερμηνεία που αναγράφεται στο σχόλιο 21a.⁵³ Επομένως η ερμηνεία που προτείνει ο σχολιαστής του 21b είναι άστοχη.

Τα σχόλια που ακολουθούν έχουν σφάλει εξαιτίας της επιπόλαιης ανάγνωσης των ωδών από τους σχολιαστές, η οποία οδήγησε σε προβλήματα τονισμού και σύνταξης, κατανόησης των σχημάτων λόγου, αλλά και κατάλυση της συντακτικής συνοχής του κειμένου, αντιστοίχως:

79c. ἔνιοι δὲ ἀναγινώσκουσι περισπωμένως αἰδῶς, τῆς αἰδοῦς.

⁵³ Πίνδ. *Ολ.* 5.9-16 ἴκων δ' Οἰνομάου καὶ Πέλοπος παρ' εὐηράτων σταθμῶν, ᾧ πολιόχε Παλλάς, αἰδεῖ μὲν ἄλσος ἀγνόν τὸ τεὸν ποταμόν τε Ὕανον ἐγχωρίαν τε λίμαν καὶ σεμνοὺς ὄχετοὺς, Ἴππαρις οἷσιν ἄρδει στρατόν, κολλᾷ τε σταδίων θαλάμων ταχέως ὑψίγνιον ἄλσος, ὑπ' ἀμαχανίας ἄγων ἐς φάος τόνδε δᾶμον ἀστῶν· αἰεὶ δ' ἀμφ' ἀρεταῖσι πόνος δαπάναι τε μάρναται πρὸς ἔργον κινδύνῳ κεκαλυμμένον· εὗ δὲ τυχόν τες σοφοὶ καὶ πολῖταις ἔδοξαν ἔμμεν.

Μετάφραση

Μερικοί διαβάζουν «αἰδῶς» με περισπωμένη, δηλαδή «τῆς αἰδοῦς».

Στο παραπάνω σχόλιο υπάρχει διαφωνία ως προς τον τονισμό της λέξεως. Κάποιοι σχολιαστές διαβάζουν τη λέξη με οξεία, δηλαδή σε ονομαστική πτώση, ενώ κάποιοι άλλοι με περισπωμένη, γεγονός που θέτει τη λέξη σε γενική. Η τελευταία ανάγνωση δεν μπορεί παρά να είναι εσφαλμένη αφού η λέξη κατέχει θέση υποκειμένου στην πρόταση (*ἐν δ' ἀρετάν ἔβαλεν καὶ χάρματ' ἀνθρώποισι προμαθέος αἰδῶς*, Πίνδ. *Ολ.* 7.43-4), επομένως δε δύναται να βρίσκεται σε γενική.

48a. *γλαυκοὶ δὲ δράκοντες: ἀκαταλλήλως εἶπεν· ἔδει γὰρ εἰπεῖν· γλαυκοτέρων δὲ δρακόντων εἰσαλλομένων, οἱ β' κάπετον, εἷς δὲ ὄρουσε βοήσας. τὸ δὲ σχῆμα ὁμοιον τῶ· οἱ δὲ δύο σκόπελοι (μ 73).* 48d. *ἔδει εἰπεῖν· γλαυκῶν δὲ δρακόντων εἰσαλλομένων τριῶν, οἱ δύο μὲν κατέπεσον, ὁ δὲ εἷς ἀνόρουσε. τὸ σχῆμα Ὀμήρου (μ 73)· οἱ δὲ δύο σκόπελοι, ὁ μὲν οὐρανὸν εὐρὺν ἰκάνει.*

Μετάφραση

48a. «αστραφτερά φίδια»: λανθασμένα εἶπε• ἔπρεπε να πει• *αφού ξεπετάχτηκαν λαμπερότερα φίδια, τα δύο έπεσαν σε ένα χαντάκι, το ένα όρμησε συρίζοντας.* Το σχήμα του λόγου είναι ίδιο με αυτό• *οἱ δὲ δύο σκόπελοι: οι δύο βράχοι (μ 73).* 48d. Έπρεπε να πει• *αφού ξεπετάχτηκαν τρία λαμπερά φίδια, τα δύο έπεσαν, το ένα όμως αναπηδούσε.* Το σχήμα του Ομήρου (μ73)• *οἱ δὲ δύο σκόπελοι, ὁ μὲν οὐρανὸν εὐρὺν ἰκάνει: δύο βράχοι, ο ένας φτάνει ως τον ουρανό.*

Τα παραπάνω σχόλια αναφέρονται στο σχήμα λόγου που ενώνει τις δύο προτάσεις, την ομηρική και την πινδαρική. Το σχήμα αυτό είναι το *καθ' ὅλον και μέρος*, σύμφωνα με το οποίο ο όρος της πρότασης που δηλώνει το σύνολο, αντί να τεθεί σε γενική, ώστε να σχηματίζει μια γενική διαιρετική, τίθεται στην ίδια πτώση που βρίσκεται ο όρος που δηλώνει το μέρος του όλου. Το προαναφερθέν σχήμα στην περίπτωση του ομηρικού κειμένου σχηματίζεται με τις λέξεις *σκόπελοι* και *ὁ μὲν* να δηλώνουν ὅλον και μέρος αντίστοιχα, καθώς στο κείμενο του 8^{ου} *Ολυμπιόνικου* οι αντίστοιχες λέξεις είναι οι:

δράκοντες, οἱ δύο μὲν και εἷς δ', για το όλον και το μέρος.⁵⁴ Όμως, οι δύο σχολιαστές σφάλλουν, όταν διορθώνουν τη λέξη *δρακόντων* και τους προσδιορισμούς της σε γενική, αφού αγνοούν μια σημαντική συντακτική λεπτομέρεια. Αν οι λέξεις αυτές τεθούν σε γενική, τότε νοηματικά η ουσία δεν αλλάζει, συντακτικά όμως το σχήμα μετατρέπεται σε γενική διαιρετική.

67d. τὸ δ' ἐξ ἀφανὲς ἰὼν πρόσω κατέφρασε: τὸ δὲ πρότερον ἀφανὲς ὄν προῖων ὁ χρόνος ἐνεφάνισε καὶ φανερόν ἐποίησε, ποῦ τὰ λάφυρα τοῦ πολέμου καὶ τὰ ἀπάργματα ἔθυσεν ὁ Ἡρακλῆς.

Μετάφραση

«αυτό που ήταν στην αφάνεια με το πέρασμα του χρόνου φανέρωσε»: αυτό που προηγουμένως δε φαινόταν προχωρώντας ο χρόνος αποκάλυψε και εμφάνισε, σε ποιο μέρος ο Ηρακλής θυσίασε τη λεία και τα εκλεκτότερα του πολέμου.

Το προηγούμενο σχόλιο, καθώς και το σχόλιο 67f,⁵⁵ έχει διαβάσει το κείμενο του 10^{ου} *Ολυμπιόνικου* με έναν τρόπο ο οποίος, αν και δεν αποκλίνει ιδιαίτερα νοηματικά από τον αρχικό, παραποιεί τη συντακτική ροή του κειμένου το οποίο παραδίδεται ως εξής: *χρόνος. τὸ δὲ σαφανὲς ἰὼν πρόσω κατέφρασεν*, Πίνδ. *Ολ.* 10.55. Στο απόσπασμα θα ταίριαζε η παρακάτω απόδοση: *ο χρόνος με το πέρασμά του κατέστησε σαφές αυτό που ήταν αόρατο*, όπου η λέξη «σαφανές» θα μεταφραζόταν με την έννοια της σιγουριάς και της αξιοπιστίας.⁵⁶

⁵⁴ Πίνδ. *Ολ.* 8.37-40 *γλαυκοὶ δὲ δράκοντες, ἐπεὶ κτίσθη νέον, πύργον ἐσαλλόμενοι τρεῖς, οἱ δύο μὲν κάπετον, αὐθι δ' ἀτυζομένω ψυχὰς βάλον: εἷς δ' ἀνόρουσε βοάσαις.*

⁵⁵ Σχόλ. Πίνδ. *Ολ.* 67f. *ἄλλως· τὸ ἀφανὲς ἰὼν εἷς τὸ πρόσω ὁ χρόνος ἔκδηλον ἐποίησεν. ἀφανὲς γὰρ ὄν πρότερον τοῦτο τὸ χωρίον ὁ χρόνος διάδηλον ἐποίησεν.*

⁵⁶ D. J. Verdenius 1988, 74.

Σχόλια για τον εγκωμιαζόμενο

Σχόλια για τη θεϊκή καταγωγή

Από την προηγούμενη ενότητα κατέστη σαφές το γεγονός ότι στα σχόλια για τους *Ολυμπιονίκους* ερχόμαστε πολλές φορές αντιμέτωποι με ερμηνείες μέσω των οποίων είναι ευδιάκριτο ότι οι σχολιαστές δεν κατανοούσαν σε βάθος τις πινδαρικές ωδές λόγω ελλιπών γνώσεων, έλλειψης προσοχής, έλλειψης γνώσης για την εξέλιξη της γλώσσας και της δυσκολίας του κειμένου ή εξαιτίας διαφορετικών ερεθισμάτων που επηρέαζαν την προσωπική τους άποψη. Όμως, ένα θέμα το οποίο σίγουρα παρουσίαζε εξαιρετικό ενδιαφέρον ήταν το εγκωμιαζόμενο πρόσωπο, για το οποίο ο Πίνδαρος εισήχθη στη διαδικασία σύνθεσης της επινίκιας ωδής, αφού συνήθως ήταν κάποιος επιφανής ιδιώτης, βασιλιάς, μέλος κάποιου ιερατείου ή κάποιος τύραννος.⁵⁷ Πολυάριθμα είναι τα σχόλια στα οποία εντοπίζονται αναφορές σχετικά με τις αρετές και το αθλητικό παρελθόν του εγκωμιαζόμενου, τυχόν αξιοσημείωτα επιτεύγματα που είχαν κατορθώσει οι πρόγονοί του ή ο ίδιος, την αξιόλογη γενιά του, καθώς και πιθανή καταγωγή του από κάποιον θεό. Οι λόγοι βέβαια για τους οποίους εξυμνούσε ο ποιητής τους αθλητές φαίνεται να ήταν κοινώς αποδεκτοί, όπως θα δούμε παρακάτω, αφού κι οι ίδιοι οι σχολιαστές με τη σειρά τους προσπαθούσαν με κάθε δυνατό τρόπο να αναδείξουν την ποιότητα των αθλητών.

Από τα σχόλια που θα ακολουθήσουν, θα συλλέξουμε τους αθλητές οι οποίοι είχαν καταγωγή από κάποιον θεό, άμεσα ή έμμεσα, μέσω κάποιου μακρινού προγόνου τους. Τυχόν προέλευση τέτοιου είδους κρινόταν εξαιρετικά σημαντική, αφού το ιδεώδες αθλητικό πρότυπο για τους αρχαίους αθλητές ήταν ο Ηρακλής -κατά πολλούς και ιδρυτής των Ολυμπιακών αγώνων. Ο ημίθεος θριάμβευε σε κάθε είδους αθλητική δραστηριότητα, γεγονός που τον αντάμειψε με την ηρωική του ταυτότητα, ενώ κατέκτησε την αθανασία μετά τον θάνατό του.⁵⁸ Το αποτέλεσμα ήταν αξιοζήλευτο για κάθε ικανό αθλητή, αφού κατά πολλούς οι αθλητές μαζί με τους ήρωες βρίσκονταν πιο κοντά στην αθανασία από τον καθένα, διαθέτοντας την *αρετή* και την ικανότητα που μπορούσε να τους οδηγήσει σε αυτήν.⁵⁹

⁵⁷ H. G. Nesselrath 2013, 193.

⁵⁸ D. J. Lunt 2009, 379.

⁵⁹ D. J. Lunt 2009, 375-6.

46c. πρὸς Πιτάναν δὲ παρ' Εὐρώτα πόρον: ὁ Ἀγησίας γένει μὲν ἦν Ἀρκὰς καὶ Ἀργεῖος ὡς ἀπὸ Ἴαμον οὕτω· Πιτάνη γὰρ γέγονεν Εὐρώτα Λακωνικοῦ ποταμοῦ· ἢ συνελθὼν Ποσειδῶν ἐγέννησεν Εὐάδην τινά. αὕτη τὸ γεννηθὲν ἐκπέμπει λαθραίως εἰς Ἀρκαδίαν τρέφεισθαι παρὰ Αἰπύτῳ τῷ Ἐλάτου παιδί. ταύτην τὴν Εὐάδην ἐν ἀκμῇ γενομένην διεκόρησεν ὁ Απόλλων, καὶ ἔτεκεν Ἴαμον, ἀφ' οὗ οἱ Ἰαμίδαι μάντιες κατὰ τὴν Πίσαν, εἰς οὗς τὸ γένος ἀνάγει ὁ Ἀγησίας· καὶ οὕτως εὐρίσκεται ὡς μὲν ἀπὸ τῆς Πιτάνης Ἀργεῖος, ὡς δὲ ἀπὸ Ἴαμον καὶ Εὐάδης τῆς ἐν Ἀρκαδίᾳ Ἀρκὰς.

Μετάφραση

«προς την Πιτάνη κοντά στις όχθες του Ευρώτα»: ο Αγησίας είναι Αρκάς στο γένος και Αργεῖος καθώς είχε καταγωγή από τον Ἴαμο,• ως εξής: η Πιτάνη γέννησε τον Ευρώτα τον ποταμό της Λακωνίας• αφού ο Ποσειδώνας συνευρέθηκε με αυτή γέννησε κάποια Ευάδνη. Η ίδια μόλις γεννιέται τη στέλνει κρυφά να ανατραφεί στην Αρκαδία δίπλα στον Αίπυτο το παιδί του Ελάτου. Όταν ήρθε στην κατάλληλη ηλικία τη διακόρευσε ο Απόλλωνας, και γέννησε τον Ἴαμο, από τον οποίο κατάγονται οι Ιαμίδες μάντιες στην Ολυμπία, στων οποίων το γένος εντάσσεται ο Αγησίας• κι έτσι καταλήγει Αργεῖος από την Πιτάνη, κι Αρκάς από τους Αρκάδες Ἴαμο κι Ευάδνη.

Το παραπάνω σχόλιο ανατρέχει στους προγόνους του Αγησία, για τον οποίο ο χορικός ποιητής συνέθεσε τον 6^ο Ολυμπιονικό. Ο Ολυμπιονίκης καταγόταν από τους Ιαμίδες που έχουν τις ρίζες τους στην Ευάδνη και τον Απόλλωνα. Αν ψάξουμε βαθύτερα, εντοπίζουμε ότι και η ίδια η Ευάδνη ήταν θεϊκός γόνος, ως κόρη του Ποσειδώνα.

Πλούτ. Αριστ. 6.2 καίτοι τὸ θεῖον, ᾧ γλίσχονται συνοικειοῦν καὶ συναφομοιοῦν αὐτούς, τρισὶ δοκεῖ διαφέρειν, ἀφθαρσία καὶ δυνάμει καὶ ἀρετῇ, ὧν καὶ σεμνότατον ἢ ἀρετὴ καὶ θεϊότατόν ἐστιν.

inscr. a. τούτων δὲ τὸν Διαγόραν οἱ Ρόδιοι Ἑρμοῦ παῖδά φασιν. πορευομένη γὰρ τῇ μητρὶ αὐτοῦ εἰς ἄγρον καὶ ἀναπαυομένη πρὸς Ἑρμαίῳ τινὶ μιγῆναι τὸν θεὸν, καὶ ἐκ τούτου γενέσθαι τὸν Διαγόραν.

Μετάφραση

Αυτὸς ο Διαγόρας οἱ Ρόδιοι λένε (ενν. ὅτι εἶναι) γιος τοῦ Ἑρμῆ. Γιατί ὅταν πήγαινε ἡ μητέρα τοῦ στο χωράφι καὶ ξεκουραζόταν κοντὰ σε κάποιο ναὸ τοῦ Ἑρμῆ συνουσιάστηκε με τὸν θεὸ (δηλ. τὸν Ἑρμῆ), κι ἔτσι γεννήθηκε ὁ Διαγόρας.

Στο συγκεκριμένο παράθεμα παρατίθεται ἡ μια ἐκ τῶν δύο ἐκδοχῶν γιὰ τοὺς γονεῖς τοῦ Διαγόρα. Ἡ μια ἐκδοχὴ θέλει τὸν νεὸ νὰ προέρχεται ἀπὸ ολύμπιο πατέρα, ἐνῶ ἡ ἄλλη ἀπὸ θνητὸ πατέρα, τὸν Δαμάγητο. Ὁ Πίνδαρος παρουσιάζει τὸν Διαγόρα ὡς γιο τοῦ Δαμάγητου.⁶⁰ Στὴ συνέχεια βέβαια τῆς ὠδῆς ἀναφέρει πὼς ἀπὸ τῆς μεριᾶ τοῦ πατέρα τοῦ τὸ γένος ἔχει καταγωγὴ ἀπὸ τὸν Δία (*τὸ μὲν γὰρ πατρόθεν ἐκ Διὸς εὔχονται, Πίνδ. Ὀλ. 7.23*). Σύμφωνα ὁμως με τὸ εἰσαγωγικὸ σημεῖωμα τῶν σχολίων γιὰ τὸν 7^ο *Ὀλυμπιονικο*, ὁ Διαγόρας ἦταν γιος τοῦ Ἑρμῆ, ἀρα σε αὐτὴ τὴν περίπτωσι εἶχε ἀμεση καταγωγὴ ἀπὸ τὸν θεὸ, καθὼς ἐκεῖνος εἶχε συναντήσῃ τὴν μητέρα τοῦ ὅταν ἐκεῖνη ἀναπαυόταν σε κάποιον ναὸ τοῦ.⁶¹

68b. Πύρρα δὲ ἡ γυνὴ Δευκαλίωνος. ἑξάδελφοι οὗτοι· Ἰαπετοῦ γὰρ παῖδες Προμηθεὺς καὶ Ἐπιμηθεὺς δύο ἀδελφοί· καὶ ἐκ μὲν Προμηθέως Ἑλλήν, ἀφ' οὗ καὶ Ἑλληνες, καὶ Δευκαλίων· Πύρρα δὲ [ἡ Δευκαλίωνος γυνὴ] θυγάτηρ Ἐπιμηθέως.

Μετάφραση

⁶⁰ Πίνδ. Ὀλ. 7.16-17 *αἰνέσω πυγμαῖς ἄποινα καὶ παρὰ Κασταλία, πατέρα τε Δαμάγητον ἀδόντα Δίκα.*

⁶¹ Σχόλ. Πίνδ. Ὀλ. *inscr. c. ἰστόρηται δὲ ὁ Διαγόρας Ἑρμοῦ παῖς γεγενῆσθαι. φασὶ γὰρ αὐτοῦ τὴν μητέρα εἰς ἄγρον πορευομένην, εἶτα καύματος σφοδροῦ ἐπισχόντος ἐπικλιθῆναι τινὶ Ἑρμαίῳ τεμένει, καὶ οὕτω τὸν θεὸν αὐτῇ συνελθεῖν, τὸν δὲ Διαγόραν οὕτω τεκεῖν αὐτήν.*

Η Πύρρα (είναι) η γυναίκα του Δευκαλίωνα. Αυτοί (ενν. ήταν) ξαδέλφια• γιατί γιοι του Ιαπετού ήταν τα δύο αδέλφια, ο Προμηθέας και ο Επιμηθέας• και από τον Προμηθέα (κατάγεται) ο Έλλην, από όπου κατάγονται οι Έλληνες, και ο Δευκαλίων• η Πύρρα [η γυναίκα του Δευκαλίωνα] ήταν κόρη του Επιμηθέα.

79c. κείνων δ' ἔσαν χαλκάσπιδες ὑμέτεροι πρόγονοι: λοιπὸν ὡς πρὸς τὸν Ἐφάρμοστον· ἀπ' ἐκείνων δὴ ἦσαν οἱ πρόγονοι ὑμῶν οἱ πολεμικώτατοι, ἐξ ἀρχῆς γενόμενοι ἐκ τῆς γενεᾶς τοῦ Προμηθέως. Ἰαπετοῦ γὰρ Προμηθεὺς, ἐξ οὗ [καὶ Κλυμένης] Δευκαλίων, ἐξ οὗ Πρωτογένεια. [πάλιν Ἰαπετοῦ Ἐπιμηθεὺς, ἐξ οὗ καὶ Πανδώρας Πύρρα· Πύρρας δὲ καὶ Δευκαλίωνος Πρωτογένεια], ἥς καὶ Διὸς Ὀποῦς· ἐξ οὗ Ὀποῦντος οἱ ὄντες ἀπόγονοι τῆς κόρης τῆς Πρωτογενείας καὶ τοῦ ἀρίστου Κρονίδου [τουτέστι] τοῦ Διὸς, διὰ παντὸς τῆς αὐτῶν γῆς βασιλεύοντες.

Μετάφραση

«από εκείνους κατάγονταν οι πρόγονοί σας με τις χάλκινες ασπίδες»: το υπόλοιπο αφορά τον Εφάρμοστο• οι πρόγονοί σας οι επιδέξιοι στον πόλεμο κατάγονταν από εκείνους, καταγόμενοι εξ αρχής από τη γενιά του Προμηθέα. Γιατί ο Προμηθέας ήταν γιος του Ιαπετού, από αυτόν και από τον Κλυμένη ο Δευκαλίων, κι από αυτόν η Πρωτογένεια. [του Ιαπετού πάλι γιος ο Επιμηθέας, από αυτόν και την Πανδώρα η Πύρρα• από την Πύρρα και τον Δευκαλίωνα η Πρωτογένεια], από αυτήν και τον Δία ο Οπούντας• από τον Οπούντα αυτοί που είναι απόγονοι της κόρης της Πρωτογένειας και του καλύτερου γιου του Κρόνου [δηλαδή] του Δία, που βασιλεύουν για πάντα στη γη τους.

87b. ἀρπάσας οὖν τὴν Πρωτογένειαν καὶ ἔγκνον αὐτὴν ποιήσας, ἵνα μὴ ὁ Λοκρὸς ἄτεκνος διατελοίη, δέδωκε τῷ Λοκρῷ. ὁ δὲ Λοκρὸς τὸν ἀπὸ Διὸς

καὶ Πρωτογενείας παῖδα ὡς ἴδιον σχῶν ἄνόμασεν αὐτὸν Ὀποῦντα
ὀμώνυμον τῷ κατὰ μητέρα πάππῳ.

Μετάφραση

Αφού άρπαξε την Πρωτογένεια και την άφησε έγκυο, για να μη μείνει ο Λοκρός χωρίς παιδιά, την έδωσε στον Λοκρό. Ο Λοκρός τον γιο από την Πρωτογένεια και τον Δία σαν να ήταν δικός του τον ονόμασε Οπούντα συνονόματο με τον παππού του από την πλευρά της μητέρας του.

Από τα προηγούμενα σχόλια αντλούμε πληροφορίες για τη θεϊκή καταγωγή του Εφάρμοστου, στον οποίο αφιερώνεται ο 9^{ος} Ολυμπιόνικος. Οι μακρινοί πρόγονοί του κατάγονται από τον Προμηθέα και τον Επιμηθέα, ενώ η κόρη τους η Πρωτογένεια σχετιζόταν με τον Δία, στοιχεία που αναφέρονται και στα σχόλια 82d και 85d. Μαζί έκαναν τον Οπούντα -αφού ο Δίας άφησε έγκυο την Πρωτογένεια με σκοπό να μη μείνει άτεκνος ο Λοκρός-⁶² ο οποίος είναι ο πιο κοντινός πρόγονος του Εφάρμοστου. Από αυτόν μάλιστα πήρε το όνομά του και η πόλη Οπούντα από την οποία κατάγεται ο Ολυμπιονίκης.

5a. παλαιγόνων Μινυῶν: τὸ τῶν Μινυῶν γένος ἀρχαῖον ἀπὸ Μινυοῦ τοῦ Θεσσαλοῦ, Ποσειδῶνος υἱοῦ καὶ τοῦ γένους τῶν Ἀργοναυτῶν. 5b. πλησιόχωροι καὶ γείτονες οὔτοι οἱ Μινυῖδαι Ὀρχομενίων. 5c. ἀπὸ Μινύου. Μινύας δὲ ἐκ Καλλιρρόης τῆς Ὠκεανοῦ καὶ Ποσειδῶνος.

Μετάφραση

5a. «των παλαιών Μινυών»: το παλιό γένος των Μινυών από τον Μινύα τον Θεσσαλό, γιο του Ποσειδώνα και της γενιάς των Αργοναυτών. 5b. Συνοράτορες και γείτονες

⁶² Σχόλ. Πίνδ. Ολ. 92b. ὄρφανὸν γενεᾶς: λέγεται γὰρ ὁ Λοκρὸς ἄπαις γεγενῆσθαι καὶ τὸν ἐκ Διὸς συλληφθέντα ὑπὸ τῆς Πρωτογενείας ἴδιον νενομικῆναι παῖδα. προεῖχε μέντοι ἡ γυνὴ ἢ Πρωτογένεια τὸ σπέρμα τοῦ Διός.

(είναι) αυτοί οι Μινύιδες με τους Ορχομενίους. 5c. Από τον Μινύα. Ο Μινύας (ενν. γεννήθηκε) από την Καλλιρόη του Ωκεανού και από τον Ποσειδώνα.

Στον 14^ο *Ολυμπιόνικο*, ωδή που συνέθεσε ο Πίνδαρος για τον Ασώπιχο, αναφέρεται η γενιά του νικητή, η οποία έλκει την καταγωγή της από τους Ορχομενίους. Οι κάτοικοι όμως του Ορχομενού συνόρευαν με την αρχαία γενιά των Μινυών, η οποία ξεκινούσε από τον Ποσειδώνα. Ο θεός ήταν πατέρας του Μινύα, από τον οποίο πήρε το όνομά της η αντίστοιχη γενιά. Αν κι η γενιά του ίδιου του Ασώπιχου δεν είχε θεϊκή καταγωγή, -ο πατέρας του ήταν ο θνητός Κλεόδαμος- από το σχόλιο καθώς κι από το ίδιο το κείμενο του Πινδάρου, αντιλαμβάνεται κανείς πως οι δύο γενιές δρούσαν σαν μια, είχαν παράλληλες πορείες και προστατεύονταν από τους ίδιους θεούς, και συγκεκριμένα από τις Χάριτες (*ᾧ λιπαρᾶς ἀοίδιμοι βασιλείαι Χάριτες Ἐρχομενοῦ, παλαιγόνων Μινυᾶν ἐπίσκοποι*, Πίνδ. *Ολ.* 14.3-4). Εξάλλου, οι Χάριτες τιμώνται στον Κηφισό, ποτάμι που διατρέχει τον Ορχομενό, όπως αναφέρει και το εισαγωγικό σημείωμα στα σχόλια.⁶³

Από την παραπάνω ομάδα σχολίων είναι φανερό πως στη θετική απεικόνιση των εγκωμιαζόμενων συνέβαλλε σημαντικά και η καταγωγή από κάποιον θεό ή από κάποια γενιά που είχε θεϊκές ρίζες, σαν οι προγονικοί θεοί να είχαν εμφυσήσει στους αθλητές αρετές ίδιες με τις δικές τους.

Σχόλια για τα επιτεύγματα των προγόνων

Παρά το γεγονός ότι από τους έντεκα Ολυμπιονίκες -για κάποιους από αυτούς διαθέτουμε παραπάνω από έναν ύμνο- μόνον οι τέσσερις έχουν θεϊκή καταγωγή, η επόμενη ομάδα σχολίων θα αποδείξει ότι σχεδόν όλοι είχαν καταγωγή από επιφανή γένη, είτε ήταν θεϊκοί γόννοι είτε όχι. Πολλές φορές το αποτέλεσμα αυτό οφειλόταν σε σπουδαία επιτεύγματα που είχαν κατορθώσει οι πρόγονοι των Ολυμπιονικών. Επομένως, οι αθλητές με τον ένα ή με τον άλλο τρόπο συνηθιζόταν να είναι πρωτίστως αξιόλογοι άνθρωποι, γεγονός που υπερτονιζόταν στις σχετικές με αυτούς αναφορές.

⁶³ Σχόλ. Πίνδ. *Ολ.* inscr. a. *Κηφισὸς δὲ ποταμὸς ἐν Ὀρχομενῷ, ἔνθα καὶ αἱ Χάριτες τιμῶνται.*

67a. ἐμὲ δὲ ᾧν: ἐμὲ δὲ οὔν πως ὑμνεῖν τοὺς Ἐμμενίδας ἢ ψυχὴ παρακελεύεται λαχόντας νίκην παρὰ τῶν Διοσκούρων. 67b. φατρία [οὔν] οὔτω καλουμένη, ἐξ ἧς ἦν Θήρων καὶ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰέρων. 67c. οἵτινες τούτους τοὺς θεοὺς ξενίζουσι πολλάκις εὐωχίαν ποιοῦντες. καὶ ἐκάλουν αὐτὴν θεοξένια.

Μετάφραση

67a. «και μένα»: κι εμένα λοιπόν με ωθεί η ψυχή με κάποιον τρόπο να υμνήσω τους Εμμενίδες επειδή τους έτυχε νίκη δίπλα στους Διόσκουρους. 67b. Η γενιά [λοιπόν] έτσι ονομάζεται, από την οποία καταγόταν ο Θήρων κι ο αδελφός του ο Ιέρωνας. 67c. Αυτοί υποδέχτηκαν τους θεούς εκείνους πολλές φορές προσφέροντάς τους δείπνο. Και αυτό ονομαζόταν θεοξένια.

68a. Ἐμμενίδαις: Ἐμμενίδαι λέγονται οἱ περὶ Θήρωνα, ὡς μὲν οἱ προὔπομνηματισάμενοι, ἀπὸ Ἐμμένους τινὸς τοῦ τὴν Φαλάριδος τυραννίδα καθελόντος. ἦν δὲ ὁ Ἐμμένης Τηλεμάχου παῖς, οὗ γίνεται Αἰνησίδαμος, οὗ Θήρων, οὗ Θρασυδαῖος καὶ Φιλοκράτης.

Μετάφραση

«Εμμενίδες»: Εμμενίδες λέγονται οι πρόγονοι του Θήρωνα, όπως (ενν. είπαν) οι προηγούμενοι σχολιαστές, από κάποιον Εμμένη ο οποίος κατέλυσε την τυραννίδα του Φάλαρη. Ο Εμμένης ήταν παιδί του Τηλέμαχου, από τον οποίο γεννήθηκε ο Αινησίδαμος, από τον οποίο (ενν. γεννήθηκε) ο Θήρωνας, από τον οποίο (ενν. γεννήθηκαν) ο Θρασυδαῖος και ο Φιλοκράτης.

Σύμφωνα με τα προηγούμενα σχόλια οι Εμμενίδες είναι η γενιά από την οποία κατάγεται ο Θήρων, προς τιμήν του οποίου συντέθηκε ο 3^{ος} Ολυμπιόνικος. Οι πρόγονοι του παρουσιάζονται ως άνθρωποι ευσεβείς που δεν ξεχνούσαν να προσφέρουν τακτικά

στους θεούς.⁶⁴ Παράλληλα, φαίνονταν να είναι άνθρωποι που χαίρουν της εκτίμησης των θεών, αφού τους έχουν υποδεχτεί σε γιορτές και έχουν παρευρεθεί σε δείπνα μαζί τους.⁶⁵ Επομένως, πρόκειται για μια εκλεκτή γενιά. Κοινής καταγωγής ήταν κι ο αδερφός του Θήρωνα, ο Ιέρωνας, ο οποίος εξυμνείται στον 1^ο *Ολυμπιόνικο*. Ο τρίτος αδερφός της οικογενείας ήταν ο Ξενοκράτης, γεγονός για το οποίο πληροφορούμαστε από τα σχόλια του 2^{ου} *Ολυμπιόνικου* -ύμνος προς τιμήν του Θήρωνα.⁶⁶ Επιπλέον, ο Εμμένης από τον οποίο πήρε το όνομά της η γενιά, φαίνεται ότι αντιμετωπιζόταν ηρωικά αφού κατέλυσε την τυραννίδα του Φάλαρη στον Ακράγαντα.

Σχετικά με τις αναφορές στον Αλκιμέδοντα, ο οποίος εξυμνείται στον 8^ο *Ολυμπιόνικο*, εντοπίζουμε ότι οι πράξεις των προγόνων του, δηλαδή των Βλεψιάδων,⁶⁷ οι οποίοι ήταν ένα αιγινήτικο γένος, κατέστησαν γνωστή τη γενιά του. Πρόκειται για αξιόλογη ναυτική δύναμη, αφού στον Περσικό πόλεμο ήρθε μόλις δεύτερη, αμέσως μετά την Αθήνα:

26c. *δολιχήρετμον δὲ τὴν Αἴγιναν, ὅτι ναυτικοὶ οἱ Αἰγινήται· ὡς καὶ ἐν τῷ Περσικῷ πολέμῳ δεῦτεροι Ἀθηναίων εὐρέθησαν.*

Μετάφραση

Οτι μεταχειρίζεται μακριά κουπιά (ενν. λέει) την Αίγινα, επειδή οι Αιγινήτες ήταν ναυτικοί• επειδή και στον Περσικό πόλεμο ήρθαν δεύτεροι μετά τους Αθηναίους.

Η παρακάτω αναφορά αναλύει το ποιόν της γενιάς του Αγησίδαμου, ο οποίος ήταν Λοκρός Επιζεφύριος.⁶⁸ Ήδη γνωρίζουμε από προηγούμενο σχόλιο ότι οι Λοκροί της Εύβοιας προέρχονταν από τον Δία. Όμως, όπως φαίνεται κι από το σχόλιο 21, κι οι Επιζεφύριοι Λοκροί ήταν εξέχον γένος, αφού ήταν προικισμένοι εκ φύσεως με

⁶⁴ Σχόλ. Πίνδ. *Ολ.* 72b. *ταῖς γινομέναις [οὖν] θυσίαις τοῖς Διοσκούροις ὑπ' αὐτῶν ὡς εὐσεβῶν ὄντων.*

Σχόλ. Πίνδ. *Ολ.* 72c. *ἀγαθῇ [οὖν] γνώμῃ καὶ συνειδήσει οἱ Ἐμμενίδαι τὰς θυσίας ἀεὶ πληροῦσιν.*

⁶⁵ Σχόλ. Πίνδ. *Ολ.* 67d. *τὴν ἑορτὴν ἐνθεν τοὺς Διοσκούρους ζενίζειν ἐδόκουν.*

Σχόλ. Πίνδ. *Ολ.* 72a. *ζενίαις ἐποίχονται: ὅτι ἡ γινομένη θυσία τοῖς Διοσκούροις ζενισμὸς λέγεται.*

⁶⁶ Σχόλ. Πίνδ. *Ολ.* 87b. *...ἔσχε δὲ καὶ κοινὰς πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ξενοκράτην νίκας ἐν Ἰσθμῷ καὶ Πυθοῖ.*

⁶⁷ Σχόλ. Πίνδ. *Ολ.* 99. *Βλεψιάδαις: Βλεψιάδαι ἡ φατρία αὐτῶν ἐστίν, ὧν εἷς ἀπόγονος ὁ νικήσας.*

⁶⁸ Σχόλ. Πίνδ. *Ολ.* 14b. *ἔθνη δὲ γ' Λοκρῶν· Λοκροὶ οἱ Ἐπιζεφύριοι οἱ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ· Λοκροὶ Ὀζόλαι οἱ ἐν τῇ Αἰτωλίᾳ· Λοκροὶ οἱ Ἐπικνημίδιοι οἱ ἐν τῇ Εὐβοίᾳ· ὅθεν Αἴας ὁ Ὀϊλέως ὑπῆρχε καὶ τὴν ἐπωνυμίαν ἔσχε τὴν τοῦ Λοκροῦ.*

διαφόρων ειδών αρετές. Ο Πίνδαρος στον 11^ο *Ολυμπιονικό* τους παραλληλίζει με λιοντάρια και αλεπούδες, ζώα που διαθέτουν φυσική γενναιότητα και το ήθος τους παραμένει ακλόνητο (τὸ γὰρ ἐμφυῆς οὐτ' αἴθων ἀλώπηξ οὐτ' ἐρίβρομοι λέοντες διαλλάζαινο ἦθος, Πίνδ. *Ολ.* 11.19-20):

21. οὐδ' ἐρίβρομοι λέοντες· καὶ τούτοις ὑπακουστέον ὅτι οὐδὲ οἱ Λοκροὶ τὸ συγγενικὸν μεταβεβλήκασιν, ἀλλ' εἰσὶν ὄν τρόπον ἐξ ἀρχῆς αἰχμηταὶ καὶ τῶν προδεδηλωμένων ἀρετῶν μετέχοντες ἐκ φύσεως καὶ ἀπ' ἀρχῆς [οἱ] τοιοῦτοι.

Μετάφραση

«οὔτε τα βροντόφωνα λιοντάρια»: και με αυτά πρέπει να εννοήσουμε ότι οι Λοκροί δεν άλλαξαν την κληρονομιά, αλλά από την αρχή με τον ίδιο τρόπο είναι πολεμιστές και εκ φύσεως μέτοχοι των αρετῶν που δηλώθηκαν προηγουμένως και από την αρχή [οἱ] ίδιοι.

Αναφορικά με τον Ξενοφῶντα, στον οποίο είναι αφιερωμένος ο 13^{ος} *Ολυμπιονικός*, γνωρίζουμε ότι καταγόταν από τη γενιά των Ολιγαιθιδῶν, η οποία κατάγονταν από τους Κορίνθιους.⁶⁹ Πρόκειται για γένος αξιόλογο, αφού κατάφεραν να διακριθούν για τη διαλλακτικότητά τους στον Τρωικό πόλεμο, γεγονός που τους οδήγησε στην αριστεία και στην απολαβή σεβασμού κι από τις δύο πλευρές:

78c. οἱ Κορίνθιοι ἐπ' ἀμφοτέρω ἠρίστευσαν ἐν Ἰλίῳ· καὶ γὰρ τοῖς Τρωσὶ συνεμάχησαν καὶ τοῖς Ἑλλησι, Τρωσὶ μὲν Γλαῦκος τὸ γένος εἰς Βελλεροφόντην ἀναφέρων τὸν Γλαῦκου τοῦ Σισύφου, τοῖς δὲ Ἀχαιοῖς Εὐχῆγνωρ Πολυίδου τοῦ μάντεως. διὰ τοῦτο δὲ καὶ Σιμωνίδης εἶπε (fr. 50).

⁶⁹ Σχόλ. Πίνδ. *Ολ.* 137. Ὀλιγαιθιδαισίν τ' ἔβαν: οἱ περὶ τὸν Ξενοφῶντα τοῦτον τὸν ἐπαινούμενον Ὀλιγαιθίδαι λέγονται κατὰ φατρίαν, ὡς τὸ ἀνέκαθεν ὄντες ἀπ' Ὀλιγαίου τινὸς ἀρχαίου.

Κορινθίοισιν οὐ μανίει...οὐδὲ Δαναοί. ἀμφοτέροις γὰρ σύμμαχοι ἐγένοντο.

Μετάφραση

Οι Κορίνθιοι και στα δύο διακρίθηκαν στην Τροία• γιατί και με τους Τρώες συμμάχησαν και με τους Έλληνες. Με τους Τρώες ο Γλαύκος που έλκει την καταγωγή του από τον Βελλεροφόντη γιο του Γλαύκου του Σισύφου. Με τους Έλληνες (συμμάχησε) ο Ευχήνωρ γιος του Πολυίδου του μάντη. Γι' αυτό και ο Σιμωνίδης είπε• *Κορινθίοισιν οὐ μανίει...οὐδὲ Δαναοί. ἀμφοτέροις γὰρ σύμμαχοι ἐγένοντο: να μην θυμώνει κανείς με τους Κορίνθιους...ούτε οι Δαναοί. Γιατί και με τις δύο πλευρές έγιναν σύμμαχοι.*

Από τα παραπάνω σχόλια καθίσταται εμφανές το γεγονός ότι δε νοούνταν αθλητής ταπεινής καταγωγής. Οι λόγοι που θα καθιστούσαν τον ίδιο και τη γενιά του αξιόλογους μπορούσαν να διαφέρουν, δεν μπορούσαν όμως να εκλείπουν, ιδίως σε περιπτώσεις που η καταγωγή των αθλητών ή της γενιάς τους δεν ήταν θεϊκή.

Σχόλια για το αθλητικό παρελθόν και τις αρετές

Στην τελευταία ομάδα σχολίων που θα ακολουθήσει στη συγκεκριμένη ενότητα περιλαμβάνονται σχόλια αναφορικά με το αθλητικό παρελθόν, αλλά και τις διάφορες αρετές του εκάστοτε εγκωμιαζόμενου. Τα στοιχεία αυτά είναι εξαιρετικά σημαντικά για τη φήμη του ίδιου του νικητή, καθώς και της γενιάς του, αφού όσοι δεν είχαν την τύχη να κατάγονται από κάποια αξιοσημείωτη γενιά, απέδωσαν οι ίδιοι θετικό πρόσημο στο γένος τους μέσω των πράξεών τους, καθιστώντας τους απογόνους τους αξιόλογους. Επιπλέον κατείχαν μεγάλη αξία και για την εκάστοτε μητρόπολη, αφού βασιζόταν στους αθλητές της για την ανάδειξή της.

16. (...) κτίζεται μὲν γὰρ ἡ Καμάρινα με' Ὀλυμπιάδι· ἐπικρατησάντων δὲ Συρακουσίων πορθεῖται τῇ νζ' Ὀλυμπιάδι· εἶτα ἐν τῇ πε' Ὀλυμπιάδι τῶ μεταξὺ χρόνῳ καθ' ὃν ἐνίκησεν ὁ Ψαῦμις ἀνακτίζεται.

Μετάφραση

Ἡ Καμάρινα κτίζεται τὴν τεσσαρακοστὴ πέμπτη Ὀλυμπιάδα• ἀφοῦ τὴν νίκησαν οἱ Συρακούσιοι καταστρέφεται κατὰ τὴν διάρκειά της πεντηκοστῆς ἑβδομῆς Ὀλυμπιάδας• ἐπειτα στὸ ἐνδιάμεσο διάστημα, ἀπὸ τὴν ογδοηκοστὴ πέμπτη Ὀλυμπιάδα ποὺ κέρδισε ὁ Ψαύμις, ξανακτίζεται.

25. χαίροντά τε: καὶ φιλόξενον ὄντα καὶ ἵππικὸν καὶ εἰρηνικὸν καὶ δίκαιον· ἵππικὸν μὲν, ὡς χαίροντα τροφαῖς ἵππων, φιλόξενον δὲ ὡς πάντα ξένον ὑποδεχόμενον καὶ ἐπὶ τούτῳ χαίροντα, εἰρηνικὸν δὲ ὡς ἡσυχίαν ἀγαπῶντα τὴν φιλοπόλιν, δίκαιον δὲ ὡς τὴν γνώμην τρέποντα ἐπὶ τὸ καθαρώτατον καὶ ἀμόλυντον.

Μετάφραση

«που χαίρεται»: ποὺ εἶναι καὶ φιλόξενος καὶ ἀγαπᾷ τὰ ἀλόγα καὶ εἰρηνικός καὶ δίκαιος• ἵππικός ἐπειδὴ χαίρεται μετὰ τὴν ἀνατροφή τῶν ἀλόγων, φιλόξενος ἐπειδὴ ὑποδέχεται κάθε φιλοξενούμενο καὶ χαίρεται μετὰ αὐτό, εἰρηνικός ἐπειδὴ τοῦ ἀρέσει ἡ εἰρήνη πρὸς ὄφελος τῆς πόλεως, δίκαιος ἐπειδὴ ἡ σκέψη τοῦ στρέφεται πρὸς τὸ ἀγνό καὶ τὸ ἀδιάβλητο.

34b. κινδύνῳ δὲ κεκαλυμμένον εἶπε νῦν, ἐπειδὴ οὐ μόνον ἄδηλός ἐστι τοῖς τὰ ἐναντῶν δαπανῶσιν ἢ ἐν Ὀλυμπίᾳ νίκη, ἀλλ' ὅτι καὶ πλεῖστοι τῶν ἀγωνιζομένων ἀπέθανον ἐν τῶ σταδίῳ. τοῦτο δὲ οὐκ ἔστι πρόδηλον, οὐδὲ

γὰρ πᾶσι συμβαίνει, ἀλλὰ κεκάλυπται ὁ τοιοῦτος κίνδυνος τῇ ἀδηλίᾳ.
ἐνδείκνυται δὲ ὅτι οὐ μικρὸν ἐστὶ νικῆσαι Ὀλύμπια.

Μετάφραση

Εἶπε ἐδῶ «κρυμμένο κίνδυνο», ἐπειδὴ ὄχι μόνο δεν εἶναι φανερὴ ἡ ολυμπιακὴ νίκη σε αὐτοὺς που ξοδεύουν ἀπὸ τὴν περιουσία τους, ἀλλὰ ἐπειδὴ καὶ οἱ πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς που ἀγωνίζονταν πέθαναν στο στάδιο. Αὐτὸ δεν εἶναι προφανές, κι οὔτε συμβαίνει σε ὅλους, ἀλλὰ καλύπτεται αὐτὸς ὁ κίνδυνος ἀπὸ τὴν ἀφάνεια. Φαίνεται ὅτι δεν εἶναι λίγο να κερδίσεις στους Ολυμπιακούς αγώνες.

Το σχόλιο 25 ἀναφέρεται στο κείμενο του 4^{ου} *Ολυμπιονίκου* καὶ παρουσιάζει πληροφορίες σχετικά με τὸν χαρακτήρα τοῦ Ψάμμη, ὁ ὁποῖος δε δημιουργοῦσε προβλήματα, ἦταν δίκαιος, φιλόξενος κι ἀγαποῦσε τὰ ἀλόγα. Ὁ ἴδιος ἀσχολοῦνταν προφανῶς μόνο με τὰ ἀλόγα καὶ τοὺς ἀγῶνες, χωρὶς να δημιουργεῖ φασαρίες στους συμπολίτες καὶ στὴν πόλη του.⁷⁰ Το γεγονός αὐτὸ ἀποδεικνύεται ἀπὸ το σχόλιο 34 - παράθεμα που σχολιάζει τὸ κείμενο τοῦ 5^{ου} *Ολυμπιονίκου*- μέσω τοῦ ὁποῖου ὁ σχολιαστής προσπαθεῖ να ἀναλύσει τὶς δυσκολίες που κρύβονται πίσω ἀπὸ μιὰ ολυμπιακὴ νίκη. Αφενὸς οἱ ἀθλητές, συμπεριλαμβανομένου τοῦ Ψάμμη, δαπανοῦσαν χρόνο καὶ χρήματα για τὴ συντήρηση τῶν ἀλόγων καὶ τῶν ἀρμάτων τους, κι ἀφετέρου σπαταλοῦσαν πολλή ἐνέργεια, γεγονός που πολλές φορές ἀπέβαινε μοιραῖο για κάποιον ἀθλητὴ. Βέβαια, ὁ κόπος τῶν ἀθλητῶν ἦταν ἀντάξιός τῶν ἀποτελεσμάτων του, ἀφοῦ ὁ Ψάμμη στάθηκε ἡ αἰτία για να ξανακτιστεῖ ἡ πόλη του μετὰ τὴν ἀλωση που υπέστη λόγω τῶν εἰσβολῶν ἀπὸ ἐξωτερικούς ἐχθρούς, ὅπως ἀναφέρεται στο σχόλιο 16 τοῦ 5^{ου} *Ολυμπιονίκου*.

6a. Ὀλυμπιονίκας: ἐπισυνάγει πρῶτον μὲν <ὅτι> Ὀλυμπιονίκης, δεῦτερον δὲ ὅτι τοῦ μαντείου τοῦ Διὸς διοικητῆς, τρίτον δὲ ὅτι ἀπ' ἐκείνου τοῦ πρῶτον κτίσαντος τὰς Συρακούσας.

⁷⁰ Σχόλ. Πίνδ. *Ολ.* 26. *φιλόπολιν*: εἰσὶ γὰρ τινες οἱ ἐν ταῖς στάσεσι διάγοντες φιλοπόλιδες ὄντες· τὸν οὖν Ψαῦμιν φιλόπολιν φησὶν εἶναι πρὸς τῷ καὶ ἥσυχον ὑπάρχειν.

Μετάφραση

«Ολυμπιονίκης»: συμπαραθέτει πρώτον ότι ήταν ολυμπιονίκης, δεύτερον ότι ήταν διοικητής του μαντείου του Δία, τρίτον ότι από εκείνον που πρώτος έκτισε τις Συρακούσες.

30c. κώμου δεσπότη: τῷ Ἀγησίᾳ. φησὶ γὰρ καὶ τὸν Ἀγησίαν μεθ' Ἰέρωνος στρατευσάμενον πολλοὺς πολέμους κατωρθωκέναι μαντεία καὶ ἀρετῇ.

Μετάφραση

«που κυβερνάς τον χορό»: στον Αγησία. Γιατί λένε ότι ο Αγησίας είχε στρατολογηθεί με τον Ιέρωνα και είχαν κατορθώσει να νικήσουν πολλούς πολέμους χάριν της μαντείας και της αρετής.

Τα προηγούμενα σχόλια συγκεντρώνουν όλα τα θετικά χαρακτηριστικά του Αγησία με σκοπό να αιτιολογήσουν τον λόγο της εξύμνησής του. Ήταν διοικητής στο μαντείο του Δία, ήταν αθλητής και παράλληλα ήταν ο οικιστής των Συρακουσών. Το τελευταίο στοιχείο βέβαια διαψεύδεται από το σχόλιο 8, στο οποίο αναφέρεται ότι αυτό το προσόν αποδίδεται στον νικητή χάριν του ύμνου.⁷¹ Ο Αγησίας παραλληλίζεται, επίσης, με τον μάντη Αμφιάραιο, καθώς ήταν όμοιοι σε όλες τις αρετές.⁷² Οι δύο άντρες ήταν προικισμένοι όχι μόνο με το χάρισμα της μαντικής, αλλά και της πολεμικής ικανότητας, γεγονός που συνδυαστικά στάθηκε αιτία να κερδίσουν αρκετούς πολέμους.

inscr. b. περι τοῦ Διαγόρου εἶπε μὲν καὶ Ἀριστοτέλης...καὶ Απόλλας μαρτυροῦσιν ὅτι δ' πηχῶν καὶ ε' δακτύλων ἦν. ἔσχε δὲ καὶ Δαμάγητον υἱὸν πρεσβύτατον τῶν παίδων τετράπηχυν τὸ μέγεθος, τοῦ πατρὸς

⁷¹ Σχόλ. Πίνδ. Ολ. 8b. συνοικιστῆρ τε: τοῦτο δὲ οὐκ ἀληθῶς· οὐ γὰρ οὗτος συνώκισε τὰς Συρακούσας· ἀλλὰ πρὸς ἐγκώμιον εἴληφεν· ἀπὸ γὰρ ἐκείνων ὁ Ἀγησίας τῶν συνοικισάντων.

⁷² Σχόλ. Πίνδ. Ολ. 30b. οἶον τῷ Ἀμφιαράῳ ὑπῆρξεν, τοιοῦτόν φησι καὶ τούτῳ ἴσον ὑμνούμενον. ἦν γὰρ ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ μάντις ὁ Ἀγησίας.

Σχόλ. Πίνδ. Ολ. 35. [τοῦτό γέ οἱ σαφέως μαρτυρήσω:] τοῦτο αὐτὸ μαρτυρήσω τὸ προοδηλωμένον, ὅτι εἰς πάντα ὁ Ἀγησίας παραπλήσιος ἦν τῷ Ἀμφιαράῳ.

ἐλάττονα εἴ δακτύλων. ἔσχε δὲ καὶ ἄλλον ἀδελφὸν Ἀκουσίλαον, θυγατέρων δὲ υἱὸς Εὐκλέα Καλλιάνακτος καὶ Πεισίρροδον. οὗτοι δὲ πολλὰς νίκας ἐκ τῶν Ὀλυμπίων ἔσχον, <ἔσχον> δὲ καὶ ἐκ Πυθίων...δὲ ἔφη ὅτι παῖδες τούτου διαφόρους ἀγῶνας νικήσαντες καὶ περιβαλόντες τὸν Διαγόραν ἐξῆλθον μακαριζόμενοι (...) ἡ θυγάτηρ δὲ τούτου ἦλθεν εἰς τὰ Ὀλύμπια· ἡ ὄνομα Καλλιπάτειρα. ἐκωλύετο δὲ ὑπὸ τῶν Ἑλλανοδικῶν γυνή οὔσα θεωρῆσαι τὰ Ὀλύμπια. ἡ δὲ οὐχ ὁμοία ἔφη εἶναι ταῖς ἄλλαις γυναιξίν· ἔχειν γὰρ καὶ τὸν πατέρα Διαγόραν καὶ τοὺς τρεῖς ἀδελφούς Ὀλυμπιονίκας, Δαμάγητον, Δωριέα, Ἀκουσίλαον, καὶ πέμπτον ἀδελφῆς παῖδα Εὐκλέα καὶ αὐτῆς υἱὸν Πεισίρροδον, καὶ τούτων εἰκόνας εἶναι ἐν Ὀλυμπία. οἱ Ἑλλανοδίκαί δὲ ἡσθέντες συνεχώρησαν αὐτῇ θεωρεῖν.

Μετάφραση

Εἶπε καὶ ὁ Ἀριστοτέλης γιὰ τὸν Διαγόρα...καὶ ὁ Απόλλας μαρτυροῦν ὅτι τεσσάρων πηχῶν καὶ πέντε δακτύλων (ενν. εἶχε ὕψος). Κι ὁ μεγαλύτερος γιὸς ἀπὸ τὰ παιδιὰ τοῦ Δαμάγητος εἶχε ὕψος τέσσερις πήχες, πέντε δάκτυλα λιγότερο ἀπὸ τοῦ πατέρα τοῦ. Εἶχε κι ἄλλον ἀδερφὸ τὸν Ἀκουσίλαο, τοὺς γιὸς τῶν κορῶν τοῦ Εὐκλέα τοῦ Καλλιάνακτος καὶ τὸν Πεισίρροδον. Αὐτοὶ εἶχαν πολλές νίκες στους Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες, εἶχαν καὶ στους Πυθικοὺς...λέγεται λοιπὸν ὅτι τὰ παιδιὰ τοῦ ἀφοῦ εἶχαν νικήσει πολλοὺς ἀγῶνες καὶ ἀφοῦ εἶχαν ἀγκαλιάσει τὸν Διαγόρα ἦταν ευτυχημένα (...) ἡ κόρη τοῦ ὁμως ἦρθε στους Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες• τὸ ὄνομά της ἦταν Καλλιπάτειρα. Ἐμποδιζόταν ὁμως ἀπὸ τοὺς Ἑλλανοδίκες νὰ δει τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες ἐπειδὴ ἦταν γυναίκα. Ἡ συγκεκριμένη εἶπε ὅτι δὲν ἦταν ἴδια με τὶς υπόλοιπες γυναῖκες• γιὰτί εἶχε καὶ πατέρα τὸν Διαγόρα καὶ τρεῖς ἀδερφοὺς Ὀλυμπιονίκες, τὸν Δαμάγητο, τὸν Δωριέα, τὸν Ἀκουσίλαο καὶ πέμπτο τὸ παιδί της ἀδερφῆς της Εὐκλέα καὶ τὸν δικό της γιὸ τὸν Πεισίρροδο καὶ ὅτι αὐτῶν οἱ μορφές εἶναι στὴν Ὀλυμπία. Οἱ Ἑλλανοδίκες ευχαριστήθηκαν καὶ δέχτηκαν νὰ παρακολουθήσει.

31a. <καὶ παρὰ Κασταλία:> οὐ μόνον γὰρ Ὀλύμπια ἐνίκησεν, ἀλλὰ καὶ Πύθια· Κασταλία γὰρ κρήνη ἐν Πυθοῖ.

Μετάφραση

«και στην Κασταλία»: όχι μόνο τους Ολυμπιακούς αγώνες κέρδισε λοιπόν, αλλά και τους Πυθικούς• γιατί η Κασταλία είναι η πηγή στους Δελφούς.

148. κλεινᾶ τ' ἐν Ἴσθμῳ: θηλυκῶς τὴν Ἴσθμόν φησιν, ὡς καὶ ἐν ἄλλοις (Ο. XIV, 3) τὴν Ὀρχομενόν. λέγει δὲ τὸν Διαγόραν τετράκις Ἴσθμια νενικηκέναί.

Μετάφραση

«στον δοξασμένο Ισθμό»: σε θηλυκό γένος βάζει τον Ισθμό, όπως και σε άλλες ωδές (Ολ. 14.3) την Ορχομενό. Λέει ότι ο Διαγόρας νίκησε τέσσερις φορές στα Ἴσθμια.

151. καὶ κρανααῖς ἐν Ἀθάναις: τὴν ὅλην Ἀττικὴν Ἀθήνας προσηγόρευσεν· εἶη δὲ τὰ Παναθήναια νενικηκῶς ἢ τὰ Ἡράκλεια ἢ τὰ Ὀλύμπια ἢ τὰ Ἐλευσίνια [ἢ τὰ Πανελλήνια], ἴσως δὲ καὶ πάντα· ἀδήλως γὰρ εἶπεν.

Μετάφραση

«και στη βραχώδη Αθήνα»: αποκάλεσε Αθήνα ολόκληρη την Αττική• μπορεί να κέρδισε στα Παναθήναια ή στα Ηράκλεια ή στους Ολυμπιακούς αγώνες ή στα Ελευσίνια [ή στα Πανελλήνια], ίσως και σε όλα• δεν το είπε ξεκάθαρα.

156b. Πελλάνα τ' Αἴγινά τε: πάλιν τὸ ἔγνω νιν· ἐγνώρισε δὲ τὸν Διαγόραν ἢ τε Πελλήνη καὶ ἢ Αἴγινα ἐξάκις νενικηκότα.

Μετάφραση

«και η Πελλήνη και η Αίγινα»: (εννοείται) ξανά «τον γνώρισε». Γνώρισε ότι ο Διαγόρας κέρδισε ἔξι φορές στην Πελλήνη και την Αίγινα.

Από τα παραπάνω παραθέματα γίνεται εύκολα αντιληπτό το γεγονός ότι ο Διαγόρας ήταν ένας εξέχων αθλητής. Είχε κερδίσει σε πολλούς αγώνες σε όλη την Ελλάδα, κι όχι μόνο μια φορά αλλά επανειλημμένως. Στο σχόλιο 150 αναγράφεται μάλιστα ότι κέρδιζε τη μια μάχη μετά την άλλη.⁷³ Σε αυτό τον βοηθούσε και η σωματική του διάπλαση, αφού από το εισαγωγικό σημείωμα των σχολίων του 7^{ου} Ολυμπιόνικου, μαθαίνουμε ότι ο Διαγόρας είχε ύψος περίπου τρία μέτρα. Παράλληλα, ο Διαγόρας είχε εμφυτεύσει την αγάπη για τον αθλητισμό και στα παιδιά του, τα οποία είχαν κερδίσει αρκετούς Ολυμπιακούς, αλλά και Πυθικούς αγώνες. Η οικογένειά του έχρηζε εξαιρετικού σεβασμού, αφού η κόρη του Διαγόρα, η γνωστή Καλλιπάτειρα, υπήρξε η μοναδική γυναίκα που εξαιρέθηκε από τους ολυμπιακούς κανόνες που δεν επέτρεπαν στις γυναίκες να παρακολουθήσουν τα γυμνά σώματα των αθλητών. Οι Ελλανοδίκες αντιλαμβανόμενοι την επιθυμία της Καλλιπάτειρας να παρακολουθήσει τους αγώνες στους οποίους συμμετείχε στο παρελθόν όλη της η οικογένεια, παρέκαμψαν τους κανόνες και της επέτρεψαν να λάβει θέση ανάμεσα στους θεατές.

123c. προξενία δ' ἀρετᾶ τ' ἤλυθον: πρόξενος ἦν Θηβαίων Λαμπρόμαχος, δι' ὃν ἔγραψε τὴν ᾠδὴν ταύτην· ἦν δὲ καὶ Ἰσθμιονίκης. δύναται δὲ καὶ τοῦ Πινδάρου πρόξενος εἶναι. ὁμοῦ δὲ νενικήκασιν Ἰσθμια καὶ Νέμεα τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ αὐτὸς καὶ ὁ Ἐφάρμοστος. μετὰ δὲ ταῦτα ἄλλα δις νενίκηκεν Ἰσθμια ὁ Ἐφάρμοστος.

⁷³ Σχόλ. Πίνδ. Ολ. 150. Νεμέα τ' ἄλλαν ἐπ' ἄλλα: καὶ ἐν τῇ Νεμέᾳ ἄλλην ἐπ' ἄλλῃ νίκη ἔσχεν· οἷον δις ἐνίκησεν, οὐκ ἐκ διαλείμματος μέντοι, ἀλλὰ πρώτην Νέμεα νίκησας, καὶ τὴν ἐξῆς ἀγωνισάμενος ἐστέφθη.

Μετάφραση

«ήρθα με αρετή την προξενία»: ο Λαμπρόμαχος ήταν δημόσιος επισκέπτης των Θηβαίων, εξαιτίας του οποίου έγραψε την ωδή αυτή• ήταν και Ισθμιονίκης. Είναι δυνατόν να είναι και φίλος του Πινδάρου. Μαζί είχαν νικήσει στα Ίσθμια και στη Νεμέα την ίδια μέρα ο ίδιος κι ο Εφάρμοστος. Μετά από αυτό άλλες δύο φορές νίκησε ο Εφάρμοστος στα Ίσθμια.

Το παραπάνω σχόλιο επιβεβαιώνει ότι η ολυμπιακή νίκη του Εφάρμοστου δεν ήταν τυχαία. Ο αθλητής διακρίθηκε πολλές φορές ακόμα για τις αθλητικές του ικανότητες. Σύμφωνα με το σχόλιο 123, είχε νικήσει τρεις φορές στα Ίσθμια και μια ακόμα φορά στη Νεμέα. Παράλληλα, είχε στεφθεί νικητής και σε αγώνες παιδών στην Αθήνα, σε αθλητική διοργάνωση στο Άργος, καθώς και στον Μαραθώνα ανταγωνιζόμενος μεγάλους αθλητές (*ἄλλαι δὲ δὺ' ἐν Κορίνθου πύλαις ἐγένοντ' ἔπειτα χάρμαι, ταὶ δὲ καὶ Νεμέας Ἐφαρμόστῳ κατὰ κόλπον· Ἄργει τ' ἔσχεθε κῦδος ἀνδρῶν, παῖς δ' ἐν Ἀθήναις, οἶον δ' ἐν Μαραθῶνι συλαθεὶς ἀγενεῖων μένεν ἀγῶνα πρεσβυτέρων ἀμφ' ἀργυρίδεσσιν· φῶτας δ' ὄξυρεπεὶ δόλω ἀπτωτὶ δαμάσσαις διήρχετο κύκλον ὄσσα βοᾶ, ὠραῖος ἐὼν καὶ καλὸς κάλλιστὰ τε ῥέξαις, Πίνδ. Ολ. 9.86-94).*

inscr. b. Ἐργοτέλης Κρής μὲν ἦν τῷ γένει πόλεως Κνωσσοῦ, ὃς ἠγωνίσαστο ἑβδομηκοστὴν ἑβδόμην Ὀλυμπιάδα καὶ τὴν ἐξῆς Πυθιάδα εἰκοστὴν ἑνάτην. στασιαζομένης δὲ τῆς πόλεως φυγὰς εἰς Ἰμέραν πόλιν Σικελιωτικὴν ἀπῆλθε, καὶ καταλαβὼν πάλιν τὰ ἐν Σικελίᾳ πράγματα στασιαζόμενα πρὸς Γέλωνος καὶ Τέρωνος, ἐκδεξάμενος εἰρήνην ἐνίκησε. διὸ πρὸς τὴν Εἰρήνην ἀποτείνεται ἐν τῷ προοιμίῳ ὡς αἰτίαν γενομένην τῷ νικηφόρῳ τῆς νίκης.

Μετάφραση

Ο Εργοτέλης ήταν κρητικός στο γένος από την πόλη της Κνωσσού, ο οποίος αγωνίστηκε στην εβδομηκοστή ἑβδομη Ολυμπιάδα και την επόμενη εικοστή ἑνάτη Πυθιάδα. Επειδή υπήρχαν εξεγέρσεις στην πόλη του κατέφυγε στην Ἰμέρα τη σικελική πόλη, και αφού βρήκε την πολιτική κατάσταση στη Σικελία σε αναβρασμό την εποχή

του Γέλωνα και του Ιέρωνα κέρδισε παραλαμβάνοντας ειρήνη. Γι' αυτό και στην Ειρήνη αποστρέφεται στο προοίμιο επειδή έγινε η αιτία για να κερδίσει ο νικητής.

Στο εισαγωγικό σημείωμα των σχολίων του 12^{ου} *Ολυμπιονίκου*, ανιστορείται ο τρόπος με τον οποίο ο Εργοτέλης έφτασε να κερδίσει τους Ολυμπιακούς αγώνες. Ο αθλητής μετά από μια ακολουθία ατυχών συγκυριών, επαναστάσεων στην πατρίδα του, αναταραχής των πολιτικών πραγμάτων της Σικελίας, κατέληξε να ζει μέσα σε ειρήνη και να καταφέρνει να ασχοληθεί με τον αθλητισμό. Όπως αναφέρεται και στο σχόλιο 16, τίποτα από αυτά δε θα είχε συμβεί αν δεν είχε φύγει από την πατρίδα του, πράγμα το οποίο τονίζει κι ο Πίνδαρος στην ωδή του.⁷⁴

143. ἀδύγλωσσος βοά: λείπει τὸ ἀνεκήρυξεν αὐτούς ἢ τοῦ κήρυκος
γλῶσσα ἐξηκοστὸν νικήσαντας· ἐξηκοντάκις γὰρ ἀμφοτέροις τοῖς
ἀγῶσιν, Ἰσθμίοις καὶ Νεμέοις, ἀνεκηρύχθησαν οἱ Ὀλιγαιθίδαι,
τριακοντάκις ἐν ἐκάστῳ ἀγῶνι.

Μετάφραση

«γλυκόλογη φωνή»: παραλείπει το «ανακήρυξε αυτούς η λαλιά του κήρυκα ότι νίκησαν για εξηκοστή φορά»• γιατί εξήντα φορές και στους δύο αγώνες, στους Ισθμικούς και των Νεμέων, ανακηρύχθηκαν οι Ολιγαιθίδες, τριάντα φορές στον κάθε αγώνα.

148b. διατί δέ φησι τῷ Διὶ καὶ τῷ Ἐνναλίῳ ἐπιτρέψειν; ὅτι ὁ μὲν Ζεὺς
πατήρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε, καὶ Ὀλυμπία τοῦ Διὸς ἱερά· τὸν δὲ Ξενοφῶντα
οὐ μόνον ἀθλητὴν γεγενῆσθαί φασιν, ἀλλὰ καὶ τὰ πολεμικὰ ἀγαθόν.

⁷⁴ Σχόλ. Πίνδ. *Ολ.* 16b. ταύτην δὲ τὴν γνώμην λέγει πολλάκις ὁ Πίνδαρος, ὅτι παρὰ μὲν εὐτυχίαν κακὸν ἐμβαίνειν εἶωθε, παρὰ δὲ δυστυχίαν ἀγαθόν. καὶ γὰρ ὁ Εργοτέλης φηγαδευθεὶς καὶ ἐπὶ ἄθλον ἀγωνισάμενος ἐνίκησεν.

Πίνδ. *Ολ.* 12.13-6 *νιὲ Φιλάνορος*, ἦτοι καὶ τεὰ κεν ἐνδομάχας ἄτ' ἀλέκτωρ συγγόνῳ παρ' ἐστία ἀκλεῆς τιμὰ κατεφυλλορόησε(ν) ποδῶν, εἰ μὴ στάσις ἀντιάνειρα Κνωσίας σ' ἄμερσε πάτρας.

Μετάφραση

Γιατί λέει ότι στρέφεται στον Δία και στον Ενωάλιο; Επειδή ο Δίας είναι πατέρας και ανθρώπων και θεών, και στην Ολυμπία (ενν. υπάρχουν) του Δία ιερά• λένε ότι ο Ξενοφώντας δεν ήταν μόνο αθλητής, αλλά καλός και στις πολεμικές επιχειρήσεις.

Από τις αναφορές των σχολιαστών στον 13^ο *Ολυμπιονικό*, πληροφορούμαστε ότι ο Ξενοφώντας ήταν πολύ καλός αθλητής, γεγονός το οποίο τον βοήθησε στη συνέχεια της αθλητικής παράδοσης των προγόνων του, καθώς με τη νίκη του, το γένος του συμπλήρωσε εξήντα νίκες. Παράλληλα από το σχόλιο 148b, μαθαίνουμε ότι εκτός από πολύ καλός αθλητής, ήταν και ικανός πολεμιστής.

Αντιλαμβάνεται επομένως κανείς ότι καμία από τις προαναφερθείσες νίκες δε θα μπορούσε να είναι τυχαία, αφού οι πόλεις φαίνεται να διάλεγαν πολύ προσεκτικά τους καλύτερους δυνατούς εκπροσώπους, γεγονός που αιτιολογεί πλήρως τον εκθιασμό τους. Σε περίπτωση που δε διέθεταν κάποιον ντόπιο αθλητή για να στείλουν στους αγώνες προσπαθούσαν να αναζητήσουν και να στρατολογήσουν αθλητές από άλλες πόλεις, καθώς αποτελούσαν σημαντικούς συντελεστές στην ανάδειξη του τόπου τους.⁷⁵ Η συνολικά άριστη, λοιπόν, εικόνα των αθλητών, καθώς κι η έμφαση που δίνεται από τους σχολιαστές στις σωματικές, αλλά και τις ηθικές τους αρετές είναι απολύτως λογικές αναφορές.

⁷⁵ N. B. Crowther 1996, 34.

Σχόλια για τη νίκη

Σχόλια για τον αγώνα

Καθώς οι ολυμπιονίκες, όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη ενότητα, ήταν άνδρες επιφανείς για διάφορους λόγους, ακούραστοι αθλητές και εξαιρετικοί άνθρωποι, -λόγοι που ενίσχυαν τη θετική απεικόνισή τους από το πλήθος γενικότερα, αλλά κι από τον ποιητή και τους σχολιαστές ειδικότερα- δεν τους άρμοζε τίποτα λιγότερο ως ανταμοιβή από μια λαμπρή τελετή μετά το πέρας του κοπιώδους αγώνα τους. Επομένως, στην παρούσα ενότητα θα εστιάσουμε αρχικά στις λεπτομέρειες του εκάστοτε αγώνα, και στη συνέχεια σε εκείνες της μετέπειτα τελετής, οι οποίες σχετίζονται με τον ύμνο ή την παράσταση.

inscr. a. Γέγραπται μὲν ὁ ἐπινίκιος Ἰέρωνι τῷ Γέλωνος ἀδελφῶ νικήσαντι ἵππῳ κέλητι τὴν οὖς Ὀλυμπιάδα, ἢ ὡς ἔνιοι ἄρματι. ὁ δὲ αὐτὸς νικᾷ καὶ τὴν οὖς Ὀλυμπιάδα κέλητι, τῇ δὲ οἷ Ὀλυμπιάδι τεθρίππῳ, ἐν ἣ Ὀλυμπιάδι ἐτελεύτα. τὸ δὲ ὄνομα τοῦ νικῶντος ἵππου Φερένικός ἐστι· μέμνηται δὲ αὐτοῦ Βακχυλίδης γράφων οὕτως (V, 37)· ξανθότριχα μὲν Φερένικον Ἀλφεὸν παρ' εὐρυδίναν πῶλον ἀελλοδρόμαν εἶδε νικάσαντα. ἦν δὲ Ἰέρων Δεινομένους παῖς· Δεινομένους δὲ παιῖδες τέσσαρες· Γέλων Ἰέρων Πολύζηλος Θρασύβουλος.

Μετάφραση

Ο επινίκιος ύμνος είχε γραφτεί για τον Ιέρωνα τον αδερφό του Γέλωνα ο οποίος είχε νικήσει στη γρήγορη ιπασία την εβδομηκοστή έκτη Ολυμπιάδα, ή όπως (λένε) ορισμένοι, σε αρματοδρομία. Ο ίδιος νικά και την εβδομηκοστή έβδομη Ολυμπιάδα στη γρήγορη ιπασία, την εβδομηκοστή όγδοη στα τετράτροχα άρματα, στην οποία Ολυμπιάδα πέθανε. Το όνομα του νικητήριου αλόγου είναι Φερένικος• αυτόν τον μνημονεύει ο Βακχυλίδης γράφοντας τα εξής (5.37)• *ξανθότριχα μὲν Φερένικον Ἀλφεὸν παρ' εὐρυδίναν πῶλον ἀελλοδρόμαν εἶδε νικάσαντα*: είδε το ξανθό ορμητικό πουλάρι

Φερένικο να κερδίζει δίπλα στον πλατύ Αλφειό. Ο Ιέρωνας ήταν γιος του Δεινομένη• του Δεινομένη τα παιδιά ήταν τέσσερα• ο Γέλωνας, ο Ιέρωνας, ο Πολύζηλος κι ο Θρασύβουλος.

33a. ἀκέντητον ἐν δρόμοισιν: ἀμάστικτον αὐτῶ τῶ κατὰ φύσιν τάχει τὸ σῶμα κατὰ τὸν ἀγῶνα διαφυλάξας. ἐκ δὲ τούτου τὸ ταχὺ καὶ πρόθυμον τοῦ ἵππου δηλοῖ. καὶ παρὰ τῶ Ὀμήρῳ (Ψ 387)• ἄνευ κέντροιο θέουσαι. 33d. ὁ δὲ νοῦς• ὁ δὲ Φερένικος ταχύνας ἑαυτὸν κατὰ τὸν ἀγῶνα τῇ νίκη προσέμιξε τὸν ἑαυτοῦ δεσπότην Ἰέρωνα.

Μετάφραση

33a. «χωρίς να χρειάζεται κέντρισμα στον δρόμο»: διατηρώντας αμαστίγωτο το φυσικά γρήγορο σώμα του κατά τη διάρκεια του αγώνα. Από αυτό φαίνεται η ταχύτητα και ο ζήλος του αλόγου. Και στον Όμηρο (Ψ 387)• ἄνευ κέντροιο θέουσαι: χωρίς να τρέχει με βουκέντρα. 33d. Το νόημα• ο Φερένικος σπεύδοντας κατά τη διάρκεια του αγώνα έφερε πιο κοντά στη νίκη το αφεντικό του Ιέρωνα.

Τα παραπάνω σχόλια αναφέρονται στην τελευταία Ολυμπιάδα που αγωνίστηκε ο Ιέρωνας, η οποία ήταν η εβδομηκοστή έκτη. Σε αυτήν στέφθηκε νικητής στην ιπποδρομία, νίκη την οποία δεν κατάφερε μόνος του, αλλά με το ικανότατο άλογό του. Για τον λόγο αυτόν, αλλά και για το γεγονός ότι ήταν σύμμαχος του στην τελευταία του νίκη, ο Φερένικος, το άλογό του αποτελεί σημαντικό συστατικό στοιχείο της, του οποίου τις αρετές δεν εκθέτει μόνο ο Πίνδαρος (εἴ τί τοι Πίσας τε καὶ Φερενίκου χάρις νόον ὑπὸ γλυκυτάταις ἔθηκε φροντίσιν, ὅτε παρ' Ἀλφεῶ σῦτο δέμας ἀκέντητον ἐν δρόμοισι παρέχων, κράτει δὲ προσέμιξε δεσπότην, Πίνδ. Ολ. 1.17-22), αλλά και άλλοι συγγραφείς, όπως ο Βακχυλίδης.

87a. Ὀλυμπία μὲν γάρ: εἰς μὲν τὰ Ὀλύμπια ἐνίκησε μόνος, εἰς δὲ τὰ Πύθια μετὰ Ἰέρωνος τοῦ ἀδελφοῦ. τὸ γὰρ παλαιὸν ποιοῦντες ἀμφότεροι

τὰς δαπάνας ἴσας, ἔπεμπον ἄρματα εἰς τὸν ἀγῶνα, καὶ νικῶντων αὐτῶν
κοινῶς τὰς δαπάνας καὶ τὴν νίκην εἶχον.

Μετάφραση

«στην Ολυμπία»: στους Ολυμπιακούς αγώνες νίκησε μόνος, στους Πυθικούς μαζί με τον Ιέρωνα τον αδερφό του. Γιατί παλαιότερα μοιράζονταν ισότιμα τα έξοδα και οι δύο, έστελναν τα άρματα στον αγώνα, και αν αυτά κέρδιζαν μοιράζονταν από κοινού τα έξοδα και τη νίκη.

92b. τὸ γὰρ παλαιὸν οὐκ ἔκαμπον οἱ ἵπποι ζ' καμπτοὺς, ἀλλὰ δώδεκα.

Μετάφραση

Παλαιότερα τα άλογα δεν έτρεχαν επτά στροφές, αλλά δώδεκα.

Τα προηγούμενα σχόλια αναφέρονται στη νίκη του Θήρωνα στην αρματοδρομία.⁷⁶ Η συγκεκριμένη νίκη για την οποία συντέθηκε ο 2^{ος} Ολυμπιονίκος είναι εξαιρετικά σημαντική, αφού ο Ιέρωνας κατόρθωσε να φτάσει στην κορυφή μόνος του, χωρίς τον αδερφό του, όπως συνήθιζε να συμβαίνει σε άλλους αγώνες. Επομένως, ήταν διπλά τα έξοδά του, αλλά διπλός ήταν κι ο κόπος του, προσπάθεια που ήταν αξιόλογη. Στην εποχή του μάλιστα ο αγώνας ήταν δυσκολότερος αφού υποχρεώνονταν να τρέξει δώδεκα κι όχι επτά στροφές, όπως ίσχυε σε επόμενους αγώνες.

metr. Θεοξένια. θεοξενίων έορταί παρ' Έλλησιν οὕτως έπιτελοῦνται
κατά τινας ώρισμένας ήμέρας, ώς αὐτῶν τῶν θεῶν έπιδημούντων ταῖς
πόλεσιν. ἄγοντος δὲ Θήρωνος τὴν έορτὴν τῶν Διοσκούρων καὶ Έλένης
ήγγέλθη ή νίκη· διὸ ἀπ' αὐτῶν ἄρχεται.

⁷⁶ Σχόλ. Πίνδ. Ολ. inscr. Γέγραπται Θήρωνι Ακραγαντίνω ἄρματι νικήσαντι τὴν οζ' Όλυμπιάδα.

Μετάφραση

Θεοξένια. Οι γιορτές των θεοξενίων έτσι γίνονται στους Έλληνες κάποιες συγκεκριμένες μέρες, επειδή (πίστευαν ότι) σε αυτές οι ίδιοι οι θεοί παρευρίσκονται στις πόλεις. Όταν ο Θήρωνας γιόρταζε τη γιορτή των Διοσκούρων και της Ελένης ανακοινώθηκε η νίκη• γι' αυτό ξεκίνησε από αυτούς.

33b. ἤδη γὰρ αὐτῶ καὶ περὶ τοὺς βωμοὺς τοῦ Διὸς θυσία καὶ τὰ ἐναγίσματα ἐπεπλήρωτο καὶ ἡ σελήνη πλήρης οὖσα καὶ ὀλοκλήρῳ τῶ φωτὶ πρὸς τὴν ἐσπέραν καὶ τὴν νύκτα ἀντιλάμπουσα καὶ ἀντιφλέγουσα τὸν καιρὸν παρείχε τῆς κρίσεως τοῦ ἀγῶνος· ἐν γὰρ τῇ ἐκκαιδεκάτῃ τῆς σελήνης ὁ Ὀλυμπιακὸς ἀγὼν τελεῖται.

Μετάφραση

Γιατί έως τότε και γύρω από τους βωμούς αυτούς του Δία τελούνταν προσφορά και θυσίες και όταν το φεγγάρι ήταν ολόκληρο και με όλο του το φως φώτιζε και έλαμπε το απόγευμα και το βράδυ σηματοδοτούσε την κατάλληλη ώρα για την κρίση του αγώνα• γιατί ο Ολυμπιακός αγώνας λάμβανε χώρα τη δέκατη έκτη μέρα του μηνός.

35a. διχόμενις: διχόμενις <ὅτι> περὶ τὴν ἰς πανσελήνου οὔσης ἄγεται τὰ Ὀλύμπια, τουτέστι διχομηνία Παρθενίου ἢ Ἀπολλωνίου μηνός, παρ' Αἰγυπτίοις Θῶθ ἢ Μεσωρί. 35b. ἢ ὅτι ἀσκίαστος ἦν ὁ χῶρος, διὰ τοῦτο ὅλην λάμπει τὴν σελήνην.

Μετάφραση

35a. «στη μέση του μήνα»: στη μέση του μήνα επειδή οι Ολυμπιακοί αγώνες γίνονται τη δέκατη έκτη μέρα της πανσελήνου, δηλαδή στη μέση του Παρθενίου ή Απολλώνιου μήνα, στους Αιγύπτιους του Θωθ ή του Μεσωρί. 35b. Ή επειδή το μέρος ήταν ακάλυπτο, γι' αυτό έλαμπε ολόκληρο το φεγγάρι.

Σύμφωνα με τα προηγούμενα σχόλια τα οποία αναφέρονται στον 3^ο *Ολυμπιόνικο* και σε άλλη μια ολυμπιακή νίκη του Θήρωνα στην αρματοδρομία, η γιορτή του συγκεκριμένου αγώνα ονομαζόταν *θεοξένια* και τελούνταν μπροστά στους θεούς, συγκεκριμένα μπροστά στους Διόσκουρους και την Ελένη. Γενικότερα, η διοργάνωση των Ολυμπιακών αγώνων δεν πρόκειται για ένα τυχαίο γεγονός, αφού από τα υπόλοιπα σχόλια πληροφορούμαστε ότι λάμβαναν χώρα στη μέση συγκεκριμένων μηνών και πληρώντας κάποιες προδιαγραφές,⁷⁷ συμπεριλαμβανομένων προσφορών στους θεούς και της παρατήρησης του φεγγαριού. Η πανσέληνος εξυπηρετούσε στη φωτεινότητα του χώρου, ώστε οι αγώνες να διεξάγονται με μεγαλύτερη ευκολία κάτω από τη λάμψη του φεγγαριού.

inscr. b. γέγραπται τῶ αὐτῶ Ψαύμιδι τεθρίππῳ καὶ ἀπήνη καὶ κέλητι νενικηκότι τὴν ὀγδοηκοστὴν δευτέραν Ὀλυμπιάδα inscr. c. περὶ δὲ τῆς ἀπήνης Πολέμων φησί· ἦγετο δὲ ἐν Ὀλυμπία ἀπήνης ἀγών, καὶ εἰσιν οἱ ἀγωνισάμενοι ἡμίονοι· καταλυθῆναι δὲ τοῦτο τὸ ἀγώνισμα κατὰ τὴν οδὸν Ὀλυμπιάδα καὶ εἶναι ἰγ' νίκας. τὴν δὲ ἀπήνην λαμπήνην λεγέσθαι ὑπὸ Τεγεατῶν φησιν ὁ Πολέμων· οἱ δὲ, Θετταλῶν εἶναι τὴν λέξιν. ἐτυμολογεῖται δὲ ἀπήνη αἰπεινή τις οὔσα διὰ τὴν ὑπερτερίαν· διὸ καὶ ὑψηλᾶν ἀρετᾶν τὸν Πίνδαρον λέγειν ὁ λόγος.

Μετάφραση

inscr. b. Γράφτηκε για τον ίδιο Ψαύμη ο οποίος νίκησε στην αρματοδρομία με τέσσερα άλογα και στην τετράτροχη άμαξα και στην ιππασία την ογδοηκοστή δεύτερη Ολυμπιάδα. Σχετικά με την τετράτροχη άμαξα ο Πολέμων λέει• γινόταν στην Ολυμπία αγώνας τετράτροχης άμαξας, και ότι αυτοί που αγωνίζονταν ήταν μουλάρια• ότι καταργήθηκε αυτό το αγώνισμα στην εβδομηκοστή τέταρτη Ολυμπιάδα και ότι είχε δεκατρείς νίκες. *inscr. c.* Ο Πολέμων λέει ότι από τους Τεγεάτες λεγόταν η τετράτροχη άμαξα «λαμπήνη»• κι ότι η λέξη προέρχεται από τους Θεσσαλούς. Η ετυμολογία της

⁷⁷ Σχόλ. Πίνδ. *Ολ.* 21a. *Ἑλλανοδίκαί καλοῦνται οἱ προτεταγμένοι τοῦ ἀγῶνος, ἐπεὶ μόνοις Ἑλλῆσιν ἀγωνίζονται.*

«ἀπήνη» προήλθε από κάποια «αίπεινή» λόγω του πάνω μέρους της άμαξας• γι' αυτό κι ο Πίνδαρος μιλάει για υψηλή αρετή.

13c. ἤνικα οὖν ἐτελειῖτο τὰ ἄθλα τῶν πενθημέρων ἀγώνων, ἐγέραιρε τοὺς βωμούς• ἐκόσμησε δὲ τοὺς βωμοὺς νικήσας ἵπποις [τεθρίππων] καὶ ἡμιόνοις καὶ κέλητι. 13d. πεμπταμέροις: ἐπεὶ ἐν πέντε ἡμέραις ἤγετο τὰ Ὀλύμπια, ἀπὸ ἐνδεκάτης μέχρις ἐξκαιδεκάτης.

Μετάφραση

13c. Όταν γίνονταν τα αγωνίσματα των πενήμερων αγώνων, τιμώνταν οι βωμοί• αφού νίκησε στην ιππασία [με τετράτροχη άμαξα] και με μουλάρια και με γρήγορα άλογα διακόσμησε τους βωμούς. 13d. «στους πενήμερους»: επειδή μέσα σε πέντε μέρες γίνονταν οι Ολυμπιακοί αγώνες, από την εντέκατη μέχρι τη δέκατη έκτη.

15b. μοναμπυκία: μονοχαλίνω. νοητέον δὲ ἐνὶ ἵππῳ τῷ λεγομένῳ κέλητι. ἄμπυξ μὲν γὰρ κυρίως ἀνάδημα τῆς κεφαλῆς τι, καὶ λῶρος χρυσῷ καὶ λίθοις πεποικιλμένος, ὃν περὶ τὰς κεφαλὰς αἱ γυναῖκες φοροῦσι· μεταφορικῶς δὲ καὶ οἱ διάχρυσοι χαλινοὶ ἄμπυκες λέγονται· ὡς Ὅμηρος (E 358)· χρυσάμπυκας ἵππους· καὶ ἀλλαχοῦ (X 469)· ἄμπυκα κεκρύφαλόν τ' ἠδὲ πλεκτὴν ἀναδέσμην.

Μετάφραση

«με ένα χαλινάρι»: με ένα χαλινάρι. Πρέπει να σκεφτούμε ότι αναφέρεται σε ένα άλογο κούρσας. Γιατί «ἄμπυξ» είναι κυρίως κάποιος κεφαλόδεσμος, και η λωρίδα η στολισμένη με χρυσό και με πετράδια, το οποίο φορούν οι γυναίκες στα κεφάλια τους• μεταφορικά λέγονται «ἄμπυκες» και τα χρυσά χαλινάρια• όπως στον Όμηρο (E 358)•

χρυσάμπυκας ἵππους: ἄλογα με χρυσά χαλινάρια• και αλλού (X 469)• ἄμπυκα κεκρύφαλόν τ' ἠδὲ πλεκτὴν ἀναδέσμην: οἱ πλεκτοὶ κεφαλόδεσμοι ἀπὸ χαλινάρια.

Οἱ προηγούμενες αναφορές εκθέτουν τα αγωνίσματα που κέρδισε ο Ψαύμης στην ογδοηκοστή δευτέρα Ολυμπιάδα. Τα εισαγωγικά σημειώματα των σχολίων του 4^{ου} και του 5^{ου} *Ολυμπιονίκου* συμφωνούν στην ημερομηνία διεξαγωγῆς των αγώνων.⁷⁸ Επομένως, οἱ δύο ὠδὲς υμνοῦν τις νίκες του αθλητῆ στην ἴδια Ολυμπιάδα, ἀλλὰ σε διαφορετικὰ καθὼς φαίνεται ἀγωνίσματα. Οἱ Ολυμπιακοὶ ἀγῶνες διαρκοῦσαν πέντε ἡμέρες με ἀποτέλεσμα οἱ αθλητὲς νὰ ἔχουν δυνατότητα συμμετοχῆς σε παραπάνω ἀπὸ ἓνα ἀθλήματα. Ο αθλητὴς μάλιστα που κέρδιζε σε κάθε ἀγώνισμα, δε δεχόταν μόνο τιμές, ἀλλὰ ἀναλάμβανε τὴν υποχρέωση νὰ τιμήσει τοὺς βωμοὺς στο τέλος των αγώνων με τις ἀντίστοιχες προσφορές (*βωμοὺς ἕξ διδύμους ἐγέραρεν ἑορταῖς θεῶν μεγίσταις ὑπὸ βουθυσίαις ἀέθλων τε πεμπαμέροις ἀμίλλαις, ἵπποις ἡμιόνοις τε μοναμπυκία τε*, Πίνδ. *Ολ.* 5.5-7).

inscr. b. Αγησία Συρακουσίω: ὡς μὲν ἔνιοι, Συρακουσίω, ὡς δὲ ἔνιοι, Στυμφηλίω, υἱῶ Σωστράτου, ἀπήνη. κατελύθη δὲ ἡ ἀπήνη, ὡς τινὲς φασιν, ογδοηκοστῇ πέμπτῃ Ὀλυμπιάδι, κατ' ἐνίουσ δὲ ογδοηκοστῇ ἕκτῃ.

Μετάφραση

«στον Αγησία τον Συρακούσιο»: ὅπως λένε μερικοὶ (ἦταν) Συρακούσιοι, ὅπως λένε μερικοὶ ἄλλοι Στυμφάλιοι, γιος του Σώστρατου, (για νίκη στην) τετράτροχη ἄμαξα. Καταργήθηκε ἡ τετράτροχη ἄμαξα, ὅπως λένε κάποιοι, κατὰ τὴν ογδοηκοστή πέμπτῃ Ολυμπιάδα, σύμφωνα με μερικοὺς ἄλλους κατὰ τὴν ογδοηκοστή ἕκτη.

Το παραπάνω εισαγωγικὸ σχόλιο παρέχει τις μοναδικὲς επιπρόσθετες πληροφορίες σχετικά με τον ἀγῶνα του Αγησία. Εἶναι σίγουρο μόνο το ἀθλημα στο ὁποῖο διακρίθηκε, δηλαδή ἡ τετράτροχη ἄμαξα, ἐνὼ δεν υπάρχουν πληροφορίες για τὴν Ολυμπιάδα στην ὁποία συμμετείχε.⁷⁹ Ἡ μοναδικὴ ὑπόθεση που μπορεῖ νὰ γίνῃ εἶναι

⁷⁸ Σχόλ. Πίνδ. *Ολ.* metr. *Ψαύμιδι: ὁ Ψαῦμις ἐνίκησε τὴν πβ' Ὀλυμπιάδα τεθρίπρω. ἦν δὲ Σικελὸς ἀπὸ Καμαρῖνης πόλεως, ἧ ὁμώνυμος καὶ λίμνη.*

⁷⁹ Σχόλ. Πίνδ. *Ολ.* inscr. a. *Τὸν Αγησίαν οἱ μὲν Συρακούσιον, οἱ δὲ Στυμφάλιον. οἱ δὲ χρόνοι τῆς ῥόδης οἱ πρὸ τῆς καταλύσεως τοῦ τῆς ἀπήνης ἀγωνίσματος· κατελύθη δὲ περὶ τὴν πε' Ὀλυμπιάδα. ἄπορον δὲ τὴν πόσῃν Ὀλυμπιάδα ἐνίκησεν.*

ότι συμμετείχε κάποια χρονιά πριν την κατάργηση του συγκεκριμένου αγωνίσματος. Υπάρχει βέβαια διχογνωμία σχετικά με το προαναφερθέν ζήτημα, αφού στα σχόλια του 6^{ου} *Ολυμπιόνικου* αναφέρεται ότι το αγώνισμα αυτό καταργήθηκε στην ογδοηκοστή πέμπτη ή στην ογδοηκοστή έκτη Ολυμπιάδα. Όμως, στα εισαγωγικά σχόλια του 5^{ου} *Ολυμπιόνικου* αναφέρεται ότι το αγώνισμα της τετράτροχης άμαξας καταργήθηκε την εβδομηκοστή τέταρτη Ολυμπιάδα.⁸⁰ Η σύγχρονη έρευνα έρχεται σε αντίθεση με όλες τις παραπάνω χρονολογίες, αφού αναφέρει πως το συγκεκριμένο αγώνισμα εισήχθη στους Ολυμπιακούς αγώνες το 500 π.Χ. (70^η Ολυμπιάδα), ενώ καταργήθηκε το 444 π.Χ. (84^η Ολυμπιάδα).⁸¹

Διαγόρα Ροδίω πύκτη νικήσαντι εβδομηκοστήν εννάτην Ὀλυμπιάδα.

inscr.

Μετάφραση

Για τον Διαγόρα από τη Ρόδο που κέρδισε την εβδομηκοστή ένατη Ολυμπιάδα στην πυγμαχία.

Παρά το γεγονός ότι ο Διαγόρας ήταν ένας πολύ γνωστός αθλητής της αρχαιότητας και λόγω της σωματικής του διάπλασης, αλλά και λόγω της αθλητικής οικογένειας που είχε, τα μοναδικά στοιχεία που διαθέτουμε για τη συγκεκριμένη νίκη του είναι ότι συνέβη στην εβδομηκοστή ένατη Ολυμπιάδα στο αγώνισμα της πυγμαχίας.

71e. ἄλλως· ὡς τοῦ Μελησίου προηθληκότος καὶ τανῶν ἀλείφοντος καὶ διδάσκοντος τὸν Ἀλκιμέδοντα· ὥστε οὐ τῶ Μελησία γράφεται ὁ ἐπίνικος, ἀλλὰ τῶ Ἀλκιμέδοντι. ὁ οὖν εἰδῶς, φησι, ραδίως διδάσκει, οὐχ ὁ ἀγνοῶν.

Μετάφραση

⁸⁰ Σχόλ. Πίνδ. *Ολ.* inscr. c. *περὶ δὲ τῆς ἀπῆνης Πολέμων φησί· ἦγετο δὲ ἐν Ὀλυμπία ἀπῆνης ἀγὼν, καὶ εἰσὶν οἱ ἀγωνισάμενοι ἡμίονοι· καταλυθῆναι δὲ τοῦτο τὸ ἀγώνισμα κατὰ τὴν οδὲ Ὀλυμπιάδα καὶ εἶναι γι' νίκας.*

⁸¹ M. Golden 2004, 12.

Διαφορετικά• επειδή ο Μελησίας είχε αγωνιστεί προηγουμένως και τώρα προπόνησε και δίδαξε τον Αλκιμέδοντα• επομένως ο επινίκιος ύμνος δε γράφεται για τον Μελησία, αλλά για τον Αλκιμέδοντα. Αυτός που γνωρίζει, λέει, εύκολα διδάσκει, όχι αυτός που αγνοεί.

90a. ἐν τέτρασι παίδων: τουτέστι τέσσαρας παῖδας ἐνίκησε καὶ ἐποίησεν οὐχ ἡδέως οἴκαδε ἀπονοστήσαι, τῆς νίκης στερήσας· οἶονεὶ κακῶς ἀπέπεμψεν· ὡς τέσσαρας αὐτοῦ καταβεβληκότος.

Μετάφραση

«σε τέσσερα παιδιά»: δηλαδή τέσσερα παιδιά κέρδισε και έκανε να μην επιθυμούν να γυρίσουν ευχαρίστως στις πατρίδες τους, αφού τους στέρησε τη νίκη• σα να τους έδιωξε με άσχημο τρόπο• επειδή αυτός έριξε κάτω τέσσερις.

Από τα παραπάνω σχόλια πληροφορούμαστε για τη σημαντική βοήθεια του Μελησία προς τον Αλκιμέδοντα,⁸² ο οποίος επειδή είχε ήδη αγωνιστεί ήταν σε θέση να τον συμβουλέψει. Οι συμβουλές του σε συνδυασμό με τις ικανότητες του αθλητή τον οδήγησαν στη νίκη έναντι τεσσάρων αθλητών, οι οποίοι θα γυρνούσαν στις πατρίδες τους ηττημένοι (*ἐν τέτρασιν παίδων ἀπεθήκατο γυίοις νόστον ἔχθιστον καὶ ἀτιμοτέραν γλῶσσαν καὶ ἐπίκρυφον οἶμον*, Πίνδ. *Ολ.* 8.68-9). Ο Μελησίας απαντά και σε άλλα χωρία του Πινδάρου στον 4^ο, τον 5^ο και τον 6^ο *Νεμεόνικο*, από των οποίων τα σχόλια μαθαίνουμε ότι ήταν Αθηναίος πολίτης.⁸³ Σύμφωνα με τον Wilamowitz ανήκε σε μια από τις σημαντικότερες οικογένειες της Αθήνας, ενώ είχε κερδίσει σε αγώνες ως παιδί, αλλά κι ως ενήλικος. Ο γιος του, ο πολιτικός Θουκυδίδης, ήταν από τους βασικότερους ανταγωνιστές του Περικλή.⁸⁴ Ο Δίδυμος μάλιστα θεωρεί ότι η ωδή γράφτηκε και για τους τρεις, δηλαδή τον Αλκιμέδοντα, τον αδερφό του Τιμοσθένη, αλλά και τον

⁸² Σχόλ. Πίνδ. *Ολ.* inscr. a. *Γέγραπται ὁ ἐπινίκιος προηγουμένως τῷ Αλκιμέδοντι παιδὶ παλαιστῆ νικήσαντι τὴν ὀγδοηκοστὴν Ὀλυμπιάδα.*

⁸³ Σχόλ. Πίνδ. *Νεμ.* 155a. *καὶ ταῦτα ἐπὶ τοῦ Μελησίου. οὗτος δὲ ἀλείπτῃς ἐστὶ τὸ γένος Ἀθηναῖος. ταῦτα δὲ φησὶν ὡς τοῦ Τιμασάρχου ὑπὸ τοῦ Μελησίου ἀηλιμμένον.*

⁸⁴ B. K. Braswell 2017, 159.

Μελησία.⁸⁵ Τα παραπάνω αποδεικνύουν τη μέγιστη σημασία των *αλειπτών* στις επιδόσεις των αρχαίων αθλητών, αφού ο ρόλος τους ήταν διπλός ως προπονητές αλλά και ως φυσικοθεραπευτές τους.⁸⁶

17c. (...) ἐνίκησε δὲ ὁ Ἐφάρμοστος καὶ Ὀλύμπια, ὡς προεῖπον, καὶ Πύθια, ἐβδομηκοστῇ ὀγδόῃ Ὀλυμπιάδι.

Μετάφραση

Ο Εφάρμοστος κέρδισε και στους Ολυμπιακούς αγώνες, όπως είπα προηγουμένως, και στους Πυθικούς, στην εβδομηκοστή ὀγδοῃ Ολυμπιάδα.

Οι παραπάνω πληροφορίες από το σχόλιο 17 στον 9^ο *Ολυμπιόνικο* καθώς και το εισαγωγικό σημείωμα,⁸⁷ είναι οι μόνες που αναφέρονται στον αγώνα του Εφάρμοστου. Γνωρίζουμε μόνο ότι αγωνίστηκε στο αγώνισμα της πάλης κατά την εβδομηκοστή ὀγδοῃ Ολυμπιάδα.

inscr. a. Ἀγησιδάμω: οὗτος ἐνίκησεν ἕκτην καὶ ἐβδομηκοστὴν Ὀλυμπιάδα. *inscr. c.* ἐνίκησε δὲ οὗτος ἐβδομηκοστὴν τετάρτην Ὀλυμπιάδα.

Μετάφραση

inscr. a. Για τον Αγησίδαμο: αυτός κέρδισε την εβδομηκοστή ἕκτη Ολυμπιάδα. *inscr. c.* Αυτός κέρδισε την εβδομηκοστή τέταρτη Ολυμπιάδα.

⁸⁵ Σχόλ. Πίνδ. *Ολ. inscr. a.* (I 237,4–9 Dr.) *Γέγραπται ὁ ἐπινίκιος προηγουμένως τῷ Ἀλκιμέδοντι παιδί παλαιστῇ νικήσαντι τὴν ὀγδοηκοστὴν Ὀλυμπιάδα· μέμνηται δὲ ὁ Πίνδαρος καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Τιμοσθένους Νέμεα νικήσαντος καὶ τοῦ ἀλείπτου αὐτοῦ Μελησίου, ὡς τινες καὶ παγκρατιαστοῦ. τοῖς γὰρ τρισί, φησιν ὁ Δίδυμος, μίαν ῥῶδὴν γέγραφε.*

⁸⁶ D. C. Young 2004, 110-11.

⁸⁷ Σχόλ. Πίνδ. *Ολ. inscr. Ἐφαρμόστῳ Ὀπουντίῳ παλαιστῇ.*

Παρά το γεγονός ότι για τον Αγησίδαμο διαθέτουμε δύο ωδές -ο 11^{ος} *Ολυμπιόνικος* συμπληρώνει τον προηγούμενό του- δε διαθέτουμε λεπτομερή στοιχεία για τον αγώνα του. Οι μοναδικές σχετικές πληροφορίες αναφέρονται στο άθλημα που αγωνίστηκε, το οποίο ήταν η πάλη παίδων,⁸⁸ και στην Ολυμπιάδα την οποία συμμετείχε, ενώ αντλούνται από τα σχόλια για τον 10^ο *Ολυμπιόνικο*. Οι σχολιαστές διχάζονται ανάμεσα στην εβδομηκοστή τέταρτη και την εβδομηκοστή έκτη Ολυμπιάδα.

*Εργοτέλει Ίμεραίω δολιχοδρόμω Πύθια καὶ Ἴσθμια, νικήσαντι τὴν οὔ
Ὀλυμπιάδα. sch. inscr.*

Μετάφραση

Για τον Εργοτέλη τον δρομέα από την Ίμερα επειδή κέρδισε τους Πυθικούς και τους Ισθμικούς αγώνες, την εβδομηκοστή έβδομη Ολυμπιάδα.

inscr. a. Εργοτέλει: Ὀλυμπιάδα μὲν ἐνίκησεν οὔζ' καὶ τὴν ἐξῆς οθ'.

Μετάφραση

Για τον Εργοτέλη: κέρδισε την εβδομηκοστή έβδομη Ολυμπιάδα και την επόμενη την εβδομηκοστή ένατη.

Για τον Εργοτέλη γνωρίζουμε από τα σχόλια του 12^{ου} *Ολυμπιόνικου* ότι κέρδισε στον αγώνα δρόμου στην εβδομηκοστή έβδομη Ολυμπιάδα.

*43d. πρῶτον καὶ μόνον φησὶ τὸν Ξενοφῶντα κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν
στάδιον καὶ πένταθλον νικῆσαι Ὀλύμπια.*

⁸⁸ Σχόλ. Πίνδ. Ολ. inscr. b. *Αγησιδάμω Λοκρῶ Ἐπιξεφυρίω παιδι πύκτη.*

Μετάφραση

Λένε ότι ο Ξενοφώντας πρώτος και μοναδικός κέρδισε την ίδια ημέρα το αγώνισμα του σταδίου και του πεντάθλου στους Ολυμπιακούς αγώνες.

Σύμφωνα με το εισαγωγικό σημείωμα και το σχόλιο 43 από εκείνα που αναφέρονται στον 13^ο *Ολυμπιονικό*,⁸⁹ ο Ξενοφώντας αγωνίστηκε στην εβδομηκοστή ένατη Ολυμπιάδα. Το κατόρθωμα το οποίο εξέπληξε τους σχολιαστές είναι το γεγονός ότι κέρδισε δύο αθλήματα την ίδια ημέρα, αποτέλεσμα το οποίο σίγουρα απαιτούσε πολύ καλή φυσική κατάσταση και μεγάλη προσπάθεια, γι' αυτό και ήταν ο πρώτος και ο τελευταίος που το κατάφερε.⁹⁰

inscr. a. Ἀσωπίχῳ Ὀρχομενίῳ σταδιεῖ παιδί Κλεοδάμου νικῶντι τὴν ος' Ὀλυμπιάδα στάδιον.

Μετάφραση

Για τον Ασώπιχο από τον Ορχομενό το παιδί του Κλεόδαμου που κέρδισε στο αγώνισμα του σταδίου την εβδομηκοστή έκτη Ολυμπιάδα.

Οι μοναδικές πληροφορίες που διαθέτουμε για τον Ασώπιχο στον οποίο αφιερώθηκε ο 14^{ος} *Ολυμπιονίκος* είναι ότι κέρδισε στο αγώνισμα του σταδίου την εβδομηκοστή έκτη Ολυμπιάδα.

Στη συγκεκριμένη υποενοότητα, λοιπόν, υπογραμμίστηκαν ιδιαίτερος στοιχεία σχετικά με τον αγώνα του εκάστοτε αθλητή, τα οποία καθιστούσαν σαφή τη δυσκολία επιτυχίας στα προαναφερθέντα αθλητικά γεγονότα, αλλά και λεπτομέρειες οι οποίες φανερώνουν το μέγεθος της αξίας των Ολυμπιακών αγώνων.

⁸⁹ Σχόλ. Πίνδ. *Ολ. inscr. Ξενοφῶντι Κορινθίῳ σταδιοδρόμῳ καὶ πεντάθλῳ νικήσαντι τὴν οθ' Ὀλυμπιάδα. Ξενοφῶντι Κορινθίῳ πεντάθλῳ.*

⁹⁰ Σχόλ. Πίνδ. *Ολ. 43b. τῶν ἀνὴρ θνατός: ὧν εὐτυχημάτων, τῶν τῆς διπλῆς νίκης, οὐδέπω πρότερον εὐτύχησεν ἀνὴρ.*

Σχόλ. Πίνδ. *Ολ. 43c. ἄλλως· ἀντι τοῦ οὐδεὶς πώποτε τῶν ἀνθρώπων τὰς δύο ταύτας νίκας ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἔλαβεν, εἰ μὴ μόνος αὐτός.*

Σχόλια για την παράσταση

Τα σχόλια που θα ακολουθήσουν θα παράσχουν επιπρόσθετα στοιχεία σχετικά με τους *Ολυμπιονίκους* που αφιέρωναν στους αθλητές για τη νίκη τους και την καθιερωμένη τελετή που ακολουθούσε μετά το πέρας των Ολυμπιακών αγώνων συνοδευόμενη από τιμές για την επιβράβευσή τους. Η αίγλη που θα δούμε ότι χαρακτηρίζει τη διαδικασία αυτή είναι μοναδική και συνεισφέρει στην ιδανική παρουσίαση του αγώνα, της τελετής, καθώς και των νικητών.

13b. πολύφατος: ὁ ὑπὸ πολλῶν φημιζόμενος. 13c. τοῦτέστι πολυθρύλλητος, ὑπὸ πολλῶν λεγόμενος. 13d. ἢ ἐν ᾧ πολλοὶ φημίζονται καὶ κλειῖζονται.

Μετάφραση

13b. «χιλιοειπωμένος»: αυτός που έχει ειπωθεί από πολλούς. 13c. Δηλαδή πολυθρύλλητος, που έχει ειπωθεί από πολλούς. 13d. Ἢ αυτός με τον οποίο γίνονται γνωστοί πολλοί και εγκωμιάζονται.

14a. ὁ ὕμνος ἐκ τῆς Ὀλυμπίας περιβάλλεται ταῖς τῶν σοφῶν μητίεσσι καὶ ὑπὸ πάντων τούτων κατασκευάζεται. 14b. ἀμφιβάλλεται δέ, ἦτοι κοσμεῖται, ἢ περιγράφεται καὶ περιλαμβάνεται· ὥσπερ καὶ Ὅμηρος (Ψ 255)· τορνῶσαντο δὲ σῆμα. 14e. ἢ μεταφορὰ ἀπὸ τῶν στεφάνων.

Μετάφραση

14a. Ο ὕμνος από την Ολυμπία περιτριγυρίζεται από τις σκέψεις των σοφών και δημιουργείται από όλους αυτούς. 14b. Περιβάλλεται, δηλαδή στολίζεται, ή σχεδιάζεται και συμπεριλαμβάνεται• όπως και ο Όμηρος (Ψ 255)• *τορνῶσαντο δὲ σῆμα: χάραξαν το μνήμα.* 14e. Η μεταφορά από τα στεφάνια.

24d. ὁ δὲ νοῦς· οἷα παίζομεν φίλαν ἄνδρες· ὅποια μάλιστα μουσικὰ οἱ ἄνθρωποι συνεχῶς κατὰ τὰ συμπόσια περὶ τὴν προσφιλεῖν τράπεζαν παίζομεν. καλῶς καὶ μετὰ τὴν εὐωχίαν εἶπεν· οὐ γὰρ ἦν σπουδαίου ἄνευ τοῦ εὐωχεῖσθαι κιθαρίζειν. 24e. ἀμφίβολον οὖν πότερον ἀγλαΐζεται μουσικᾶς ἐν ἀώτῳ μουσικὰ συζητῶν παρὰ τὸ δεῖπνον, ἢ ἐπεὶ λύρα περιεφέρετο τοῖς δειπνοῦσιν, ὡς ἀπαρχομένων παιδιᾶ μουσικῆ τοῦ εἰς Τέρωνα ὕμνου.

Μετάφραση

24d. Το νόημα• «με την οποία παίζουμε στο φιλικό (ενν. τραπέζι)»: με την οποία μουσική παίζουμε συνεχώς οι άνθρωποι στα συμπόσια γύρω από το φιλικό τραπέζι. Σωστά με το δείπνο εἶπε• γιατί δεν είναι πολύ γλυκό το παίξιμο της λύρας χωρίς το φαγητό. 24e. Δεν είναι σίγουρο αν ευχαριστιέται ο ίδιος τη μουσική συζητώντας στο τραπέζι, ή επειδή η λύρα περιφερόταν από τον ένα στον άλλο συνδαιτημόνα, σαν αρχή της μουσικής διασκέδασης στον ὕμνο του Ιέρωνα.

48c. ἄλλως· τὸ ποίημα τὸ πεπλασμένον διαδεχθὲν ὑπὸ πολλῶν πιστὸν ἐγένετο.

Μετάφραση

Διαφορετικά• το ποίημα το πλαστό που ασπάστηκαν πολλοί, κατέστη αξιόπιστο.

157d. <μελιτόεσσαν εὐδίαν:> ἀντὶ τοῦ, [ἔχει] ἠδεῖαν ἀνάπανσιν. 157e. ἄλλως· ἀμφίβολον πότερον ὁ νικῶν τὰ Ὀλύμπια εἰς τὸν μετὰ ταῦτα χρόνον ἐν εὐδίᾳ ἐστὶν ἔνεκα τῶν ἄθλων· οἶον, ἔνεκα τοῦ νικῆσαι τὰ Ὀλύμπια ἐν εὐθυμίᾳ ἐστὶ, πολλάκις μέντοι εἴωθε δι' ἑτέρας συμφορὰς

λυπειῖσθαι· ἢ οὕτως· ὁ νικήσας τὰ Ὀλύμπια ἔνεκα τῶν ἄλλων ἄθλων ἐν
εὐδία ἐστίν· οὐκέτι γὰρ φιλοδοξεῖ οὐδὲ ἐπιθυμεῖ νικῆσαι ἕτερον ἀγῶνα.
157f. ἄλλως· ὁ νικῶν ἐν εὐδία διάγει ἡδόμενος ταῖς νίκαις.

Μετάφραση

157d. «μελιστάλαχτη ηρεμία»: αντί του [έχει] γλυκιά ησυχία. 157e. Διαφορετικά• δεν είναι σίγουρο αν αυτός που κέρδιζε τους Ολυμπιακούς αγώνες στο μετέπειτα διάστημα (ενν. ζούσε) με γαλήνη εξαιτίας στα έπαθλα• εννοεί χάρη στη νίκη των Ολυμπιακών αγώνων είναι χαρούμενος, όμως πολλές φορές συνηθίζεται εξαιτίας άλλων ατυχών συγκυριών να λυπάται• ή έτσι• αυτός που κέρδισε τους Ολυμπιακούς αγώνες βρίσκεται σε ηρεμία χάρη στα άλλα έπαθλα• γιατί δε φιλοδοξεί ούτε θέλει να κερδίσει άλλον αγώνα. 157f. Διαφορετικά• ο νικητής περνάει τη ζωή του με γαλήνη επειδή είναι ευχαριστημένος από τις νίκες του.

Τα παραπάνω σχόλια αναφέρονται στις διάφορες και πολυπληθείς παραστάσεις που πιθανότατα διαδέχονταν τις νίκες των αθλητών. Οι ύμνοι προορίζονταν για να τραγουδιούνται πολλές φορές⁹¹ -κι όχι για να κάνουν πολύ γνωστούς τους αθλητές, όπως αναγράφεται στο σχόλιο 13d- εξάλλου αυτός ήταν κι ο σκοπός τους σύμφωνα με το σχόλιο 6 του 11^{ου} *Ολυμπιονίκου*, να αποτελέσουν δηλαδή εγγύηση της νίκης των αθλητών, ακόμα και για όσους δεν παρευρέθηκαν στους αγώνες.⁹² Οι επανεκτελέσεις μπορούσαν να διαφέρουν ως προς το είδος τους, διότι υπήρχε η δυνατότητα να γίνονται στο πλαίσιο δημόσιων ή ιδιωτικών εκδηλώσεων,⁹³ οι οποίες χαρακτηρίζονταν σε κάθε περίπτωση από εξαιρετική μεγαλοπρέπεια. Το σχόλιο 24 παραπέμπει άμεσα σε συμποσιακό περιβάλλον, όπου το φαγητό και η μουσική δημιουργούσαν μια εντελώς διαφορετική ατμόσφαιρα. Βέβαια ήδη από το σχόλιο 14, καθώς και το πινδαρικό κείμενο, τονίζεται η παρουσία των «σοφῶν», δηλαδή των ποιητών στο συμπόσιο, οι οποίοι αποτελούσαν εκλεκτή συντροφιά, και μάλιστα είναι οι μοναδικοί παρευρισκόμενοι που αναφέρονται στη συγκεκριμένη ωδή.⁹⁴ Η δόξα που περίμενε τους

⁹¹ Σχόλ. Πίνδ. *Ολ.* 13e. *πολύφατος: πολύφημος.*

Σχόλ. Πίνδ. *Ολ.* 13f. *ὁ ὑπὸ πολλῶν φημιζόμενος καὶ λεγόμενος. πολυθρύλλητος.*

⁹² Σχόλ. Πίνδ. *Ολ.* 6a. *καὶ πιστὸν ὄρκιον: σύνθημα. ὁμολόγημα. δύναται τις ὁμόσαι νενικηκέναι τὸν Ἀγησίδαμον ἀκούων τοῦ ὕμνου.*

⁹³ Λ. Αθανασάκη 2010, 124/160.

⁹⁴ Πίνδ. *Ολ.* 1.8-9 *ὁ πολύφατος ὕμνος ἀμφιβάλλεται σοφῶν μητίεσσι.*
Λ. Αθανασάκη 2010, 207/215.

νικητές ήταν πρωτοφανής, γι' αυτόν τον λόγο οι ύμνοι συνοδεύονταν από στεφάνια για τους νικητές, ενώ το σχόλιο 157, μιλάει για γαλήνια μετέπειτα ζωή των αθλητών, καθώς είχαν πλέον πετύχει τον στόχο τους και δε νοιάζονταν να πασχίσουν για να κερδίσουν κι άλλους αγώνες. Απολάμβαναν μόνο τα αποτελέσματα των κόπων τους, ζώντας ικανοποιημένοι (*ὁ νικῶν δὲ λοιπὸν ἀμφὶ βίον ἔχει μελιτόεσσαν εὐδίαν ἀέθλων γ' ἔνεκεν*, Πίνδ. *Ολ.* 1.97), με τη σκέψη ότι το ἀγαλμά τους θα στεκόταν στην Ολυμπία, υπενθυμίζοντας παντοτινά τη νίκη τους, όπως αναγράφεται στα σχόλια του 8^{ου} *Ολυμπιονίκου*.⁹⁵ Σε αντίθεση με άλλες περιπτώσεις, η ήρεμη αυτή ζωή δε θα μπορούσε να αποτελεί απότοκο βιοποριστικού εφησυχασμού, -ο οποίος προερχόταν από τους αγώνες, διότι σε αντιδιαστολή με αυτούς η πόλη του νικητή πιθανότατα τον αντάμειβε πλουσιοπάροχα για το κύρος που της προσέφερε-⁹⁶ αφού οι Ολυμπιακοί αγώνες δεν ήταν *δωρίτες* ή *αργυρίτες*, αλλά *φύλλιοι*, όπως αναφέρεται σε σχόλιο του 8^{ου} *Ολυμπιονίκου*.⁹⁷

101a. *φυλλοφόρων ἀπ' ἀγώνων: ἦτοι καθὸ οἱ νικῶντες ἐφυλλοβολοῦντο· ἢ φύλλα τοὺς στεφάνους εἶπε, διακρίνων αὐτοὺς πρὸς τοὺς δωρίτας καὶ χρηματίτας.*

Μετάφραση

«από αγώνες που γέμισαν φύλλα»: δηλαδή ότι στους νικητές πετούσαν φύλλα• ή τα στεφάνια είτε φύλλα, ξεχωρίζοντάς τα από τους αγώνες για έπαθλα και χρήματα.

1a. *Ἀναξιφόρμιγγες: ἦτοι <οἱ> τῶν φορμίγγων ἀνάσσοντες· ἔπονται γὰρ τοῖς ὕμνοις καὶ φόρμιγγες, δι' οὓς καὶ ἀπεδείχθησαν· ἢ οἱ ἀνασσομένοι ὑπὸ φορμίγγων ὕμνοι· πρότερον γὰρ ἐνδίδωσι <τὸ> μέλος ὁ κιθαριστής,*

⁹⁵ Σχόλ. Πίνδ. *Ολ.* 12a. *ἀλλ' ὃ Πίσας: πρὸς αὐτὸ τὸ τῆς Πίσης ἄλσος διαλέγεται· ἢ πρὸς τὸ Πάνθειον, ὅπου αἱ ἐλαῖαι φύονται· ἢ πρὸς τὸν τόπον ὅπου οἱ ἀνδριάντες τῶν νικησάντων ἀνάκεινται.*

⁹⁶ N. B. Crowther 1996, 35.

⁹⁷ Σχόλ. Πίνδ. *Ολ.* 101b. *φυλλίνοι οἱ στεφανῖται· δωρίται οἱ θέματα διδόντες· ἀργυρίται οἱ ἔχοντες χρυσᾶ ἄθλα.*

ἔπειτα ἢ ᾠδή λέγεται· ὡς καὶ ἐν Πυθιονίκαῖς (P. I, 1)· χρυσέα φόρμιγξ
Ἀπόλλωνος καὶ ἰοπλοκάμων σύνδικον Μοισᾶν κτέανον.

Μετάφραση

«που κυβερνιέστε από τη λύρα»: δηλαδή αυτοί που παίζουν οι λύρες• γιατί ακολουθούν τους ύμνους οι λύρες, εξαιτίας των οποίων αναδείχθηκαν• ή οι ύμνοι που ξεκινήσαν από τις λύρες• γιατί πρώτα δίνει τον ρυθμό ο οργανοπαίχτης, και μετά εκφέρεται η ᾠδή• όπως και με τους Πυθιονικούς (Πυθ. 1.1)• χρυσέα φόρμιγξ Ἀπόλλωνος καὶ ἰοπλοκάμων σύνδικον Μοισᾶν κτέανον: με τη χρυσή λύρα του Απόλλωνα και με απόκτημα τη Μούσα την ανθοστολισμένη βοηθό.

4a. ἦτοι Πίσα μὲν Διός: τὴν αἰτίαν παρέστησε, παρ' ἣν τοὺς τρεῖς ἐπαινεῖ· Δία μὲν γὰρ ὅτι τούτου ἱερός ὁ τόπος· Ὀλυμπιάδα δὲ ἔστασεν Ἡρακλῆς· ὅτι τὰς...μέμνηται ὡς ἥρωος· Θήρωνος δὲ <ὡς> ἀνθρώπου· τυποῖ δὲ ὁ Πίνδαρος ὅτι δεῖ καθ' ἕκαστον ἐπίνικον τοὺς τρεῖς ὑμνεῖν, θεὸν, ἥρωα, ἄνθρωπον.

Μετάφραση

«η Ολυμπία είναι του Δία»: τον λόγο παρέθεσε, για τον οποίο εξυμνεί τους τρεις• τον Δία γιατί το μέρος αυτό είναι ιερό του• ο Ηρακλής καθιέρωσε τους Ολυμπιακούς αγώνες• δηλαδή τις...μνημονεύει σαν ήρωα• τον Θήρωνα σαν άνθρωπο. Αποκρυσταλώνει ο Πίνδαρος ότι πρέπει κάθε επινίκιος ύμνος να υμνεί και τους τρεις τον θεό, τον ήρωα, τον άνθρωπο.

Στον 2^ο *Ολυμπιονικό* ο Πίνδαρος εξηγεί τους λόγους που εξυμνεί τον ήρωα και τον θεό, εκτός από τον νικητή (ἦτοι Πίσα μὲν Διός: Ὀλυμπιάδα δ' ἔστασεν Ἡρακλῆς ἀκρόθινα πολέμου· Θήρωνα δὲ τετραορίας ἔνεκα νικαφόρου γεγωνητέον, Πίνδ. *Ολ.* 2.3-6). Οι λόγοι είναι ότι ο Ηρακλής καθιέρωσε τους συγκεκριμένους αγώνες, ενώ ο Δίας ήταν ο προστάτης της Ολυμπίας, όπου λάμβαναν χώρα οι αγώνες. Δεν έπρεπε επομένως να αποκλείεται η μνεία τους στις ᾠδές, όπως γινόταν από άλλους ποιητές,

όπως εξηγούν κι οι σχολιαστές.⁹⁸ Παράλληλα, τονίζεται από τους σχολιαστές η αναφορά της λύρας σχετικά με τους ύμνους. Σε κάθε περίπτωση οι ύμνοι συνοδεύονταν από μουσική, ενώ η φράση που χρησιμοποιεί ο ποιητής φανερώνει είτε το γεγονός ότι πρώτα γράφονταν οι ύμνοι και μετά ακολουθούσε η ενορχήστρωση, ή ότι μετά τη μουσική εισαγωγή εκφέρονταν οι ωδές. Παράλληλα, οι ύμνοι μπορούσαν να συνοδεύονται και από αυλό, όπως παρατηρεί ο σχολιαστής στο σχόλιο 3g για τον 4^ο Ολυμπιονικό: *ποικιλοφόρμιγγα δὲ εἶπεν, ἐπειδὴ σὺν μουσικοῖς ὀργάνοις, αὐλῶ τε καὶ κιθάρα, ἦδον.*

10c. ἀγλαόκωμον ἐπεὶ χαίταισι: χαίταις οὐ ταῖς τῶν ἵππων διὰ τὸ νικᾶν, ἀλλὰ ταῖς τῶν μελλόντων στέλλειν τὸν κῶμον ὃν ἔμελλον ἄδειν. ἐκώμαζον γὰρ ὑμνοῦντες τὴν νίκη. καὶ οὐκ ἀπιθάνως στοχάζονται, ὅτι ἴσως εἰς Διοσκούριον ὁ κῶμος ἦγετο καὶ ἡ πομπὴ διὰ τὴν πρὸς τοὺς Διοσκούρους τοῦ Θήρωνος οἰκειότητα.

Μετάφραση

«λαμπερός στα μαλλιά»: χαίτη όχι των αλόγων εξαιτίας της νίκης τους, αλλά σε αυτή που επρόκειτο να ετοιμάσουν τον χορό ο οποίος επρόκειτο να τραγουδήσει. Γιατί γιόρταζαν με την εξύμνηση της νίκης. Και δεν είναι απίστευτο να σκέφτονται ότι ίσως ο χορός κατευθυνόταν προς τους Διόσκουρους και η ακολουθία προς τους Διόσκουρους εξαιτίας της οικειότητας με τον Θήρωνα.

11. ζευχθέντες ἔπι στέφανοι: ζευχθέντες γὰρ οἱ στέφανοι ταῖς τῶν ἵππων θριξίν ἀπαιτουῖσί με τὸν θεοκατασκευάστον ὕμνον τὸν ἐκ Μουσῶν, ὥστε πρὸς τὴν ποικιλόφωνον κιθάραν καὶ τὴν ἠδεῖαν τῶν αὐλῶν ἠχὴν τοὺς ἐμὸνς εὐπρεπῶς ἀρμόσαι λόγους εἰς χάριν τοῦ Αἰνησιδάμου παιδὸς Θήρωνος. σύμψαλμα δὲ τὸ γινόμενον.

⁹⁸ Σχόλ. Πίνδ. Ολ. 4b. ἦτοι Πίσα μὲν Διός: ἡ μὲν Πίσα τοῦ Διός ἐστὶν ἱερά· δι' ἣν ὑμνεῖν τὸν θεὸν δεῖ· τὸν δὲ Ὀλυμπιακὸν ἀγῶνα ἔστησεν Ἡρακλῆς· ἦν γὰρ κατὰ τινὰς παραμεληθεῖς.

Μετάφραση

«στεφάνια δεμένα σφιχτά»: γιατί δεμένα σφιχτά τα στεφάνια στις τρίχες των αλόγων απαιτούν από μένα τον θεόσταλτο ύμνο των Μουσών, ώστε προς τη λύρα με τους διάφορους ήχους και τον γλυκό ήχο των αυλών τα λόγια μου να ταιριάζουμε με ευπρέπεια με τη χάρη του παιδιού του Αινησίδαμου τον Θήρωνα. Το αποτέλεσμα ήταν χορωδία.

*19d. τούτω, φησιν, ἀκολουθοῦσιν αἱ ᾠδαί, ᾧτινι τελειῶν τὰς ἐντολάς
καὶ τοὺς νόμους τοῦ Ἡρακλέος ὁ δίκαιος καὶ ἀληθῆς Ἑλλανοδίκης, ὁ
Ἥλειος ἀνὴρ, ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐπάνω τῶν ὀφθαλμῶν τὸν στέφανον
περιβάλλει τὸν ἀπὸ τῆς ἐλαίας τοῦ κοτίνου.*

Μετάφραση

Λένε ότι οι ωδές τον ακολουθούσαν, τον οποίο ο δίκαιος και ειλικρινής Ἑλλανοδίκης έφερε σε πέρας με τις εντολές και τους κανόνες του Ηρακλή, ο άνδρας από την Ηλεία, στο κεφάλι πάνω από τα μάτια τοποθετούσε το στεφάνι της αγριελιάς.

Από τα παραπάνω σχόλια αντλούμε στοιχεία σχετικά με τη νικητήρια τελετή η οποία συμπεριλάμβανε πλήθος ανθρώπων που αποτελούσαν τον χορό, αλλά και αλόγων που στολισμένα, με στεφάνια πλεγμένα στη χείτη τους, ακολουθούσαν την πομπή. Η πομπή αυτή είχε τη δυνατότητα μετακίνησης από το σημείο της νίκης, όπως αναφέρει το σχόλιο 10, αφού οι ακριβοδίκαιοι Ἑλλανοδίκες είχαν πραγματοποιήσει τη στέψη των αθλητών με στεφάνι αγριελιάς (*ἀτρεκῆς Ἑλλανοδίκας γλεφάρων Αἰτωλὸς ἀνὴρ ὑπόθεν ἀμφὶ κόμαισι βάλῃ γλαυκόχροα κόσμον ἐλαίας*, Πίνδ. *Ολ.* 3.12-3). Επιπλέον, το σχόλιο 18c από τον 4^ο *Ολυμπιόνικο* προοικονομεί μια παράσταση πίσω στην πατρίδα του νικητή, μέσω του μοτίβου της υποδοχής, αφού η πρώτη παράσταση πιθανότατα είχε προγραμματιστεί για την Ολυμπία αμέσως μετά τον αγώνα του Ψάυμη:⁹⁹

⁹⁹ Λ. Αθανασάκη 2010, 264.

18c. Ψαύμιος γὰρ ἴκει· ἦκει γὰρ ἐπὶ τῶν ὀχέων τοῦ Ψαύμιδος· τίς; ὁ ὕμνος· ὃς ἐλαία στεφανωθείς παραγίνεται τῇ ἑαυτοῦ πατρίδι Καμαρίνη στέφανον καὶ δόξαν φέρων.

Μετάφραση

«γιατί έφτασε του Ψαύμη»: γιατί έφτασε πάνω στου Ψαύμη το άρμα• ποιος; Ο ύμνος• ο οποίος αφού στεφανώθηκε με ελιά παρουσιάζεται στην πατρίδα του την Καμάρινα φέρνοντας στεφάνια και τιμές.

Παράλληλα, το τρίτο σχόλιο για τον 9^ο Ολυμπιόνικο επιβεβαιώνει την πιθανότητα επανεκτέλεσης στην πατρίδα του νικητή, αφού όπως έχει ήδη αναφερθεί οι νικητές δεν εξυμνούσαν μόνο μια φορά:

3a. καλλίνικος ὁ τριπλός κεχλαδός: τρις ὕμνοῦντο οἱ νικηφόροι, ἅμα τῇ νίκη καὶ ἐν τῷ γυμνασίῳ καὶ ἐν τῇ πατρίδι.

Μετάφραση

«ο καλλίνικος που εκφερόταν τρεις φορές»: τρεις φορές εξυμνούσαν οι νικητές, την ώρα της νίκης, στο γυμναστήριο και στην πατρίδα.

Τα προηγούμενα σχόλια θα βοηθούσαν στην εξήγηση του σχολίου 53 για τον 5^ο Ολυμπιόνικο, αφού στην περίπτωση που ο Ψαύμης είχε παιδιά θα ήταν δυνατή η ερμηνεία της υποδοχής του από εκείνα πίσω στην πατρίδα:

53a. υἱῶν Ψαῦμι: ἢ εὐχεται παῖδας αὐτῷ γενέσθαι, ἢ ὑπὲρ τῶν ὄντων καὶ παρεστώτων αὐτῷ. 53b. υἱῶν, Ψαῦμι, παρισταμένων: παρεστώτων σοι, ὦ Ψαῦμι, καὶ υἱῶν. ἴσως δὲ ὡς πρὸς τέλος ἀπαιδα· ἢ ὡς ἐπιθυμοῦντα ἀρρένων παίδων· ἢ ὡς λοιπὸν παρεστώτων αὐτῷ καὶ παίδων.

Μετάφραση

53a. «των γιων σου Ψαύμη»: ή εύχεται σε αυτόν να αποκτήσει παιδιά, ή επειδή βρίσκονται και είναι δίπλα σε αυτόν. 53b. «των παρευρισκόμενων γιων σου Ψαύμη»: επειδή περιτριγυρίζεσαι από τους γιου σου Ψαύμη. Ίσως επειδή είναι εντελώς άτεκνος• ή επειδή επιθυμεί γιους• ή επειδή στο πλήθος παρευρίσκονταν και τα παιδιά του.

Αναφορικά με τα στεφάνια και τα άνθη που στόλιζαν τα άλογα αναφέρεται και το σχόλιο 44 στον 6^ο *Ολυμπιονικό* καθώς αυτά στέκονταν δίπλα στους νικητές κατά την εκφορά της ωδής:

44a. ἐπεὶ δέξαντο: ἀντὶ τοῦ ἐπεδείξαντο τοὺς στεφάνους οὓς ἔλαβον πᾶσιν. 44b. ἐπειδὴ καὶ αὐταὶ αἱ ἡμίονοι στεφάνοις ἐβάλλοντο καὶ ἄνθεσιν. 44c. χρῆ τοίνυν πύλας: περὶ τῶν ἡμιόνων <ὁ> λόγος. αὐταὶ γὰρ παρὰ τὰς ἄλλας <τὰς> ἀγωνιζομένας νικήσασαι προκέκληνται τὸν ὕμνον.

Μετάφραση

44a. «επειδή δέχτηκαν»: αντί του «έδειξαν» τα στεφάνια τα οποία πήραν όλοι. 44b. Επειδή και τα ίδια τα μουλάρια γέμιζαν με στεφάνια και λουλούδια. 44c. «πρέπει λοιπόν τις πύλες»: σχετικά με τα μουλάρια η φράση. Γιατί αυτά δίπλα στους αγωνιζόμενους που είχαν κερδίσει καλούνταν μπροστά στον ύμνο.

Η τελευταία αυτή υποενότητα παρουσιάζει σχόλια τα οποία παρείχαν λεπτομερείς περιγραφές και αρκετά στοιχεία σχετικά με τη μεγαλοπρέπεια που χαρακτήριζε, αφενός τους ύμνους μέσω των οποίων εγκωμιάζονταν οι αθλητές, κι αφετέρου τις νικητήριες τελετές. Σύμφωνα με τα χαρακτηριστικά αυτά λοιπόν η παράσταση εμφανίζεται στους αναγνώστες με τρόπο ιδανικό, αφού υπογραμμίζονται οι θετικές όψεις της.

Ανακεφαλαίωση- συμπεράσματα

Συνοψίζοντας, συμπεραίνει κανείς ότι η πρόσληψη της πινδαρικής ποίησης, και συγκεκριμένα των *Ολυμπιόνικων*, -ωδών που εξυμνούν αθλητές για τις διακρίσεις τους στους Ολυμπιακούς αγώνες- όπως αυτή διαφαίνεται μέσα από τα αρχαία σχόλια παρουσιάζει διάφορες διακυμάνσεις.

Όπως σχολιάστηκε σε προηγούμενη ενότητα, στα σχόλια αναφορικά με το τεχνικό μέρος του κείμενου, δηλαδή τη γλώσσα, τη σύνταξη, αλλά και τα σχήματα λόγου, εντοπίζονται διαφόρων ειδών γλωσσικά και νοηματικά σφάλματα. Το πρόβλημα αυτό έγκειται αρχικά στο γεγονός ότι η γλώσσα εξελίσσεται, εξέλιξη η οποία είναι ικανή να δημιουργήσει αρκετή σύγχυση ανάλογα με την εποχή που ζει ο εκάστοτε σχολιαστής. Συγχρόνως, τέτοια είναι η δυσκολία του ίδιου του κειμένου, η οποία δύναται να σταθεί σημαντική τροχοπέδη στη δουλειά των σχολιαστών. Στη συνέχεια, βασικό παράγοντα της κατανόησης του κειμένου αποτελεί η προσωπική ανάγνωση του σχολιαστή, αφού τυχόν επιπολαιότητα ή οπτική που δεν ακολουθεί την ποιητικότητα και τη ροή του πρωτότυπου κειμένου είναι δυνατόν να παρακωλύσουν την ορθή ανάλυσή του. Επιπλέον, από τους λόγους που καθιστούν δυσνόητο και σημείο αρκετών διαφωνιών το κομμάτι αναφορικά με την τεχνική κατάρτιση του κειμένου, δε θα μπορούσαν να λείπουν οι πιθανές ελλειπείς γνώσεις του εκάστοτε σχολιαστή, καθώς και η ανεπάρκεια πηγών.

Όμως, παρόλα τα προβλήματα που είχαν να αντιμετωπίσουν οι σχολιαστές, προσπαθούσαν να προσφέρουν λύσεις στα ζητήματα που προέκυπταν αναφορικά με το πινδαρικό κείμενο, παρουσιάζοντας ο καθένας τη δική του γνώμη, η οποία αρκετές φορές ερχόταν να αντικρούσει διάφορες άλλες προτάσεις.

Αντιθέτως, στις ενότητες που αναφέρθηκαν στον εγκωμιαζόμενο και τη νίκη του παρατηρούνται ελάχιστες διαφωνίες μεταξύ των σχολιαστών, οι οποίες κρίνονται ασήμαντες, ενώ τα προαναφερθέντα σχόλια παρουσιάζουν στο σύνολό τους μια εξαιρετική εικόνα των αγωνιζομένων, καθώς και μια λαμπρή πλευρά του αθλητικού γεγονότος. Οι σχολιαστές επαινούν τους αθλητές, τονίζοντας τις αρετές -αθλητικές και μη-, τα κατορθώματά ή την καταγωγή τους, η οποία σε κάθε περίπτωση είναι άξια συζήτησης. Παράλληλα, υπογραμμίζουν τη δυσκολία των αγώνων, εκθειάζοντας με αυτόν τον τρόπο τις προσπάθειες των νικητών, αλλά και την αξιόλογη επιλογή του

ίδιου του Πινδάρου να συνθέσει αυτές τις ωδές προς τιμήν τους, καθώς και των σχολιαστών, οι οποίοι ασχολήθηκαν με την ερμηνεία του περιεχομένου τους.

Η ανάγκη των σχολιαστών να εξιδανικεύσουν τους Ολυμπιακούς αγώνες και τη γενικότερη εικόνα των αθλητών, ενώ κατά πάσα πιθανότητα γράφουν αρκετά αργότερα από την εποχή του Πινδάρου και των γεγονότων που εξυμνεί, είναι πιθανό να οφείλεται στον θαυμασμό της λαμπρής αυτής εποχής των αγώνων, η οποία ανέδειξε τη χώρα τους σε παγκόσμιο επίπεδο και παρουσίασε μια πρωτόγνωρη αθλητική ηθική και μια αίγλη, που παρόμοιά της δεν είχε υπάρξει σε καμία άλλη αθλητική εορτή μέχρι τότε. Ταυτόχρονα, η υπογράμμιση των θετικών πλευρών των αθλητών, καθώς και των αρετών τους εμφανίζεται όχι μόνο ως ένδειξη θαυμασμού, αλλά και σεβασμού προς τα πρόσωπά τους. Επιπροσθέτως, η εξιδανικευμένη αυτή απεικόνιση αποδεικνύει τη σημασία του κειμένου που αναφέρεται στους συγκεκριμένους ανθρώπους και αγώνες, ενώ παράλληλα αιτιολογεί την επιλογή των σχολιαστών να ασχοληθούν εις βάθος με τις πινδαρικές ωδές και τα νοήματα που προσπαθούσαν να περάσουν.

Αναφορικά λοιπόν με τα παραπάνω, γίνεται άμεσα αντιληπτό ότι η πρόσληψη των πινδαρικών ωδών από τους μεταγενέστερους σχολιαστές διαφέρει κατά περίπτωση κι αυτό συμβαίνει διότι υπάρχουν κομβικοί παράγοντες που την επηρεάζουν. Οι παράγοντες αυτοί, οι οποίοι έχουν συζητηθεί εκτενώς σε προηγούμενα μέρη της παρούσας εργασίας, σχετίζονται με το τεχνικό μέρος του κειμένου, ενώ δημιουργούσαν πολλές δυσκολίες στο έργο των σχολιαστών, οδηγώντας τους στην έκφραση αρκετών λανθασμένων ερμηνειών. Από την άλλη πλευρά, αναφορικά με το ίδιο το αθλητικό γεγονός και τους εγκωμιαζόμενους, οι προηγούμενοι παράμετροι δε συντέλεσαν στη λανθασμένη πρόσληψή τους. Αντιθέτως, το αθλητικό γεγονός κι ό,τι σχετίζεται με αυτό παρουσιάζονται με εξιδανικευμένο τρόπο, καθώς η λαμπρότερη εποχή των Ολυμπιακών αγώνων είχε προηγηθεί των σχολιαστών, γεγονός που τους δημιουργούσε εξαιρετικά μεγάλο θαυμασμό προς αυτούς, καθώς το αποτέλεσμα κι η επιρροή τους ήταν φανερό στην εποχή τους.

Γενική βιβλιογραφία

- Αθανασάκη, Λ. 2010. *ἀείδετο πάν τέμενος*. Ηράκλειο.
- Braswell, K. B. 2017. *Didymos of Alexandria Commentary on Pindar*. Basel.
- Buxton, R. 2014. *Οι ελληνικοί μύθοι*. (Μτφρ. Τάσος Τυφλόπουλος). Αναθ. έκδ. από Δ. Ι. Ιακώβ. Αθήνα.
- Crowther, N. B. 1996. "Athlete and State: Qualifying for the Olympic Games in Ancient Greece". *JSH*, 23: 34-43.
- Dickey, E. 2007. *Ancient Greek Scholarship*. Oxford.
- Drachmann, A. B. 1903-1997. *Scholia Vetera in Pindari Carmina*. 3 τόμ. Leipzig.
- Farrington, A. 1997. "Olympic Victor and the Popularity of the Olympic Game. in the Imperial Period". *Tyche*, 12: 15-46.
- Gerber, D. E. 1987. "Pindar's *Olympian Four*: A Commentary". *QUCC*, 25: 7-24.
- _____. 2002. "A Commentary on Pindar *Olympian Nine*". *Hermes*, 87: 10-93.
- Glare, P. G. W. (επιμ.). 1996. *LSJ Revised Supplement*. Oxford.
- Glenn, M. 1985. The measures of praise (*Hypomnemata* 83).
- Golden, M. 2004. *Sport in the ancient world from A to Z*. London.
- Heinemann, W. 1914. *Plutarch's Lives*. 11 τόμ. Harvard University Press.
- Irigoin, J. 1952. *Histoire du texte de Pindare* (Études et Commentaires 13). Paris.
- Kambylis, A. 1991. *Prooimion Zum Pindarkommentar*. Göttingen.
- LSJ. 1996. *A Greek-English lexicon*. Oxford.
- Lunt, P. J. 2009. "The Heroic Athlete in Ancient Greece". *JSH*, 36: 375-392.
- Montanari, F. 2013. *Σύγχρονο Λεξικό της αρχαίας ελληνικής γλώσσας*. (Μτφρ. Μαρία Ανδρόνικου, Δανιήλ Ιακώβ, Εβίνα Σιστάκου). Αθήνα.
- Newby, Z. 2005. *Greek Athletics in the Roman World*. Oxford University Press.

Nesselrath, H. G. 2013. *Εισαγωγή στην Αρχαιογνωσία*. Αναθ. έκδ. από Δ. Ι. Ιακώβ. Αθήνα.

Nünlist, R. 2009. *The ancient critic at work*. Cambridge.

Race, W. H. 1997. *Pindar. Olympian Odes. Pythian Odes*. Loeb Classical Library.

Slater, W. J. 1986. *Aristophanis Byzantii Fragmenta*. (SGLG 6). Walter de Gruyter.

Smoot, G. 2009. *A Commentary on Pindar's Olympian Ode II*. Harvard University.

Young, D. C. 2004. *A Brief History of the Olympic Games*. Oxford.

Verdenius, W. J. 1987. "Commentaries on Pindar". *Mnemosyne*, 14: 1-130.

_____. 1988. "Commentaries on Pindar". *Mnemosyne*, 2: 1-152.

Ευρετήριο

Γενικό ευρετήριο

- αγώνες
- Ισθμικοί/ Ίσθμια: 5, 47, 49, 50, 62
 - Ολυμπιακοί/ Ολύμπια: 5, 6, 55, 57
 - Πυθικοί/ Πύθια: 6, 46, 47, 48, 54, 61, 62
 - της Νεμέας: 5, 6, 49, 50
 - Ελευσίνα: 47
 - Ηράκλεια: 47
 - Παναθήναια: 47
- αθλήματα/ αγωνίσματα
- αγώνας δρόμου: 62
 - αρματοδρομία: 6, 20, 52, 54, 56
 - υποδρομία: 6, 53
 - πάλη: 6, 61, 62
 - πένταθλο: 6, 62
 - πυγμαχία: 6, 59
- Δίδυμος: 8, 13, 60
- Ελληνοδίκες: 46, 48, 70
- επινίκιοι ύμνοι/ επινίκιες ωδές: 3, 5, 6, 7, 8, 33, 52, 60, 68
- Ζηνόδοτος: 7, 27, 28
- θεοξένια: 39, 54-6
- ιερό/ ναός: 35, 68
- Πίνδαρος: 5, 7, 11, 14, 17, 21, 22, 24-6, 28, 29, 33, 35, 38, 41, 50, 53, 56-8
- πρόσληψη: 3, 73, 74
- σχόλια
- γλωσσικά: 9
 - ερμηνευτικά: 9
 - μεσόστιχα: 9
 - περιθωριακά: 9
 - χορεία: 5
 - ωδές
 - Ισθμιόνικοι: 5
 - Νεμεόνικοι: 5, 60
 - Ολυμπιόνικοι/ Ολύμπιες ωδές: 3, 5, 6, 8, 12-5, 18-26, 31-5, 37-41, 44, 48, 50, 51, 54, 56, 58, 59, 61-4, 66-72
 - Πυθιόνικοι: 5, 68

Ευρετήριο χωρίων

Θέογνης	9.86-94: 49
1.153: 21	10.55: 32
	11.19-20: 41
Όμηρος	14.3-4: 38
Γ 376: 22	<i>Πυθιόνικοι</i>
Ε 358: 57	1.1: 68
Ψ 255: 64	
Ψ 387: 53	Αρχαία Σχόλια (= Σ)
	Σ Ολ. 1
Οράτιος	inscr. a: 52
Carm. 4.2.1.-8: 5	13b, 13c, 13d: 64
	14a, 14b, 14e: 64
Πίνδαρος	20b, 20d: 11
<i>Ολυμπιόνικοι</i>	24d, 24e: 65
1.14: 12	33a: 53
1.17-22: 53	42b: 25
1.94: 27	48c: 65
1.97: 67	62a: 19
2.2-5: 28	142a, 142b: 20
2.3-6: 68	151a, 151b: 27
3.12-3: 70	157d, 157e, 157f: 65-6
3.22: 17	Σ Ολ. 2
3.45: 22	1a: 67-8
4.6-7: 29	4a: 68
4.18-9: 26	7a: 27
5.5-7: 58	87a: 53-4
7.23: 35	92b: 54
7.43-4: 31	Σ Ολ. 3
8.68-9: 60	metr.: 54
9.22: 14	10c: 69

11: 69	inscr. b: 45-6
12b: 14	31a: 47
19d: 70	79c: 30
33b: 55	148: 47
33a, 35b: 55	151: 47
67a, 67b, 67c: 39	156: 48
68a: 39	Σ <i>Ολ.</i> 8
41a, 41b, 41c, 41d, 41e, 41f: 16	26c: 40
81a, 81b: 22	48a, 48d: 31
Σ <i>Ολ.</i> 4	71e: 59
11a, 11b, 11c: 28	90a: 60
18c: 71	101a: 67
25: 43	Σ <i>Ολ.</i> 9
31a: 26	3a: 71
Σ <i>Ολ.</i> 5	17c: 61
inscr. b, inscr. c: 56	34c: 13
13c, 13d: 57	68b: 35
15b: 57	79c: 3
16: 43	87b: 36-7
21a, 21b: 30	123c: 48
34b: 43-4	Σ <i>Ολ.</i> 10
53a, 53b: 71	inscr. a, inscr. c: 61
Σ <i>Ολ.</i> 6	67d: 32
inscr. b: 58	Σ <i>Ολ.</i> 11
6a: 44	21:41
30c: 45	Σ <i>Ολ.</i> 12
44a, 44b, 44c: 72	inscr.: 62
46c: 34	inscr. b: 49
106a, 106b, 106c: 17	1b, 1d: 15
Σ <i>Ολ.</i> 7	5a, 5b: 12
inscr.: 59	Σ <i>Ολ.</i> 13
inscr. a: 35	12b, 12e: 21

43d: 62

78c: 41-2

143: 50

148b: 50

Σ *O*. 14

inscr. a: 63

5a, 5b, 5c: 37

23b, 23c: 18

20a, 20b, 20c: 23

21d: 23

27c, 27h: 24